

РЕСПУБЛИКА БУРЯТИЯ

БУРЯАД УЛАСАЙ

ЗАКОН

ХУУЛИ

**«2035 он болотор хугасаада Буряад Уласай
ниигэмэй-эдэй засагай хүгжэлтын Холын хараа тухай» гэхэн
Буряад Уласай Хуулийн хабсаргалтада
хубилалтануудыг оруулха тухай**

*Буряад Уласай Арадай Хурал
2025 оной юниин 24-дэ
баталан абга*

1-дэхи статья

«2035 он болотор хугасаада Буряад Уласай ниигэмэй-эдэй засагай хүгжэлтын Холын хараа тухай» гэхэн 2019 оной мартын 18-ай № 360-VI Буряад Уласай Хуулийн хабсаргалтада (Буряад Уласай гүрэнэй засагай зургаануудай албан ёһоной портал (www.egov-buryatia.ru), 2019, мартын 19; 2020, июлиин 15; 2022, мартын 10; «Мэдээсэлэй «Буряад үнэн» агентство» гэхэн сүлжээтэ хэблэл; 2024, декабриин 24) удаадахи хубилалтануудыг оруулха:

1) 1-дэхи хэсэгтэ:

а) табадахи абзацта «2015 оной декабриин 31-эй № 683» гэхэн үгэнүүдыг «2021 оной июлиин 2-ой № 400» гэжэ хэлгэхэ;

б) зургаадахи абзацта «2016 оной декабриин 1-эй № 642» гэхэн үгэнүүдыг «2024 оной феврилиин 28-ай № 145» гэжэ хэлгэхэ;

в) юһэдэхэ – арбан нэгэдэхэ абзацуудыг удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«2035 он болотор хугасаагай уридшалһан багсаамжатай 2030 он болотор хугасаагай Оросой Холбоото Уласай Унаа тээбэрийн холын хараагай (Оросой Холбоото Уласай Засагай газарай 2021 оной ноябриин 27-ой № 3363-р захирамжын);

2030 он болотор хугасаада Оросой Холбоото Уласта залуушуулай бодолго бээлүүлгын холын хараагай (Оросой Холбоото Уласай Засагай газарай 2024 оной августын 17-ой № 2233-р захирамжын);

2030 он болотор хугасаагай ба 2036 он болотор ерээдүйн Оросой Холбоото Уласай хүгжэлтын үндэһэн зорилгонуудай (Оросой Холбоото Уласай Юрэнхылэгшын 2024 оной майн 7-ой № 309 Зарлигай);»;

г) удаадахи удхатай арбан дүрбэдэхи ба арбан табадахи шэнэ абзацууды нэмэхэ:

«Алас Дурнын ниигэмэй ба эдэй засагай хүгжэлтын хэмжээнүүд тухай» гэхэн Оросой Холбоото Уласай Юрэнхылэгшын 2020 оной юниин 26-ай № 427 Зарлигай;

2025 он болотор хугасаагай ба 2035 он болотор ерээдүйн Алас Дурнын хүгжэлтын үндэһэн программын (Оросой Холбоото Уласай Засагай газарай 2020 оной сентябриин 24-эй № 2464-р захирамжын);»;

арбан дүрбэдэхи абзацые арбан зургаадахи абзац гэжэ тоолохо;

д) удаадахи удхатай арбан долоодохи шэнэ абзац нэмэхэ:

«2036 он болотор уридшалһан багсаамжатай 2030 он болотор хугасаагай Оросой Холбоото Уласай оршон зайн хүгжэлтын холын хараагай (Оросой Холбоото Уласай Засагай газарай 2024 оной декабриин 28-ай № 4146-р захирамжа).»;

арбан табадахи – хорин хоёрдохи абзацууды арбан наймадахи – хорин табадахи абзацууд гэжэ тоолохо;

2) 2-дохи хэсэгэй 2.2-дохи дотор хэсэгэй хоридохи абзацта «Сэлэнгын целлюлозо ба саарһанай комбинат» АО» гэхэн үгэнүүдые «Сэлэнгын целлюлозо ба хатуу саарһанай комбинат» ОАО» гэжэ һэлгэхэ;

3) 3-дахи хэсэгтэ:

а) 3.2-дохи дотор хэсэгэй 6-дахи хүсэнэгтэдэ:

гурбадахи мурэй гурбадахи доошоо зурыһан хубида «нийгэмэй дэмжэлгын хэмжээнүүдэй» гэхэн үгэнүүдэй удаа «, тэрэ тоодо «Нийгэмэй мүнгэн һангай албан» түхэлөөр өөрөө бээ даагаад гү, али мэдүүлгэ бэшэлтэгүй гуримаар»;

дүрбэдэхи мурэй гурбадахи доошоо зурыһан хубида «сэрэгэй ба сэрэгэй бэшэ үүргэтэй» гэхэн үгэнүүдые «ниидэдэг оньһоной» гэжэ һэлгэхэ;

наймадахи мурэй хоёрдохи доошоо зурыһан хубида «үндэр арга зүйтэ үйлэдбэри,» гэхэн үгэнүүдэй удаа «тэрэ тоодо жолоошонгүй ниидэдэг байгуулганууд,» гэхэн үгэнүүды нэмэхэ;

арбадахи мурэй хоёрдохи доошоо зурыһан хубида «заншалта холбоонууды хүгжөөлгэ ба уласхоорондын суг ажалай шэглэлнүүды үргэдхэлгэ» гэхэн үгэнүүдые «түүхэй эд бэшэ, элшэ хүсэн бэшэ эд бараа гадаа руу худалдалгы ба туһа хангамжанууды гадаа руу худалдалгы ехэ болголго» гэжэ һэлгэхэ, «мүнөөнэй ба ерээдүйн үеын хүнүүдэй хэрэгсээ хангахын, хүн бүхэнэй зохид һайн оршон тойронхидо ажаһууха эрхэ бээлүүлхын, оршон тойронхиё хамгаалха талаар хуулита журам бэхижүүлхын болон байгаалин аюулгүй байдал хангахын тула эдэй засагай байгаали хамгаалгада шэглүүлэгдэһэн ургалтыё, зохид һайн оршон тойронхиин, амиды байгаалин олон ондоо янзатайё ба байгаалин баялигууды зандань үлээлгы хангадаг нийгэмэй ба эдэй засагай зорилтонууды шиидхэлгэ» гэхэн үгэнүүдые «мүнөөнэй ба ерээдүйн үеын хүнүүдэй хэрэгсээ хангахын, хүн бүхэнэй зохид һайн оршон тойронхидо ажаһууха эрхэ бээлүүлхын тула зохид һайн оршон тойронхиин, амиды

байгаалийн олон ондоо янзатайе ба байгаалийн баялигуудые зандань үлээлгэ, эдэй засагай байгаали хамгаалгада шэглүүлэгдэһэн ургалтые хангадаг ниигэмэй ба эдэй засагай зорилтонуудые шийдхэлгэ, уларилай хубилалтада дадалга болон оршон тойронхиёе хамгаалха талаар хуулита журам бэхижүүлгэ ба байгаалийн аюулгүй байдал хангалга» гэжэ хэлгэхэ;

б) 3.3-дахи дотор хэсэгтэ:

«Хуушаниёе сахиһан багсаамжа» гэхэн дотор хэсэгэй юһэдэхёи абзацта «1,04 дахин» гэхэн үгэнүүдые «1,3 дахин» гэжэ хэлгэхэ;

«Яһала һайн багсаамжа» гэхэн дотор хэсэгтэ:

арбан нэгэдэхёи абзацые хүсээ буураһанда тоолохо;

арбан хоёрдохёи абзацта «85-һаа» гэхэн үгэнүүдые «89-һөө» гэжэ хэлгэхэ;

арбан гурбадахи абзацта «1,4 дахин» гэхэн үгэнүүдые «1,5 дахин» гэжэ хэлгэхэ;

«Шэнэ зүйл нэбтэрүүлһэн багсаамжа» гэхэн дотор хэсэгтэ:

нэгэдэхёи абзацта «Холын хараагай 1-дэхёи шатын үедэ болон Холын хараагай хоёрдохёи ба гурбадахи шатануудай үедэ болон «2030 он болотор хугасаада ба 2036 он болотор ерээдүйдэ Оросой Холбоото Уласай хүгжэлтын үндэһэн зорилгонууд тухай» гэхэн Оросой Холбоото Уласай Юрэнхылэгшын 2024 оной майн 7-ой № 309 Зарлигта табигдаһан 7 үндэһэн зорилгонуудай» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

арбадахи абзацта «2,3 дахин» гэхэн үгэнүүдые «2,0 дахин» гэжэ хэлгэхэ;

7-дохёи хүсэнэгтын дүрбэдэхёи мүртэ:

хоёрдохёи доошоо зурыһан хубида «1,04 дахин» гэхэн үгэнүүдые «1,3 дахин» гэжэ хэлгэхэ;

гурбадахи доошоо зурыһан хубида «1,4 дахин» гэхэн үгэнүүдые «1,5 дахин» гэжэ хэлгэхэ;

дүрбэдэхёи доошоо зурыһан хубида «2,3 дахин» гэхэн үгэнүүдые «2,0 дахин» гэжэ хэлгэхэ;

арбан зургаадахи абзацта «шэглүүлэгдэнхэй» гэхэн үгэнүүдэй урда «2030 он болотор хугасаада ба 2036 он болотор ерээдүйдэ Оросой Холбоото Уласай хүгжэлтын үндэһэн зорилгонууд тухай» гэхэн Оросой Холбоото Уласай Юрэнхылэгшын 2024 оной майн 7-ой № 309 Зарлигай үндэһэн зорилгонуудые туйлалгада ба» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

арбан наймадахи абзацые хүсээ буураһанда тоолохо;

4) 4-дэхёи хэсэгтэ:

а) 4.1-дэхёи дотор хэсэгтэ:

удаадахи удхатай хорин нэгэдэхёи шэнэ абзац нэмэхэ:

«уласай дэбисхэр дээрэ ажаһууха ба ажаллаха хүсэлтэй эрхэтэдэй Оросой Холбоото Уласай бусад нютаг можонуудһаа тэрэ тоодо ажалшадай түргэн һуурияа хэлгэлгын талаар хэмжээ ябуулгануудай хэмжээндэ нүүжэ ерэхэ эрхэ байдал тогтоолго.»;

хорин нэгэдэхи абзацые хорин хоёрдохи абзац гэжэ тоолохо болон «2016 – 2020 онуудта» гэхэн үгэнүүдые «2020 – 2035 онуудта» гэжэ хэлгэхэ, «2024 он болотор хугасаада Оросой Холбоото Уласай хүгжэлтын үндэһэтэнэй зорилгонууд болон холын хараагай зорилтонууд тухай» гэхэн Оросой Холбоото Уласай Юрэнхылэгшын 2018 оной майн 7-ой № 204 Зарлигай ёһоор «Хүн зоной тоо бүридэл» гэхэн үндэһэн түсэлэй нютаг можын хубиин» гэхэн үгэнүүдые «2030 он болотор хугасаада ба 2036 он болотор ерээдүйдэ Оросой Холбоото Уласай хүгжэлтын үндэһэн зорилгонууд тухай» гэхэн Оросой Холбоото Уласай Юрэнхылэгшын 2024 оной майн 7-ой № 309 Зарлигай ёһоор «Гэр бүлэ», «Мэргэжэлтэд», «Ажаһуудалай оршон хангалгын байгуулга», «Ута ба эдэбхитэй наһан», «Залуушуул ба хүүгэд» гэхэн үндэһэн түсэлнүүдэй нютаг можын хубинуудай» гэжэ хэлгэхэ;

хорин хоёрдохи – гушан зургаадахи абзацуудые хорин гурбадахи – гушан долоодохи абзацууд гэжэ тоолохо;

гушан долоодохи абзацые гушан наймадахи абзац гэжэ тоолохо болон «ажаябуулгын (мэргэжэлэй), ажалда оруулалгын, мэргэжэлтэ һуралсалай» гэхэн үгэнүүдые «мэргэжэлтэ ажаябуулгын (мэргэжэлэй), ажалда оруулалгын, мэргэжэлтэ һуралсал гаралгын, нэмэлтэ мэргэжэлэй болбосорол абалгын» гэжэ хэлгэхэ;

гушан наймадахи абзацые гушан юһэдэхи абзац гэжэ тоолохо;

гушан юһэдэхи абзацые дүшэдэхи абзац гэжэ тоолохо болон удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«ажалгүй эрхэтэдэй мэргэжэлтэ һуралсал гаралгы, нэмэлтэ мэргэжэлэй болбосорол абалгы, тэрэ тоодо ондоо нютагта һуралсал гаралгы эмхидхэлгэ;»;

дүшэдэхи абзацые дүшэн нэгэдэхи абзац гэжэ тоолохо;

удаадахи удхатай дүшэн хоёрдохи – дүшэн табадахи шэнэ абзацуудые нэмэхэ:

«таараха ажал бэдэрэлгэдэнь эрхэтэдтэ туһалалга;

хэлсээгээр сэрэгэй алба гаража дүүргэһэн эрхэтэдые түрүүн ажалда оруулалгада туһалалга;

ажал үгэгшэдтэ хэрэгтэй ажалшадые шэлэн абалгада туһалалга;

Буряад Уласай сэрэгэй-үйлэдбэриин холбоо халбариин үйлэдбэриин эмхинүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй мэргэжэлэй һуралсал ба нэмэлтэ мэргэжэлэй болбосорол эмхидхэлгэ;»;

дүшэн нэгэдэхи абзацые дүшэн зургаадахи абзац гэжэ тоолохо болон «, түрүүшынхиеэ ажал бэдэржэ байһан эхин ба дунда мэргэжэлэй болбосоролой эмхи зургаануудые дүүргэгшэдэй дундаһаа 18-һаа 20 хүрэтэр наһанай ажалгүй эрхэтэдые» гэхэн үгэнүүдые хаһаха;

дүшэн хоёрдохи абзацые дүшэн долоодохи абзац гэжэ тоолохо болон «нийгэмдэ дадалга» гэхэн үгэнүүдэй урда «ажал бэдэржэ байһан эрхэтэдые» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

дүшэн гурбадахи абзацые дүшэн наймадахи абзац гэжэ тоолохо болон удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«хубиин олзын хэрэг эрхилэгшын зэргээр гүрэнэй бүридхэлдэ абтахадань, байгуулагдажа байһан хуулийн эрхэтэ нюурай гүрэнэй бүридхэлдэ абтахадань, таряашадай (фермерэй) ажахын гүрэнэй бүридхэлдэ абтахадань, мэргэжэлэй олзо оршоһоо татабари түлэгшын зэргээр татабариин зургаанда хубиин нюурай бүридхэлдэ абтахадань, ажалгүй эрхэтэдтэ олзын хэрэг эрхилэлгын болон олзо асардаг ондоо ажаябуулга эхилхэдэнь туһалалга, тэрэ тоодо тэдээндэ нэгэ удаагай мүнгэн туһаламжа үзүүлэлгэ;»;

дүшэн дүрбэдэхи абзацые дүшэн юһэдэхи абзац гэжэ тоолохо болон «ажалгүй эрхэтэдтэ зөөхэдэнь болон ажалгүй эрхэтэдтэ ба тэдэнэй гэр бүлын гэшүүдтэ нүүхэдэнь» гэхэн үгэнүүдые «ажал бэдэржэ байһан эрхэтэдтэ, ажалгүй эрхэтэдтэ тэдэнэй гэр бүлэнүүдэй гэшүүдтэй хамта зөөхэдэнь (нүүхэдэнь)»;

дүшэн табадахи абзацые табадахи абзац гэжэ тоолохо;

дүшэн зургаадахи абзацые табин нэгэдэхи абзац гэжэ тоолохо болон «ажалда оруулалгада туһалалга» гэхэн үгэнүүдэй урда «ажалгүйшүүлые» гэжэ үгэ нэмэхэ;

дүшэн долоодохи абзацые табин хоёрдохи абзац гэжэ тоолохо болон удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«залуу наһанай эрэмдэг бээтэйшүүлые, мүн Украинын, Донецкын Арадай Уласай, Луганскын Арадай Уласай, Запорожиин можын ба Херсоной можын дэбисхэрнүүд дээрэ сэрэгэй тусхай ябуулгада болон Курскын, Белгородэй ба Брянскын можонуудай дэбисхэрнүүд дээрэ алан хүрдөөлгэдэ эсэргүүсэлгын ябуулгада хабаадаха үедөө эрэмдэг болоһон нюурнуудые ажалда оруулхадаа, тэрэ тоодо хурган хүмүүжүүлгэ эмхидхэлгэтэйгээр дэмжэлгэ эмхидхэлгэ.»;

дүшэн наймадахи - табин дүрбэдэхи абзацуудые тус тустань табин гурбадахи - табин юһэдэхи абзацууд гэжэ тоолохо;

удаадахи удхатай жарадахи шэнэ абзац нэмэхэ:

«Амяараа шухала шэглэл хадаа сэрэгэй тусхай ябуулгада болон Курскын, Белгородэй ба Брянскын можонуудай дэбисхэрнүүд дээрэ алан хүрдөөлгэдэ эсэргүүсэлгын ябуулгада хабаадагшадые дэмжэлгэ болохо. Түрүү шухала хэмжээ ябуулгануудай тоодо бэе махабад эмнэн хэргээлгын, сэдхэл шэнжэлэгшын дэмжэлгын, саашадаа ажалда оруулалгатайгаар эгээл хэрэгтэй мэргэжэлнүүдээр хуралгалгын ба шэнээр хургалгын туһа хангамжануудые үзүүлхэ талаар хэмжээ ябуулганууд, тэрэ тоодо Буряад Уласай дэисхэртэ «Буряадай эхэ ороншод» гэхэн нютаг можын программа бээлүүлгэ байха.»;

б) 4.2-дохи дотор хэсэгтэ:

нэгэдэхи абзацые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«Ниигэмэй-эдэй засагай юрын шэнжэ болодог эрхэтэдэй бэеын элүүр энхэ байдал хадаа ниитын ажаллаха арга шадалай таһаршагүй хүсэн зүйл ба уласай үндэһэн баялигай гол зүйл болодог. Уласай эрхэтэдтэ эмнэлгын

туһаламжын шанар ба хүртэсэ дээшэлүүлхэ талаар эрхэ байдал тогтоохо гээшэ элүүрые хамгаалгын һалбариде гүрэнэй бодолгын түрүү шухала шэглэл болоно.»;

арбан нэгэдэхи абзацта «бүрилдэлгэ» гэхэн үгые «бүрилдэлгын үндэһөөр ажаллаха шадалтай наһандаа эрхэтэдэй саг зуура ажал хэжэ шадахагүй байдалай хамтын үргэлжэлэл доошолуулга» гэжэ һэлгэхэ, «, эрхэтэдые гурымта ёһоор тамираар һорилгодо хабаадуулга» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

арбан зургаадахи абзацта «бүрилдэлгын түгэсэлгэ» гэхэн үгэнүүдые «бүрилдэлгэ» гэжэ һэлгэхэ;

удаадахи удхатай арбан наймадахи шэнэ абзац нэмэхэ:

«сэрэгэй тусхай ябуулгада болон Курскын, Белгородэй ба Брянскын можонуудай дэбисхэртэ алан хүрдөөлгэдэ эсэргүүсэлгын ябуулгада хабаадаһан дайшалхы үйлэнүүдэй ветерануудта эмнэлгын ба нийгэмэй туһаламжа;»;

арбан наймадахи - хоридохи абзацуудые тус тустань арбан юһэдэхи - хорин нэгэдэхи абзацууд гэжэ тоолохо;

хорин нэгэдэхи абзацые хорин хоёрдохи абзац гэжэ тоолохо болон «мэргэжэлтэдые бэлдэлгын ба мэргэжэл дээшэлүүлгын үедэшье, мүн тэрэ тоодо BigData хэрэглэн, эрдэмэй шэнжэлгэнүүдые үнгэргэхэдэшье» гэхэн үгэнүүдые «мэргэжэлтэдые бэлдэлгын ба мэргэжэл дээшэлүүлгын үедэ» гэжэ һэлгэхэ;

хорин хоёрдохи - хорин дүрбэдэхи абзацуудые тус тустань хорин гурбадахи - хорин табадахи абзацууд гэжэ тоолохо;

хорин табадахи абзацые хорин зургаадахи абзац гэжэ тоолохо болон хоёрдохи мэдүүлэлые хаһаха;

хорин зургаадахи абзацые хорин долоодохи абзац гэжэ тоолохо болон «шэнэ» гэхэн үгэ ба хоёрдохи мэдүүлэлые хаһаха;

хорин долоодохи ба хорин наймадахи абзацуудые тус тустань хорин наймадахи ба хорин юһэдэхи абзацууд гэжэ тоолохо;

хорин юһэдэхи абзацые гушадахи абзац гэжэ тоолохо болон удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«Заагдаһан зорилтонуудые шийдхэлгэ «Ута ба эдэбхитэй наһан», «Гэр бүлэ», «Мэргэжэлтэд» гэхэн үндэһэн түсэлнүүдэй холбоото уласай түсэлнүүдые, үндэһэн түсэлнүүдтэ оруулагдаагүй холбоото уласай түсэлнүүдые, мүн «Элүүрые хамгаалгыг хүгжөөлгэ» гэхэн Буряад Уласай гүрэнэй программын ябасата холбоо хэмжээ ябуулгануудые бээлүүлхэ, хамаатай хүн зондо туһа хангамжалха, гүрэнэй лаб найдуулгануудай программануудаар эхин шатын эмнэлгын-ариг сэбэрэй туһаламжа үзүүлхэ талаар бүрин этигэмжэнүүдэй зарим хубиие олзын хэрэг эрхилэгшэдтэ дамжуулан, гүрэнэй-хубийн холбоо ажал хүгжөөхэ аргаар бээлүүлэгдэхэ.»;

в) 4.3-дахи дотор хэсэгыг удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«4.3. Болбосорол ба эрдэм ухаан

Буряад Улас мүнөө үедэ болбосоролой болон эрдэм ухаанай халбариды удаадахи шийдхэгдээгүй асуудалнуудтай дайралдаа:

хотын нютагай засагай байгууламжануудта дуталдалаар ба хүдөөгэй һомонуудта үлүүдэлээр тодорхойлогдохон юрэнхы болбосоролой болон хургуулийн урдахи эмхи зургаануудта хууринуудай хубаариин тэнсүүриггүй зандаа байлга;

болбосоролой эмхи зургаануудай үндэһэн зөөрийн горитойгоор хуушаралга;

тэрэ тоодо бюджетэй эмхи зургаануудта нэмэлтэ болбосоролой туһа хангамжануудай халбари хүгжөөхэ эрхэ байдалай хангалтагүй байлга (тэрэ тоодо оршон хангалгын байгуулгын, хуули тогтоолгын);

нэмэлтэ болбосоролой оньһоной шэглэлтэй программануудые хабаадуулгын бага хэмжээн;

үхибүүдэй нэмэлтэ болбосоролой программануудые бээлүүлжэ байһан үмсын болбосоролой эмхинүүдтэ бюджетэй һомололгодо хүртэхэ адли тэгшэ боломжогүй байлга;

абьяас бэлигтэй ба амжалтатай үхибүүдтэй тус бүрийн программануудаар ажаллаха ашаг үрэтэй программануудай үгы байлга;

дунда мэргэжэлэй болбосоролдо тусхай шийдхэгдээгүй асуудалнуудай бии байлга: оюутан болохоёо һэдэгшэдэй юрэнхы болбосоролой бэлэдхэлэй доогуур хэмжээн, болбосоролой эмхинүүдэй багшанарай мэргэжэл дээшлүүлгыг эмхидхэхэ ба дадалгын хэмжээ ябуулгануудай тоо олошоруулха мүнгэнэй дуталдал, ажалай түлөөһэнэй бага хэмжээн;

болбосоролой бодолго бүрилдүүлгын ба бээлүүлгын асуудалнуудаар ондо ондоо хэмжээнэй болбосоролой эмхи зургаануудай бэе бээтээ, мүн ниитын эмхинүүдтэй ба үйлэдбэрийн эмхинүүдтэй харилсаанай доогуур хэмжээн;

болбосоролой үйлэ ябасын мэдээсэлжүүлгын доогуур хэмжээн;

тодорхой шэглэлнүүдээр бэлдэн гаргадаг мэргэжэлтэдэй хэрэггүй байлга болон хүдэлмэришэдэй ба инженер мэргэжэлтэдэй дуталдал;

хурган хүмүүжүүлгын мэргэжэлтэдэй дуталдал ба наһатай бололго;

шэнэ зүйл нэбтэрүүлһэн түсэлнүүдые дэмжэхэ үрэ дүнтэй хэмжээнүүдэй үгы байлга;

эд зөөрийн ба оньһоной тулюур үндэһэ хууриһаа, ажаллагшадаар хангагдасын дутамагһаа ба ажал үгэгшэдэй тэдэнэй бүрилдүүлгэдэ багаар хабаадалгаһаа, шэнэ янзын бүтээлнүүдые ба туһа хангамжануудые зохёолгын хэмжээндэ, тэрэ тоодо бүрилдэжэ байһан газар дэбисхэрэй нэгэдэлнүүдэй хэмжээндэ хэрэгтэй мэргэжэлтэдээр хангахын тула хүн зоние шэнээр хургалгын богони болзорой программануудай дуталдалһаа боложо, мэргэжэлтэ болбосоролой программануудай үрдилдэхэ бага шадабари.

Мэргэжэлтэ болбосоролой эмхинүүдые, мүн дээдэ болбосоролой эмхинүүдэй дүүргэгшэдые ажалда оруулалгын шийдхэгдээгүй асуудал шухала юм болон ходо адаглан шалгагдажа байха ёһотой. Нютаг можын эдэй засагай хэрэгсээнүүдэй ёһоор тэдэндэ саашадаа ажалда оролгодонь туһалха

ба эмхидхэхэ зорилгоор уластахи болбосоролой эмхи зургаануудай дүүргэгшэдтэй холбоотой байдалыг ходо ажаглажа ба шэнжэлжэ байха хэрэгтэй.

Эрдэм мэдэсын эдэй засаг бүрилдүүлгэ, дэлхэйн хэмжээндэ нэгэдэлгын, тоо оньһондо оруулалгын үйлэ ябаса хадаа бүрилдэлгэдэнь тон шухала үүргыг болбосоролой хэмжээнэй ба шанарай дүүргэдэг нөөсэлһэн оюун ухаанайнь арга шадалһаа хүнэй амжалтаттайгаар ажалда оролгын ба ашаг үрэтэй мэргэжэлтэ ажаябуулгын дулдыдалыг дээшэлүүлэн, ажалай дэлгүүрэй байгуулгада нүлөөлдэг.

Ажалай дэлгүүрэй байгуулгада тэдэндэ шэнжэлхэ мэдэсэ шадабариин, ехэ хэмжээнэй мэдээсэлыг түргэн ойлгохо, болбосоруулха ба тарааха шадабариин, зохёохы арга шадабариин, бүхы наһанайнгаа үргэлжэдэ эрдэм мэдэсээ ба дадалнуудаа хүгжөөхөөр бэлэн байлгын шухала байдаг оюун ухаанай ажалай хүнүүдэй хуби ходо нэмжэ байдаг. Энэ ушарһаа тоо оньһото эдэй засагай хүгжэлтын эрхэ байдалда мэргэжэлтэдыг бэлдэлгын шийдхэгдээгүй асуудал шухала юм.

Дээдэ болбосоролой һалбарида нютаг можын ажалай дэлгүүрэй эдэй засагта хэрэгтэй мэргэжэлтэдэй тэнсүүригүй байдал тэмдэглэгдэнэ. Тиин мүнөө үедэ инженерэй ба оньһоной талаар дээдэ гарай мэргэжэлтэдэй хэрэгтэй байн гэхэнь, соёл түүхын ба эдэй засагай шэглэлэй мэргэжэлнүүд ехэ эрилтэ асуултатай.

Эрдэмэй хүгжэлтын гол шийдхэгдээгүй асуудалнуудай нэгэн хадаа эрдэмэй зохёон бэлдэлгэнүүдыг эдэй засагай бодото хэлтэстэ саашадаа нэбтэрүүлхэ талаар эдэбхитэй ажал ябуулагданагүй.

Үйлэдбэрийн эмхинүүд шэнжэлэлгын һалбаринуудгүй шахуу болон бэрхэшээлнүүдээ шийдхэлгэдэ эрдэмэй мэргэжэлтэдыг хабаадуулха эдэбхитэй бодолго ябуулнагүй.

Болбосорол хүгжөөлгын гол зорилго - бүхы шатануудай болбосоролой эмхи зургаануудай хүгжэлтэтэй нэгэ зэргэ болгон, нийтэ нэгэн һургалга-хүмүүжүүлгын үндэһэ һуури байгуулжа, хүнэй арга шадал элирүүлэлгэдэ ба хүгжөөлгэдэ шэглүүлэгдэһэн аятай зохид болбосоролой оршон тогтоолго, хүнэй дэлхэйн хэмжээндэ үрдилдэхэ шадабарииг хангаха, мүнөө үеын эдэй засагай шэнэ зүйл нэбтэрүүлһэн хубилалтануудта дадхаагдаһан юрэнхы болбосоролой ба мэргэжэлэй мэдэсэ шадабаринуудыг бүрилдүүлгэ.

Болбосорол хүгжөөлгын гол зорилтонуд:

Һургуулийн урдахи ба юрэнхы болбосоролдо:

үхибүүдтэ һургуулийн урдахи болбосоролой хүртэсэтэй байлгыг зандань үлээхэ болон шанартай юрэнхы болбосоролой хүртэсэ хангаха;

хүүгэдэй эртэ хүгжэхэ эрхэ байдал зохёолго, түрэлхидыг болбосоролой үйлэ ябасада хабаадуулга;

һурагшадай юрэнхы дадалнуудтай ба шадабаринуудтай болохыг, тэдэнэй һураха эрмэлзэлэй дээшэлхыг болон болбосоролой ябасада хабаадахыг хангадаг һургалгын ба хүмүүжүүлгын шэнэ онол аргуудыг, болбосоролой арга зүйнүүдыг нэбтэрүүлгэ;

бүхы хурагшадай үнэн сэхэ байха, өөрыгөө тодорхойлхо ба мэргэжэлэй шэглэлтэй болохо заршамууд дээрэ үндэхэлхэн үхибүүдэй болон залуушуулай шадабаринуудые ба бэлиг элирүүлхэ, дэмжэхэ ба хүгжөөхэ ашаг үрэтэй байгуулга бүрилдүүлгэ;

болбосоролой халбариде сахим оршон хүгжөөхэ эрхэ байдал тогтоолго; бэеын элүүрэй хизаартай арга боломжотой үхибүүдтэ ба залуушуулда хүртэсэтэй болбосорол хангалга;

болбосоролой шанар сэгнэлгын нютаг можын байгуулга бүрилдүүлгэ; бүхы түхэлэй ба хэмжээнэй болбосоролой хэрэгсээнүүдые хангахын тула хурган хүмүүжүүлгын хүдэлмэрилэгшэдэй мэргэжэлтэ арга шадалай уридлахан хүгжэлтэ;

заабарилан хургалгын хэрэг хүгжөөхэ, тэрэ тоодо хайн дураараа туһалалгын талаар олониитын үүсхэл ба түсэлнүүдые дэмжэхэ эрхэ байдал тогтоолго;

Оросой заншалта оюун сэдхэлэй ба ёһо заншалай, соёлой ба түүхын сэнтэй зүйлнүүд дээрэ үндэхэлэн, дүрбэн тэгшэ хүгжэхэн, эхэ ороншо болон нийгэмэй талаар харюусалгатай хүниие хүмүүжүүлхэ эрхэ байдал тогтоолго;

нэмэлтэ болбосоролой үмсын эмхи зургаануудые хүгжөөхэ эрхэ байдал тогтоолго;

нэмэлтэ болбосоролой халбариде туһа хангамжануудта нэмэлтэ болбосоролой нюур тудалхан һомололго (баталамжануудые) нэбтэрүүлгэ;

болбосоролой эмхи зургаануудай бэеэ даахан байдал ба эдэй засагай ашаг үрэ хүгжөөлгэ;

мүнөө үеын олониитын эрилтэнүүдтэ зохилдуулан, болбосоролой халбарийн оршон хангалгын байгуулгые шэнэхэлгэ;

мүнөө үеын эд зөөрийн ба оньһоной үндэхэ хуури байгуулха ба хурдан интернедээр, хурган хүмүүжүүлгын ажаллагшадаар хангаха талаар хүдөөгэй үсөөн хурагшадтай хургуулинуудые дэмжэлгэ ба зандань үлээлгэ;

байгаалиин эрдэмэй ба оньһоной шэглэлтэй болбосоролой программануудые бээлүүлхын тула нэмэлтэ болбосоролой эмхи зургаануудай удха болон эд зөөрийн ба оньһоной үндэхэ хуури шэнэлэлгэ;

зайһаа хүдэлдэг арга зүйнүүдые хэрэглэн, бэеын элүүрэй хизаартай арга боломжотой үхибүүдтэ нэмэлтэ болбосоролой программануудые бээлүүлхын тула тусхай эрхэ байдал тогтоолго (хэлхээ холбооной оньһото хэрэгсэлнүүдээр, компьютерай тоног түхээрэлгээр хангалга);

болбосоролой эмхинүүдтэ 6–11-дэхи ангиуудай хурагшадтай эртэ мэргэжэлдэ шэглүүлгын ажалай гурим нэбтэрүүлгэ ба нарижуулан хайжаруулга;

юрэнхы болбосоролой эмхинүүдтэ мэргэжэлэй шэглэлтэй ангиуудые (инженерэй, эмнэлгын, физикэ ба тоо бодолгын болон сэдхэл шэнжэлэлгын ба хурган хүмүүжүүлгын) байгуулалга.

Мэргэжэлтэ болбосоролой халбариде гол зорилтонууд:

дүршэлгэдэ шэглүүлхэн хуралсал хүгжөөлгэ; оюутадта хэдэн мэргэжэл нэгэ доро шудалха эрхэ байдал тогтоолго;

ерээдүйн үеынхидтэ мүнгэн ханда харюусалгатай ба ухаалдihan хандаса бүрилдүүлхэ тогтууритай үндэhэ байгуулха зорилготойгоор болбосоролой эмхинүүдэй болбосоролой программануудта мүнгэн han мэдэсын зүйлнүүдые нэбтэрүүлгэ;

улас дотор саашадаа хүгжөөхэ боломжотойгоор хүүгэдые хүмүүжүүлгын эртын шатаhaа мэргэжэлэй мэдэсэ шадабаринуудые абаха хүртэсэ хангалга;

дүүргэгшын бодото гү, али дууряаhan үйлэдбэрийн үйлэ ябасануудай эрхэ байдалда харуулалгын шалгалта болон гүрэнэй шалгалта тушааха түхэлөөр дүүргэhэн дүршэлгын даабаринуудай дулдыдалгүй шэнжэн сэгнэлтэ үнгэргэхэ аргаар дүүргэгшын болбосоролой программаар хараалагдаhan hуралсалай зүйл хадуужа абаhan хэмжээ ба мэргэжэлэй шадабаринуудай болон дадалнуудай бүрилдэлгын зэргэ тодорхойлолго;

«Мэргэжэлтэд» гэhэн чемпионадай эрилтэнүүдэй ёhoор хүдэлмэришэдые бэлдэлгэ;

хэрэгтэй ба hайн ерээдүйтэй мэргэжэлнүүдээр болон мэргэжэлэй шэглэлнүүдээр дунда мэргэжэлэй болбосоролой холбоото уласай гүрэнэй болбосоролой хэб жэшээнүүдые шухалажуулга. Холбоо хэмжээнүүдые бээлүүлгэ уласта үйлэдбэрийн хүгжэлтые мэргэжэлтэдээр хангалгын нютаг можын хэб жэшээ нэбтэрүүлхэ, нютаг можын ажалай тон хэрэгтэй шэнэ ба hайн ерээдүйтэй мэргэжэлнүүдээр бэлдэлгэ хангаха арга олгохо;

уласай болбосоролой halбарин болбосоролой программануудые нютаг можын ажалай дэлгүүрэй хэрэгсээнүүдэй ёhoор хубилган шэнэлэлгэ;

уласхоорондын мэргэжэлэй хэб жэшээнүүдэй ёhoор мэргэжэлтэдые олоор бэлдэхэ зорилготойгоор мэргэжэлэй болбосоролой эмхинүүдтэ харуулалгын шалгалта тушааха талмайнууд болохо тусхай мэдэсэ шадабаринуудай түбүүдые болон мүнөө үеын урлалай таагуудые байгуулха талаар ажал үргэлжэлүүлхэ; үйлэдбэрийн эмхинүүдэй онсо шэнжээнүүдые болон захилнуудые хараадаа абан, дунда мэргэжэлэй болбосоролой байгуулгада зорилгото hуралсал нэбтэрүүлхые хангаха хэрэгтэй;

дээдэ hургуулинуудые шэнэ зүйл нэбтэрүүлhэн шийдхэбэринүүдые зохёон бэлдэлгын ба олзын хэрэг болголгын, нютагай (хүүгэдэй ба залуушуулай бүлэглэлнүүдэй, зохёохы, тамирай нэгэдэлнүүдэй, нютагай засагай зургаануудай, олзын хэрэг эрхилэгшэдэй) болон гадаадын холбоо ажалтанай (холбоото уласай засагай зургаануудай, хүгжэлтын эмхинүүдэй, уласхоорондын ехэ нэгэдэлнүүдэй болон бусадай) үргэн ехэ хамтын ажаябуулга хангадаг шэнэ halбаринуудые, байгаали хамгаалгын оршон хангалгын байгуулгын түбүүдые бүрилдүүлгын түбүүд болгон хүгжөөлгэ;

Буряд Уласай дээдэ болбосоролой эмхинүүдтэ эрдэмэй болон арга зүйн хүгжэлтын, шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын болон эдэй засагай бүхы halбаринуудта мэдэсэ шадабари хүгжөөлгын нютаг можын ба halбарин түбүүдые бүрилдүүлгэ;

«Шэнэ юумэ зохёохо оршон зайн түбүүд болохо дээдэ hургуулинууд» гэhэн холбоото уласай түрүү шухала түсэл бээлүүлгэ».

Эрдэм хүгжөөлгын гол зорилго хадаа эдэй засагай шэнэдхэлгыс ба түрүү арга зүйнүүд дээрэ үндэхэлэн, тэрэнэй үрдилдэхэ шадабари дээшэлүүлгыс болон олон янзын шэглэлтэй болгогдоһон эдэй засагай ургалтын гол арга нөөсэ болохо эрдэм ухаанай арга шадал хүгжөөлгыс хангадаг эрдэмэй шэнжэлгэнүүдэй ба зохёон бэлдэлгэнүүдэй хэлтэсэй, ашаг үрэтэй шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын байгуулгын уридлаһан хүгжэлтэ хангалга болоно.

Бүхы шатануудай болбосоролой эмхи зургаануудай түрүү шухала зорилтонуудай нэгэн хадаа сэрэгэй тусхай ябуулгада болон Курскын, Белгородэй, Брянскын можонуудай дэбисхэртэ алан хүрдөөлгэдэ эсэргүүсэлгын ябуулгада хабаадагшадта болон тэдэнэй гэр бүлын гэшүүдтэ нийгэмэй дэмжэлгын хэмжээнүүдыс үзүүлэлгэ болоно.

Болбосоролой халбариин гол хэмжээ ябуулганууд:

хоёр харатайһаа 3 наһа хүрэтэр, мүн гурбанһаа долоон наһа хүрэтэр үхибүүдтэ хургуулиин урдахы болбосоролой 100% хүртэсэтэй зандаа байлгыс хангалга;

хургуулиин урдахы болбосоролой туһа хангамжануудыс үзүүлхэ ондоо түхэлнүүдыс (гэр бүлын бүлэгүүдыс, богони хугасаада байдаг бүлэгүүдыс, зүбшэлгын түбүүдыс, нөөсэ бүлэгүүдыс гэхэ мэтэ) хүгжөөхэ талаар хэмжээ ябуулгануудыс үргэлжэлүүлгэ;

шэнэ хургуулинуудыс бариха ба байгаа хургуулинуудыс үргэдхэхэ, хургуулинуудыс хэльбэн шэнэлхэ ба үндэхөөрнь заһабарилха, хургуулинуудта байшангуудыс худалдан абаха (түлөөһөөр бусааха) талаар ажал үргэлжэлүүлгэ;

юрэнхы болбосоролой холбоото уласай хэб жэшээгэй (саашадаа - ФГОС) ёһоор тэрэ тоодо бэсын элүүрэй хизаартай арга боломжотой үхибүүдтэ хуралсалай шанар дээшэлүүлгэ.

Бэсын элүүрэй хизаартай арга боломжотой үхибүүдтэ хайн шанартай болбосорол олгохын тула тааруулһан болбосоролой программануудыс бээлүүлхэ ба тусхай эрхэ байдал тогтоохо, хуралсалай үйлэ ябасада нэгэ шэглэлтэй мэргэжэлтэдыс хабаадуулха, хургалгын арга зүйнүүдыс шэнэлхэ, тусхай (гажалта заһалгын) юрэнхы болбосоролой эмхи зургаануудта арга нөөсын түбүүдыс байгуулха хэрэгтэй;

шэнэ хэб жэшээнүүдыс нэбтэрүүлгын хэмжээндэ мүнөө үсын хургуулиин номой сангыс мүнөө үсын номой сангай болон арга нөөсын түб шэнгээр байгуулха эрхэ байдал тогтоолго;

ниитэ нэгэн болбосоролой оршон зай байгуулха талаар хэмжээ ябуулгануудай бээлүүлгыс үргэлжэлүүлгэ, болбосоролой түхэл тоо оньһондо оруулжа хубилгаха хэмжээ ябуулгануудыс бээлүүлгэ;

тэрэ тоодо нэмэлтэ болбосоролой эмхи зургаануудыс бариха, үндэхөөрнь заһабарилха, шэнэлэгдэхэн программануудыс бээлүүлхын тулада мүнөө үсын тоног түхээрэмжэнүүдээр хангаха аргаар нэмэлтэ болбосоролдо хабаадуулагдаһан үхибүүдэй тоо олошоруулга;

ажалай дэлгүүр дээрэ үрдилдэхэ шадабари болон мэргэжэлээ түргэн хэлгэлгыг хангадаг эрдэм мэдэсэ, шадабаринуудыг ба дадалнуудыг абахын гү, али байханаа хүгжөөхын тула мэргэжэлэй хуралсал, мэргэжэлэй нэмэлтэ болбосорол эмхидхэхэ аргаар зарим бүлэгэй эрхэтэдыг ажалаар хангалгада туһалалга;

заншалта сэнтэй зүйлнүүдыг сахиха ба бэхижүүлхэ талаар гүрэнэй бодолгын зорилгонуудыг хараада абан, болбосоролой халбарид түсэлнүүдыг гүрэнэй дэмжэлгын гурим нарижуулан хайжаруулга;

уласта шухала зорилгонуудыг шийдхэлгэдэ туһалдаг эрдэмэй арга зүйн хүгжэлтын түрүү шухала шэглэлнүүдээр эрдэмэй түсэлнүүдыг дэмжэлгэ. Гүнзэги ехэ ба хэрэглэмэл эрдэмэй шэнжэлэлгэнүүд шэнэ арга зүйнүүдэй ба эдүүдэй (тэрэ тоодо тон жэжэ эдүүдэй), дээдэ арга зүйтэ үйлэдбэрийн бүтээлнүүдыг зохёон бэлдэлгын ба үйлэдбэрилгын, элшэ хүсэнэй ашаг үрэтэй байлгын ба элшэ хүсэ гамналгын халбарид хамтын эрдэмэй гүнзэги ехэ ба хэрэглэмэл шэнжэлэлгэнүүдыг дүүргэхэ ба бээлүүлхэ үргэн шэнэ оньһото байгуулга хүгжөөлгын хэмжээндэ бээлүүлэгдэхэ;

эрдэм ухаанай, оньһоной болон арга зүйн хүгжэлтын түрүү шухала шэглэлнүүдээр үйлэдбэрийн эмхинүүдтэй суг хамтын шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын түсэлнүүдыг зохёон бэлдэлгэ, удаан болзорой холбоо ажалай шэнжэлэлгын, эрдэмэй шэнжэлэлгын болон туршалга-хабсаралгын ажалнуудыг һомолходоо ба бээлүүлхэдэ, үйлэдбэрийн эмхинүүдэй хамтаралгын програмнуудыг зохёон бэлдэлгэ;

гүрэнһөө шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын эрдэм шэнжэлэлгын ба туршалга-хабсаралгын зохёон бэлдэлгэнүүдтэ захил бүридхэлгэ. Оросой гүнзэги ехэ шэнжэлэлгэнүүдэй жасын үнгэргэдэг нютаг можонуудай мүрысөөнүүдэй хэмжээндэ грантуудыг болон мүнгэн дэмжэлтэнүүдыг олгохо аргаар эрдэмэй эмхинүүдыг дэмжэлгэ үргэлжэлүүлэгдэхэ.

Нютаг можыг эрдэмэй болон арга зүйн талаар хүгжөөхэ, бэлигтэй оюутан болохоёо хэдэгшэдыг һонирхуулхын тула 2030 он болотор Улаан-Үдэ хотодо дээдэ хургуулинууд хоорондын «Байгал» гэхэн оюутадай хотохоние, мүн тиихэдэ Северобайкальск хотодо хүдэлмэришэдэй мэргэжэлнүүдээр (мэргэжэлэй шэглэлнүүдээр) ажалшэдыг бэлдэлгэдэ шэглүүлэгдэнхэй оюутадай хотохоние нээхээр түсэблэгдэнхэй.

Болбосоролой халбарид гол хэмжээ ябуулгануудыг бээлүүлгэ «Залуушуул ба үхибүүд», «Гэр бүлэ», «Мэргэжэлтэд», «Баримтануудай эдэй засаг ба гүрэнэй түхэлэй тоо оньһото хубилалта», «Ажаһуудалай оршон хангалгын байгуулга» гэхэн үндэһэн түсэлнүүдэй хэмжээндэ үргэлжэлүүлэгдэхэ.»;

г) 4.4-дэхи дотор хэсэгтэ:

нэрэмжыень удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«4.4. Хүн зондо нийгэмэй дэмжэлтэ ба нийгэмэй туһа хангамжа үзүүлэлгэ»;

дүрбэдэхи абзацта «байнга баазын» гэхэн үгэнүүдэй удаа «ба байнга бэшэ» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ, «, нийгэмэй туһа хангамжануудые абагшадай» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

наймадахи абзацта «, тэрэ тоодо «Нийгэмэй мүнгэн һангай албанай» түхэлөөр, өөрөө бээ даагаад гү, али мэдүүлгэ барилтагүй гуримаар» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

арбадахи абзацта «, хүнгэлэлтэтэй бүлэгэй эрхэтэдые, сэрэгэй тусхай ябуулгада болон Курскын, Белгородэй ба Брянскын можонуудай дэбисхэрнүүд дээрэ алан хүрдөөлгэдэ эсэргүүсэлгын ябуулгада хабаадагшадые болон тэдэнэй гэр бүлэнүүдэй гэшүүдые тэрэ тоодо нийгэмэй хэлсээ бээлүүлхэ аргаар» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

арбан нэгэдэхи абзацта «, гэр бүлын сэнтэй зүйлнүүдые ба харюусалгатай түрэлхин байлгы дэлгэрүүлгын» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

хорин гурбадахи абзацта «үбшэнтэниие һахигшадые» гэхэн үгэнүүдые «харууһанай талаар туһалагша» гэжэ һэлгэхэ;

удаадахи удхатай хорин юһэдэхи ба гушадахи шэнэ абзацуудые нэмэхэ:

«зөөри багатай эрхэтэдтэ, хүнгэлэлтэтэй бүлэгэй эрхэтэдтэ, сэрэгэй тусхай ябуулгада болон Курскын, Белгородэй ба Брянскын можонуудай дэбисхэрнүүд дээрэ алан хүрдөөлгэдэ эсэргүүсэлгын ябуулгада хабаадагшадта болон тэдэнэй гэр бүлэнүүдэй гэшүүдтэ тэрэ тоодо нийгэмэй хэлсээ бээлүүлхэ аргаар нийгэмэй дэмжэлгын хэмжээнүүдые үзүүлэлгы;

«Гэр бүлэ» гэхэн үндэһэн түсэлэй «Гэр бүлы дэмжэлгэ», «Олон хүүгэдтэй гэр бүлэ», «Аха үетэн» гэхэн холбоото уласай түсэлнүүдые бээлүүлгы;»;

хорин юһэдэхи - гушан хоёрдох абзацуудые тус тустань гушан нэгэдэхи - гушан дүрбэдэхи абзацууд гэжэ тоолохо;

гушан гурбадахи абзацые гушан табадахи абзац гэжэ тоолохо болон удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«олоной нийгэмэй удха шанартай туһа хангамжануудые сахим түхэлдэ шэлжүүлэн оруулха, нийгэмэй мүнгэн һангай албанай заршамуудые нэбтэрүүлхэ ашаар гүрэнэй туһа хангамжануудые үзүүлэлгын шанараар ханалгын хэмжээ дээшэлүүлхэ зорилгоор һалбариин түхэлые тоо оньһондо оруулан хубилгалгы;»;

гушан дүрбэдэхи - дүшэн гурбадахи абзацуудые тус тустань гушан зургаадахи - дүшэн табадахи абзацууд гэжэ тоолохо;

дүшэн дүрбэдэхи абзацые дүшэн зургаадахи абзац гэжэ тоолохо болон «үбшэнтэниие һахигшын туһа хангамжанууд» гэхэн үгэнүүдые «харууһанай талаар туһалагшын туһа хангамжанууд» гэжэ һэлгэхэ, «эдэбхитэй ута һаһатай байлга аха үеын зоной мэргэжэлтэ ажаллалгада, һаһатай хүнүүдэй 25 хубиһаа бага бэшын жэл бүхэндэ уласай нийгэмэй ба эдэй засагай ажабайдалда хабаадалгы хангалгада туһалха» гэхэн үгэнүүдые «тамирай ба зохёохы шэглэлтэй байлга аха үеын зоной мэргэжэлтэ ажаллалгада болон 2030 он болотор һаһатай эрхэтэдэй 56,5 хубиһаа бага бэшын «Эдэбхитэй

ута наһан» гэхэн нютаг можын программын хэмжээ ябуулгануудта хабаадуулгада туһалха» гэжэ һэлгэхэ;

дүшэн табадахи ба дүшэн зургаадахи абзацууды тус тустань дүшэн долоодохи ба дүшэн наймадахи абзацууд гэжэ тоолохо;

дүшэн долоодохи абзацы дүшэн юһэдэхи абзац гэжэ тоолохо болон «2024 он болотор 2,238» гэхэн үгэнүүды «2030 он болотор 1,816» гэжэ һэлгэхэ, «(Орос – 1,7)» гэхэн үгэнүүды «(Орос – 1,593)» гэжэ һэлгэхэ;

д) 4.5-дахи дотор хэсэгтэ:

гурбадахи абзацта удаадахи удхатай мэдүүлэл нэмэхэ: «Буряад Уласта 1800 гаран соёлой уг баялиг (түүхын, түүхын малтамалай, уран барилгын, ехэ хэмжээнэй урлалай хүшөөнүүд) оршодог, тэдэнэй 800 гараниинь уласай баян, онсо өөрсэ соёл тодорхойлдог холбоото уласай удха шанартай зүйлнүүдэй тоодо ородог.»;

арбан долоодохи абзацта «, буряад соёлой үндэһэтэнэй онсо шэнжэ сахилгада болон можонууд хоорондын ба уласхоорондын хэмжээнүүдтэ тэрэниие харуулалгын» гэхэн үгэнүүды нэмэхэ;

удаадахи удхатай хорин нэгэдэхи ба хорин хоёрдохи шэнэ абзацууды нэмэхэ:

«эдэй засагта юумэ зохёон бүтээлгын (зохёохы) үйлэдбэринүүды (соёлой уг баялиг, арадай уран һайханай гар урлал, кино, гүйсэдхэлгын урлал, хүгжэм) байгуулалга ба хүгжөөлгэ;

сэрэгэй тусхай ябуулгада болон Курскын, Белгородэй, Брянскын можонуудай дэбисхэрнүүдтэ алан хүрдөөлгэдэ эсэргүүсэлгын ябуулгада хабаадагшадые болон тэдэнэй гэр бүлын гэшүүды тэрэ тоодо гүрэнэй соёлой эмхинүүдтэ ошоходонь, хүнгэлэлтэнүүды үзүүлхэ аргаар дэмжэлгэ.»;

хорин нэгэдэхи - хорин юһэдэхи абзацууды тус тустань хорин гурбадахи - гушан нэгэдэхи абзацууд гэжэ тоолохо;

гушадахи абзацы гушан хоёрдохи абзац гэжэ тоолохо болон «талаар ажал үргэлжэлүүлхэ» гэхэн үгэнүүдэй урда «киногой урлал сахин хүгжөөхэ, тэрэ тоодо хүүгэдэй ба эдиршүүлэй үндэһэтэнэй фильмүүды бүтээхэ» гэхэн үгэнүүды нэмэхэ;

гушан нэгэдэхи - гушан дүрбэдэхи абзацууды тус тустань гушан гурбадахи - гушан зургаадахи абзацууд гэжэ тоолохо;

гушан табадахи абзацы гушан долоодохи абзац гэжэ тоолохо болон удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«Зохёохы холбоонууды болон нэгэдэлнүүды дэмжэхэ зорилгоор «Байгалай уран уншалганууд» гэхэн можонууд хоорондын уран зохёолой хуралдаа болон Буряад Уласай хүгжэм зохёогшодой наадам үнгэргэхэ талаар ажал үргэлжэлүүлэгдэхэ.»;

гушан зургаадахи - гушан наймадахи абзацууды тус тустань гушан наймадахи - дүшэдэхи абзацууд гэжэ тоолохо;

гушан юһэдэхи абзацы дүшэн нэгэдэхи абзац гэжэ тоолохо болон нэгэдэхи мэдүүлэлдэ «, «Нүүдэлшэдэй ая дуун» гэхэн уласхоорондын

хүгжэмэй наадам, «Байгал дээрэ балет» гэхэн наадам мэтэ» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

дүшэдэхи абзацта «ба Агууехэ Торгон зам» гэхэн үгэнүүдые хаһаха;

дүшэдэхи абзацые дүшэн хоёрдохи абзац гэжэ тоолохо;

дүшэн нэгэдэхи – дүшэн табадахи абзацуудые тус тустань дүшэн гурбадахи - дүшэн долоодохи абзацууд гэжэ тоолохо;

дүшэн зургаадахи абзацые дүшэн наймадахи абзац гэжэ тоолохо болон хоёрдохи мэдүүлэлые удаадахи найруулгаар бэшэхэ: «Пушкинай карта», «Һурагшадта соёл» гэхэн бүхы Оросой түсэлнүүдэй саашанхи бээлүүлгэ үхибүүд болон залуушуулые уран хайханай соёл ба урлал шудалалгада эдэбхитэйгээр хабаадуулгада, һурагшадые гүрэнэйнгөө соёлой сэнтэй зүйлнүүдые хадуужа абалгада болон ургажа ябаа үетэнэй соёлой хэмжээ дээшэлүүлгэдэ туһалха.»;

дүшэн долоодохи ба дүшэн наймадахи абзацуудые тус тустань дүшэн юһэдэхи ба табидахи абзацууд гэжэ тоолохо;

е) 4.6-дахи дотор хэсэгтэ:

арбан зургаадахи абзацта «хубиин» гэхэн үгы «тоогой» гэжэ һэлгэхэ, «, 2024 он болотор 55,0 % хүрэтэр, 2035 он болотор 63,5 % хүрэтэр» гэхэн үгэнүүдые хаһаха;

арбан наймадахи абзацта «бэын соёл ба тамир эрхилхэ эрхэ байдалаар эрхэтэдэй сэдхэлэй ханалгын хэмжээ дээшэлүүлхэ» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

«Дээдэ туйлалтануудай тамир хүгжөөлгэ» гэхэн дотор хэсэгтэ:

зургаадахи абзацта «ба Сурдлимпийн наадануудай» гэхэн үгэнүүдые «, Сурдлимпийн наадануудай ба уласхоорондын мұрысөөнүүдэй» гэжэ һэлгэхэ;

удаадахи удхатай арбан нэгэдэхи шэнэ абзац нэмэхэ:

«тамиршадай, тэрэ тоодо сэрэгэй тусхай ябуулгада болон Курскын, Белгородэй, Брянскын можонуудай дэбисхэрнүүдтэ алан һүрдөөлгэдэ эсэргүүсэлгын ябуулгада хабаадагшадай бэын элүүрые һэргээлгэдэ ба бэе тамирай бэлэдхэлдэ шэглүүлэгдэһэн бэе махабад һэргээлгын хэмжээ ябуулгануудай байгуулгы нарижуулан хайжаруулга.»;

ж) 4.7-дохи дотор хэсэгые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«4.7. Залуушуулай бодолго

Буряад Уласта хүн зоной 28,0 тухай хубинь залуушуул болоно. Энэ талаар Буряад Уластахи гүрэнэй бодолгын байгуулгада улесай хүнүүдэй арга шадал сахин хүгжөөхэ хүсэн зүйл болохо залуушуулда ажаһуудалай дура татама эрхэ байдал тогтоолго онсо һуури эзэлнэ.

Залуушуулай бодолгын талаар гол шийдхэгдээгүй асуудалнуудта ородог гэбэл:

залуушуулай бодолгын хүгжэнги оршон хангалгын байгуулгын үгы байлга;

залуушуулые ажалаар хангалгын ба ажалда оруулалгын шийдхэгдээгүй асуудал;

залуушуулай хүдөө нютагуудһаа хото руу болон Оросой Холбоото Уласай бусад нютаг можонуудта нүүжэ ошолго;

залуу мэргэжэлтэдэй болон залуу гэр бүлэнүүдэй гэр байраар дутамаг хангагдаса.

Залуушуулай бодолгын гол зорилго - уласай хүгжэлтын аша туһада залуу хүнэй нийгэмдэ амжалтаттайгаар дадан орохоор ба арга шадалыень хүгжөөхөөр эрхэ байдал тогтоолго.

Залуушуулай бодолгын түрүү шухала шэглэлнүүд гэбэл:

Эрхэтэн ёһо, эхэ ороншо зан, ёһо заншалнуудые халан абалга, гүрэнэйнгөө түүхэ, Оросой Холбоото Уласай арадуудай түүхэтэ, үндэһэтэнэй болон бусад заншалнуудые хүндэлэлгэ хүмүүжүүлхээр эрхэ байдал тогтоолго;

залуушуулай гэр байрын бэрхэшээлнүүдые шийдхэхэ хэрэгтэ туһалалга, залуу гэр бүлэнүүдтэ гүрэнэй дэмжэлгэ бээлүүлгэ;

залуушуулай зохёохы арга шадал сахин хүгжөөлгэ;

залуушуулай мэргэжэлэй талаар өөрыгөө тодорхойлхо ба ажалтай байха, залуу эрхэтэдые ажалда оруулха эрхэ байдал тогтоолго;

залуушуулай хуули эбдэлгэнүүдые һэргылэлгэ;

хайн дуранай туһаламжа (хайн дуранай ажаябуулга) дэмжэлгэ;

залуушуулай бодолгын һалбарида ударидалгын гурим болон оршон хангалгын байгуулгы нарижуулан һайжаруулга.

Залуушуулай бодолгын һалбарида гол зорилтонууд:

залуушуулые Оросой арадуудай түүхын болон соёлой заншалнуудта хабаадуулга;

зохёохы бэлигтэй залуушуулай өөрыгөө бээлүүлхэ аргуудые зохёолго;

гэр бүлын сэнтэй зүйлнүүдые ба харюусалгатай түрэлхин байлгы бэхижүүлгэдэ шэглүүлэгдэһэн залуу гэр бүлэнүүдые дэмжэлгын ашаг үрэтэй байгуулга хүгжөөлгэ;

залуу эрхэтэдэй эдэбхитэйгээр ажалаараа дэбжэхэ эрмэлзэл дээшэлүүлгэ, грантын түсэлнүүдые бээлүүлхэ аргаар залуушуулые нийгэмэй ажалда хабаадуулалга болон өөрыгөө хүгжөөхөөр арга боломжонууд тухай мэдээсэлгэ;

залуушуулай дунда үндэһэ яһатанууд хоорондын (угсаатанууд хоорондын) болон шажан мүргэлнүүд хоорондын эб эеын хэмжээ дээшэлүүлгэ, залуушуулые һандаргахы шэнжэтэй мэдээсэлэй нүлөөһөө хамгаалга;

залуушуулай бодолгын эрдэмэй, программын, мэргэжэлтэдэй, оршон хангалгын байгуулгын, мэдээсэлэй болон бусад түхэлэй хангалты нарижуулан һайжаруулга.

«Эрхэтэн ёһо, эхэ ороншо зан, ёһо заншалнуудые халан абалга, гүрэнэйнгөө түүхэ, Оросой Холбоото Уласай арадуудай түүхэтэ, үндэһэтэнэй болон бусад заншалнуудые хүндэлэлгэ хүмүүжүүлхээр эрхэ байдал тогтоолго» гэһэн шэглэлээр гол хэмжээнүүд гэхэдэ, үе үеын зониие бэе

бээдэнь дүтэ болголгодо ба Орос гүрэнэй заншалта оюун сэдхэлэй ба ёһо журамай сэнтэй зүйлнүүдые аха үеынхидһөө дүү үеынхидтэ дамжуулалгада, залуушуулые соёл ба түүхэтэй танилсуулгада шэглүүлэгдэһэн түсэлнүүдые зохёолго ба хүгжөөлгэ; буряад хэлэ, тэрэ тоодо түүхын ба соёлой сэнтэй үнэн зүб баримтанууд ба юумэнүүд дээрэ үндэһэлэн, түрэл нютагайнгаа түүхэ шудалалгы дэлгэрүүлгэ болоно.

«Залуушуулай гэр байрын асуудалнуудые шийдхэлгэдэ туһалалга, залуу гэр бүлэнүүдтэ гүрэнэй дэмжэлгэ бээлүүлгэ» гэхэн шэглэлээр гол хэмжээнүүд гэхэдэ, гэр бүлэ болохо ёһо журам дэлгэрүүлгэ, гэр бүлын ба гэрлэлгын асуудалнуудаар нийгэмэй ба хуули эрхын мэдэсын хэмжээ дээшэлүүлгэ, залуу гэр бүлэнүүдтэ гэр байрын баталамжануудые олголгын программа хангалга болоно.

«Залуушуулай зохёохы арга шадал сахин хүгжөөлгэ» гэхэн шэглэлээр гол хэмжээнүүд гэхэдэ, залуушуулые соёлой ба сүлөө сагай хэмжээ ябуулгануудта хабаадуулалга, зохёохы залуушуулай нэгэдэлнүүды дэмжэлгэ; бэлигтэй (абьяас бэлигтэй) залуушуулые гүрэнэй дэмжэлгын байгуулгы үргэдхэлгэ болоно.

«Залуушуулые ажалаар хангаха ба залуу эрхэтэдые ажалда оруулха эрхэ байдал тогтоолго» гэхэн шэглэлээр гол хэмжээнүүд гэхэдэ, залуушуулай дунда болон бүхыдөө нийгэмдэ мэргэжэлтэ шадабари, зохёохы ажал мэтэ шанарнууды ба сэнтэй ойлгосонууды тэрэ тоодо ажалай түлөө олониитын сэгнэлтын элдэб түхэлнүүды зохёохо аргаар дэлгэрүүлгэ; аралжаанай бэшэ хэлтэстэ залуушуулай ажаябуулгы, залуу эрхэтэдэй байгуулһан нийгэмэй шэглэлтэй аралжаанай бэшэ эмхинүүды байгуулалгада ба ажаябуулгыень бээлүүлгэдэ дэмжэлтэ ба туһа үзүүлэлгэ; залуушуулда ажалаараа дэбжэхэ зам бэлдэлгэ.

Хэмжээ ябуулганууд 2030 он болотор Буряад Уласай хүүгэды болон залуушуулые ерээдүйн мэргэжэлдэнь шэглүүлгын байгуулга хүгжөөхэ холын хараагай, залуушуулые ажалда оруулалгы дэмжэлгын талаар ажалаар хангалгада туһалха хэмжээ ябуулгануудай хэмжээндэ баһа бээлүүлэгдэхэ юм. Дээдэ болон мэргэжэлэй һуралсалай эмхинүүды дүүргэгшэдэй ажал ябуулгын эхин шатада дүршүүлгэ, заабариан һургалга ба ажалда оруулалга мэтэ ёһо журам залуу хүнүүдэй ажалда орохо боломжы нилээд дээшэлүүлхэ арга олгохо.

«Залуушуулай бодолгын һалбарида хүтэлэлгын гурим ба оршон хангалгын байгуулгы һайжаруулга» гэхэн шэглэлээр гол хэмжээнүүд гэхэдэ, гүрэнэй болон нютагай засагай алба хаагшадай ажалай түрүүшын газар болохо залуушуулай бодолгын һалбарида гүрэнэй ба нютагай засагай албанай дура татама шэнжы дээшэлүүлгэ; залуушуултай ажалладаг мэргэжэлтэдэй мэргэжэлдэ шэнээр бэлдэлгын ба мэргэжэл дээшэлүүлгын программнууды бээлүүлгэ; залуушуулай бодолгын һалбарида мэргэжэлтэды бэлдэлгын байгуулгы нарижуулан һайжаруулга; залуушуулай бодолго бээлүүлхэдэ, уласхоорондын суг ажаллалгын боломжонууды ба ёһо журамууды ашаглалга болоно.

«Залуушуулай үйлэдэдэг хуули эбдэлгэнүүднээ хэргылгэ» гэхэн шэглэлээр гол хэмжээнүүд гэхэдэ, бусад яһатануудые хюдаха үзэлэй, бусад яһатануудһаа дээгүүр тоолохо үзэлэй, бусад яһатануудта тэсэмгэй бэшээр хандаха үзэлэй, шажанай туйлдаа хүрэхэн үзэлэй ба алан хүрдөөлгын дэлгэрэлгэдэ эсэргүүсэлгын талаар залуушуулые гэгээрүүлгэ; залуушуулай дунда ниигэмдэ муу үзэгдэлнүүдые хэргылгэ болон залуу эрхэтэдые мэдээсэлэй оршондо манаруулдаг бодосто, тамхинда, архида, алан хүрдөөлгэдэ, туйлдаа хүрэхэн үзэлдэ эсэргүүсэхэн хайн мэдээсэл бүрилдүүлхэ талаар эдэбхитэй ажаябуулгада хабаадуулга болоно.

«хайн дуранай ажаябуулгые (хайн дураараа туһалалгые) дэмжэлгэ» гэхэн шэглэлээр гол хэмжээнүүд гэхэдэ, хайн дуранай ажаябуулгын эмхинүүдтэ мүнгэн дэмжэлтэнүүдые ба грантнуудые үгэлгэ, залуушуулай үүсхэлээр бюджет бэлдэлгын байгуулга бүрилдүүлгэ, тэрэнэй дүршэл юрэнхы болбосоролой эмхинүүдтэ, мэргэжэлэй болбосоролой эмхинүүдтэ болон дээдэ болбосоролой эмхинүүдтэ дэлгэрүүлгэ болоно.

хайн дуранай ажаябуулга хүгжөөлгын гол шэглэлнүүдэй нэгэн гэхэдэ, сэрэгэй тусхай ябуулгада болон Курскын, Белгородэй, Брянскын можонуудай дэбисхэртэ алан хүрдөөлгын ябуулгада хабаадагшадые болон тэдэнэй гэр бүлын гэшүүдые дэмжэлгэ болоно.»;

5) 5-дахи хэсэгтэ:

а) 5.1-дэхи дотор хэсэгтэ:

удаадахи удхатай арбан дүрбэдэхи шэнэ абзац нэмэхэ:

«үйлэдбэрийн ажаябуулгын эмхинүүдэй үйлэдбэрийн барилгануудые байрлуулха оршон хангалгын байгуулгатай үйлэдбэрийн талмайнуудта ехэ эрилтэ асуулта;»;

арбан дүрбэдэхи - арбан наймадахи абзацуудые тус тустань арбан табадахи - арбан юһэдэхи абзацууд гэжэ тоолохо;

арбан юһэдэхи абзацые хоридохи абзац гэжэ тоолохо болон «түлэблэлгын); хүгжэлтөөр» гэхэн үгэнүүдэй удаа «үйлэдбэри хүгжөөлгын нютаг можын жасын,» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

хоридохи абзацые хорин нэгэдэхи абзац гэжэ тоолохо;

хорин нэгэдэхи абзацые хорин хоёрдохи абзац гэжэ тоолохо болон «гадаа гаргалгада шэглүүлэгдэхэн» гэхэн үгэнүүдые «гадаа гаргалгада шэглүүлэгдэхэн» гэжэ нэлгэхэ;

хорин хоёрдохи - хорин дүрбэдэхи абзацуудые тус тустань хорин гурбадахи - хорин табадахи абзацууд гэжэ тоолохо;

хорин табадахи абзацые хорин зургаадахи абзац гэжэ тоолохо болон удаадахи удхатай мэдүүлэл нэмэхэ: «Үйлэдбэрийн ажаябуулга бээлүүлхын тула үйлэдбэрийн һалбарида ажахы эрхилэгшэдые байрлуулха зорилгоор үйлэдбэрийн оршон хангалгын байгуулга эмхидхэлгэ.»;

хорин зургаадахи абзацые хорин долоодохи абзац гэжэ тоолохо;

хорин долоодохи абзацые хорин наймадахи абзац гэжэ тоолохо болон «Буряад Уласай гурумшуулгын хуули ёһоной шийдхэбэринүүдээр тогтоогдоһон,» гэхэн үгэнүүдые хасаха;

удаадахи удхатай хорин юһэдэхи шэнэ абзац нэмэхэ:

«2030 он болотор хугасаада болон 2036 он болотор ерээдүйдэ Оросой Холбоото Уласай хүгжэлтын үндэһэн зорилгонууд тухай» гэхэн Оросой Холбоото Уласай Юрэнхылэгшын 2024 оной майн 7-ой № 309 Зарлигта тогтоогдоһон «Холын хараагай хэмжээ ябуулганууды бээлүүлгэ «Арга зүйн талаар түрүүлэлгэ» гэхэн үндэһэн зорилгын «2022 оной хэмжээнтэй сасуулхада, 2030 он болотор болбосоруулгын үйлэдбэридэ бодото тодоролоор бүхы нэмэгдэһэн үнэ сэнгэй хэмжээ болон үйлэдбэрилгын хэлхээ гаршагы 40-һөө бага бэшэ хубяар дээшэлүүлгэ» гэхэн зорилгото харуулалта туйлахы хангаха.»;

б) 5.2-дохи дотор хэсэгтэ:

нэгэдэхи абзацы удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«Буряад Улас эрдэсэй гарбалтай нөөсөөр эгээл баян Оросой нютаг можонуудай нэгэн юм, мүн ашагта малтамал олзоборилгын үйлэдбэрийн халбари хүгжэхөөр ехэ арга шадалтай. Тиин ашагта малтамал олзоборилгын халбариин уласай нютаг можын бүхы үрэ бүтээлдэ оруулһан хубита һүүлэй табан жэлэй туршада хоёр дахин шахуу ехэ боложо, 2023 ондо 9,4% бүридхөө.»;

хоёрдохи абзацта «өөхэн шулуунуудай, ногоон боро шулуунай, хайласагүй сагаан түмэрэй» гэхэн үгэнүүды «хайлуур жоншын, ураанай, хайласагүй сагаан түмэрэй, орёо хубита түмэртэнүүдэй, өөхөн шулуунуудай, ногоон боро шулуунай,» гэжэ хэлгэхэ;

гурбадахи абзацта «Бурятзолото» ПАО» гэхэн үгэнүүды «Ирокинда» ООО», «Зүүн Холбо» ООО» гэжэ хэлгэхэ, «Захаамин» АО,» гэхэн үгэнүүды хаһаха, «, «Сүрхээбтын» ООО» гэхэн үгэнүүды нэмэхэ;

арбадахи абзацта «гаража ошолго» гэхэн үгэнүүдэй удаа «ба дутагдал» гэхэн үгэнүүды нэмэхэ;

хоридохи абзацта «, хайлуур жоншын, апатидай руданууды» гэхэн үгэнүүды нэмэхэ;

хорин нэгэдэхи абзацта «Дахарай» гэхэн үгы «Дабхарай» гэжэ хэлгэхэ, «бериллин хэбтэшэ,» гэхэн үгэнүүдэй урда «Ошурковын апатидуудай хэбтэшин,» гэхэн үгэнүүды нэмэхэ;

удаадахи удхатай хорин табадахи шэнэ абзац нэмэхэ:

«Хүрэнгэжүүлэгшэды хабаадуулхын тула байгаа нөөсээ гүйсэд шэнжэлхэ, ашагта малтамалнуудай, илангаяа хоморой газарай түмэрнүүдэй дэлхэйн дэлгүүртэ хэрэгтэй шэнэ хэбтэшэнүүды нээхэ зорилгоор нөөсөнүүдэй дахин сэгнэлтэ үнгэргэхэ хэрэгтэй. Нэгэ доро захиргаанай һаад усадхаха, хүрэнгэжүүлгын байдал хайжаруулха хубида хуулиие оностой болгохо талаар ажал ябуулха.»;

хорин табадахи ба хорин зургаадахи абзацууды тус тустань хорин зургаадахи ба хорин долоодохи абзацууд гэжэ тоолохо;

в) 5.3-дахи дотор хэсэгтэ:

хоёрдохи абзацта «Улаан-Үдын һэлюурэй завод» ЗАО,» гэхэн үгэнүүды хаһаха, «, «Энерготехномаш» АО» гэхэн үгэнүүды нэмэхэ;

арбан нэгэдэхи абзацыг удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«үйлэдбэрийн хүрээлэнүүд ба ажаүйлэдбэрийн оньһото хүрээлэнүүд, мүн нютаг можын ажаүйлэдбэрийн талмайнуудыг байгуулалга ба хүгжөөлгэ»;

арбан табадахи абзацта удаадахи удхатай мэдүүлэл нэмэхэ: «Ерээдүйдэ ЛВРЗ удаадахи үеын хубилдаг ба хубилдаггүй зайн галай локомотивуудыг заһабарилгаяа болон «РЖД» ОАО-гой болон «Желдорреммаш» АО-гой үйлэдбэрийн эмхинүүдэй заһабариин хубинуудай тоолбори саашадаа үргэдхэлгэсэ үргэлжэлүүлхэ.»;

арбан зургаадахи абзацта «2020 он болотор» гэхэн үгэнүүд ба хаһаха, «эмнэлгын хэрэгсэлнүүд ба сэрэгэй бэшэ бусад бүтээлнүүд» гэхэн үгэнүүд нэмэхэ;

арбан наймадахи абзацта «үйлэдбэрийн эмхинүүд ба хүүргэнүүд түмэр ба бетон бүтээлнүүд үйлэдбэрилгэдэ» гэхэн үгэнүүд ба хаһаха;

удаадахи удхатай арбан юһэдэхи шэнэ абзац нэмэхэ:

«Энерготехномаш» АО-гой бүлэг бүтээлнүүд хүгжөөлгэ Оросой бүтээлнүүд хэрэглэн, уһаар болон дулаагаар хангалгын байгуулгануудта хари гүрэнүүдэй бүтээлнүүд хэлгэлгэдэ шэглүүлэгдэнхэй.»;

арбан юһэдэхи абзацыг хоридохи абзац гэжэ тоолохо;

г) 5.4-дэхи дотор хэсэгтэ:

нэгэдэхи абзацта «сэрэгэй оньһон хэрэгсэлнүүдэй хажуугаар сэрэгэй бэшэ бүтээлнүүд» гэхэн үгэнүүд «агаарай оньһон хэрэгсэлнүүд» гэжэ, «үндэр хэмжээгээр» гэхэн үгэнүүд «хэмжээ дээшэлүүлгээр» гэжэ хэлгэхэ;

хоёрдохи абзацта «сэрэгэй ба сэрэгэй бэшэ үүргэтэй» гэхэн үгэнүүд «агаарай оньһон хэрэгсэлнүүдэй» гэжэ хэлгэхэ;

удаадахи удхатай гурбадахи шэнэ абзац нэмэхэ:

«Холбоо ажахын гол үйлэдбэрийн эмхинүүд хадаа «Улаан-Үдын агаарай оньһон завод» АО, «Улаан-Үдын хэлюурэй завод» АО, «Аэротех» үйлэдбэрийн эмхи» ООО, «Аэроком» ООО болоно.»;

гурбадахи абзацыг дүрбэдэхи абзац гэжэ тоолохо;

дүрбэдэхи абзацыг табадахи абзац гэжэ тоолохо болон «Ми171А2» гэхэн үгэ «Ми-171А2» гэжэ, «Ка226-Т вертолёт үйлэдбэрилгын, «Байгал» самолёт олоор үйлэдбэрилгын, олон зорилгото хүнгэн VRT500 вертолёт зохёон бүтээлгын» гэхэн үгэнүүд «Ми-171А3 «офшор» ба Ка-226Т вертолётууд олоор үйлэдбэрилгын» гэжэ хэлгэхэ;

табадахи абзацыг зургаадахи абзац гэжэ тоолохо болон «мүн уласта жолоошонгүй ниидэдэг түхээрэлгэнүүд хүгжөөлгэ» гэхэн үгэнүүд нэмэхэ;

зургаадахи абзацыг долоодохи абзац гэжэ тоолохо болон «Бага ба дунда олзын хэрэг эрхилэлгэ болон хубиин олзын хэрэг эрхилэлгын үүсхэлнүүд дэмжэлгэ» гэхэн үндэһэн түсэлэй, «2013 – 2025 онуудта агаарай онгосын үйлэдбэри хүгжөөлгэ» гэхэн Оросой Холбоото улсайд гүрэнэй программын, гүрэнэй» гэхэн үгэнүүд «Агаарай онгосын үйлэдбэри

хүгжөөлгэ» гэхэн Оросой Холбоото Уласай гүрэнэй программын, гүрэнэй» гэжэ хэлгэхэ;

долоодохи – юһэдэхи абзацууды тус тустань наймадахи – арбадахи абзацууд гэжэ тоолохо;

арбадахи абзацые арбан нэгэдэхи абзац гэжэ тоолохо болон «үйлэдбэриие үргэдхэлгэ,» гэхэн үгэнүүдэй удаа «үйлэдбэридэ робот оньһо нэбтэрүүлгэ,» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

арбан нэгэдэхи ба арбан хоёрдохи абзацууды тус тустань арбан хоёрдохи ба арбан гурбадахи абзацууд гэжэ тоолохо;

арбан гурбадахи абзацые арбан дүрбэдэхи абзац гэжэ тоолохо болон «зохёон байгуулалга» гэхэн үгэнүүдэй удаа «ба хүгжөөлгэ» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

д) 5.5-дахи дотор хэсэгтэ:

удаадахи удхатай гушан юһэдэхи шэнэ абзац нэмэхэ:

«модо болбосоруулгын дотоодо дэлгүүр хүгжөөлгэ;»;

гушан юһэдэхи – дүшэн гурбадахи абзацууды тус тустань дүшэдэхи – дүшэн дүрбэдэхи абзацууд гэжэ тоолохо;

дүшэн дүрбэдэхи абзацые дүшэн табадахи абзац гэжэ тоолохо болон удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«Сэлэнгын целлюлозо ба хатуу саарһанай комбинат» ОАО целлюлозын ба хатуу саарһанай үйлэдбэрийн оньһоной талаар шэнээр зэбсэгжүүлгэ ба шэнэдхэлгэ үнгэргэхэ дүндэ бүтээл гаргалгын хэмжээ ехэ болгохые, бүтээлэй янза үргэдхэхые хараална.»;

дүшэн табадахи абзацые дүшэн зургаадахи абзац гэжэ тоолохо;

дүшэн зургаадахи абзацые дүшэн долоодохи абзац гэжэ тоолохо болон хүсээ буураһанда тоолохо;

е) 5.6-дахи дотор хэсэгтэ:

табадахи абзацые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«Зорилго хадаа Оросой Холбоото Уласай Засагай газарай 2020 оной июниин 6-ай № 1512-р захирамжаар баталагдаһан 2030 он болотор болон 2035 он болотор хугасаада Оросой Холбоото Уласай Болбосоруулгын үйлэдбэри хүгжөөлгын нэгэдхэгдэһэн холын хараагай гол дүримүүдтэ харюусана.»;

арбан зургаадахи абзацта «зохёон байгуулалга» гэхэн үгэнүүдэй удаа «ба хүгжөөлгэ» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

арбан наймадахи абзацта «нооһо үйлэдбэрилгын» гэхэн үгэнүүдые «бүд нэхэдэг комбинадай ээрэһэн утаһа үйлэдбэрилгын» гэжэ хэлгэхэ;

хорин гурбадахи абзацта «ба худалдаха дэлгүүрнүүдэй» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

5) 6-дахи хэсэгтэ:

а) 6.1-дэхи дотор хэсэгтэ:

юһэдэхи абзацта «үйлэдбэрийн хүгжэнги байлга» гэхэн үгэнүүдэй удаа «ба шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

арбан нэгэдэхи абзацта «бага олзын хэрэг эрхилэлгын үйлэдбэрийн эмхинүүдтэ» гэхэн үгэнүүдые хаһаха;

удаадахи удхатай арбан табадахи – арбан долоодохи шэнэ абзацуудые нэмэхэ:

«бага ба дунда олзын хэрэг эрхилэгшэдые дэмжэлгын оршон хангалгын байгуулгын эмхинүүдэй дэмжэлгын туһа хангамжануудаар ба хэмжээнүүдээр бага ба дунда олзын хэрэг эрхилэгшэдые хангалгыг ехэ болголго;

эхилжэ байһан олзын хэрэг эрхилэгшэдые болон тэрэ тоодо сэрэгэй тусхай ябуулгада болон Курскын, Белгородэй ба Брянскын можонуудай дэбисхэрнүүд дээрэ алан хүрдөөлгэдэ эсэргүүсэлгын ябуулгада хабаадагшадай болон тэдэнэй гэр бүлэнүүдэй гэшүүдэй хубиин үүсхэлнүүдые дэмжэлгэ, хүгжөөхэ ба түргэн ехэ болгохо зорилгоор бүлэг туһа хангамжануудые үзүүлхэ аргаар ургажа байһан бага ба дунда хэмжээнэй олзын хэрэг эрхилэгшэдтэ дэмжэлгэ үзүүлэлгэ, дунда хэмжээнэй олзын хэрэгэй хэм дабажа, хүгжэлтсээ үргэлжэлүүлжэ байһан олзын хэрэг эрхилэгшэдые дэмжэлгэ;

ниигэмэй олзын хэрэг эрхилэлгыг ба үзүүлэгдэһэн дэмжэлтын хэмжээнүүдые хүгжөөлгэ;»;

арбан табадахи - арбан долоодохи абзацуудые арбан наймадахи - хоридохи абзацууд гэжэ тоолохо;

удаадахи удхатай хорин нэгэдэхи - хорин гурбадахи шэнэ абзацуудые нэмэхэ:

«бага ба дунда хэмжээнэй олзын хэрэг эрхилэгшэдтэ МСП.РФ гэхэн тоо оньһото һуурийн аргаар туһа хангамжануудые абахыг хангалга;

гүрэнэй болон нютагай засагай захилай болон гүрэнэй хамжаануудай бага ба дунда олзын хэрэг эрхилэгшэдһээ захилай гуримыг тэрэ тоодо мэдээсэлгын болон һуралсал ба зүбшэл заабари хүгжөөлгын аргаар нарижуулан һайжаруулга;

бага ба дунда хэмжээнэй олзын хэрэг эрхилэгшэдэй эд зөөрийн талаар дэмжэлтэдэ хүртэхэ боломжыг үргэдхэлгэ, тэрэ тоодо үйлэдбэрийн талмайнуудыг ба бэлэн оршон хангалгын байгуулгатай газарай хэһэгүүдые хүнгэлэлтэтэй хүлһэлэлгын табиса сэнгээр үгэлгэ;»;

арбан наймадахи абзацыг хорин дүрбэдэхи абзац гэжэ тоолохо;

арбан юһэдэхи абзацыг хорин табадахи абзац гэжэ тоолохо болон «үндэһэтэнэй» гэхэн үгыг «холбоото уласай» гэхэн үгэнүүдээр һэлгэхэ;

б) 6.3-дахи дотор хэсэгтэ:

хоёрдохи абзацта «шэглүүлэгдэнхэй» гэхэн үгын урда «ажаһуудалай аятай зохид ба аюулгүй оршон зохёолгодо» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

гурбадахи абзацта «2018 оной майн 7-ой № 204» гэхэн үгэнүүдые «2024 оной майн 7-ой № 309» гэжэ, «2024 он болотор хугасаада» гэхэн үгэнүүдые «2030 он болотор хугасаада ба 2036 он болотор ерээдүйдэ» гэжэ һэлгэхэ, хоёрдохи мэдүүлэл соо ««Гэр байра ба хотын оршон», «Байгаали хамгаалга»» гэхэн үгэнүүдые ««Ажаһуудалай оршон хангалгын байгуулга»»

гэжэ һэлгэхэ, «хүдөө ажахын» гэхэн үгэнүүдэй удаа «ба байгаалиин хайн байдал зандань үлээлгын» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

дүрбэдэхи абзацта «Һула таланууд ба гол» гэхэн үгэнүүдые «Гол» гэжэ һэлгэхэ;

долоодохи абзацта «хуушаралга» гэхэн үгы «элэлгэ» гэжэ һэлгэхэ;

арбан хоёрдохи абзацта «, мүн барилгада тоо оньһото дээрһээ доошоо шэглэл нэбтэрүүлгэ» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

арбан долоодохи абзацые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«тэрэ тоодо шэнэ гэрнүүдэй дэлгүүртэ гэр байрын сэнгүүдэй хүшхэрмөөр байлгын хэмжээ ба гэр байрын жасын шанар дээшэлүүлгэ;»;

удаадахи удхатай арбан наймадахи шэнэ абзац нэмэхэ:

«гэр байраар хангагдасын хэмжээ 2030 он болотор 24,9 дүрбэлжэн метр хүрэтэр дээшэлүүлхэ, 2019 онтой сасуулхада, гэр байрын жасые 17,5% хүрэтэр шэнэлхэ аргаар эрхэтэдэй гэр байрын байдал хайжаруулга;»;

арбан наймадахи – хорин нэгэдэхи абзацууды тус тустань арбан юһэдэхи – хорин хоёрдохи абзацууд гэжэ тоолохо;

хорин хоёрдохи абзацые хорин гурбадахи абзац гэжэ тоолохо болон «хуушаралгын» гэхэн үгы «элэлгын» гэжэ һэлгэхэ;

хорин гурбадахи ба хорин дүрбэдэхи абзацууды тус тустань хорин дүрбэдэхи ба хорин табадахи абзацууд гэжэ тоолохо;

хорин табадахи абзацые хорин зургаадахи абзац гэжэ тоолохо болон «нэбтэрүүлгын» гэхэн үгы «нэбтэрүүлгэ» гэжэ, «доошолуулгын» гэхэн үгы «доошолуулга» гэжэ һэлгэхэ;

хорин зургаадахи - хорин наймадахи абзацууды тус тустань хорин долоодохи - хорин юһэдэхи абзацууд гэжэ тоолохо;

удаадахи удхатай гушадахи шэнэ абзац нэмэхэ:

«барилгын халбариин «тоо оньһото болбосорол» дээшэлүүлгэ.»;

в) 6.4-дэхи дотор хэсэгтэ:

табадахи абзацта «хүгжэлтын тогтошоһон байдал» гэхэн үгэнүүдые «бага эршэ» гэжэ һэлгэхэ;

удаадахи удхатай арбан табадахи шэнэ абзац нэмэхэ:

«ажаллагшадай арга шадал бүрилдүүлгэ ба бэхижүүлгэ.»;

арбан табадахи - хорин нэгэдэхи абзацууды тус тустань арбан зургаадахи - хорин хоёрдохи абзацууд гэжэ тоолохо;

б) 7-дохи хэсэгтэ:

а) 7.1-дэхи дотор хэсэгтэ:

табадахи абзацта «зандаа үлэнэ» гэхэн үгэнүүдые «үлэнэ» гэжэ һэлгэхэ;

дүшэн нэгэдэхи абзацта удаадахи удхатай мэдүүлэл нэмэхэ: «2021 оной хэмжээнтэй сасуулхада, 2030 он болотор хүдөө ажахын үйлэдбэрийн үрэ бүтээл үйлэдбэрилгын хэмжээ 25 хубинаа бага бэшээр дээшэлүүлхээр түсэблэгдэнэ.»;

дүшэн гурбадахи абзац удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«АПК хүгжөөлгын талаар зорилтонууды шийдхэлгэ хадаа тэрэ тоодо хүдөө ажахын олзын хэрэг эрхилхэ шийдхэбэри абаха сэрэгэй тусхай

ябуулгын болон Курскын, Белгородэй, Брянскын можонуудай дэбисхэртэ алан хүрдөөлгын ябуулгын ветерануудые ба хабаадагшадые дэмжэлгэдэ шэглүүлэгдэн «Хүдөө ажахын үйлэдбэри хүгжөөлгэ» гэнэн Буряад Уласай Гүрэнэй программын, «Буряад Уласай хүдөөгэй дэбисхэрнүүдые үргэлжэ хүгжөөлгэ» гэнэн Буряад Уласай Гүрэнэй программын согсо хэмжээ ябуулгануудай, «2030 он болотор хугасаада болон 2036 он болотор ерээдүйдэ Оросой Холбоото Уласай хүгжэлтын үндэһэн зорилгонууд тухай» гэнэн Оросой Холбоото Уласай Юрэнхылэгшын 2024 оной майн 7-ой № 309 Зарлигай ёһоор «Эдэе хоолой аюулгүй байдалай арга зүйтэ хангалга» гэнэн үндэһэн түсэлэй «Хүдөө ажахын үйлэдбэридэ мэргэжэлтэд» гэнэн холбоото уласай түсэлэй бүридэлдэ ородог «Хүдөө ажахын үйлэдбэридэ мэргэжэлтэд» гэнэн нютаг можын түсэлэй хэмжээндэ бэелүүлэгдэхэ.»;

б) 7.3-дахи дотор хэсэгтэ:

«Ажаллагшадай бэрхэшээлнүүдые шиидхэхэ арга шадал» гэнэн дотор хэсэгыг удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«Ажаллагшадай бэрхэшээлнүүдые шиидхэхэ арга шадал

Һуурин руу бусажа нүүхээр бэлэн байжа болохо нөөсэ ажалшад болодог гэбэл:

хүдөө газарта оршодог тоонто нютагтаа хүдөө ажахын олзын хэрэг нээхэ арга нөөсэтэй 45-тай ба дээшэ наһатай хотын ажаһуугшад;

хүдөө ажахын үйлэдбэри эрхилхэ дадалтай аад, зарим тэды хугасаада хото һуурин газарнуудта ажал ябуулдаг хүдөө нютагһаа гарбалтай хүнүүд;

залуу мэргэжэлтэд – ондо ондоо мэргэжэлэй бүлэгүүдэй дунда тусхай ба дээдэ һуралсалай эмхинүүдые дүүргэгшэд;

улашаа гадуур, нэн түрүүн Эрхүү можодо ба Үбэр Байгалай хизаарта ажаһуудаг хүн зон.

2025 онһоо ажаллагшадай бэрхэшээлнүүдые шиидхэлгэ «Эдэе хоолой аюулгүй байдалай арга зүйтэ хангалга» гэнэн үндэһэн түсэлэй «АПК-да мэргэжэлтэд» гэнэн холбоото уласай түсэлэй «Хүдөө ажахын үйлэдбэридэ мэргэжэлтэд» гэнэн нютаг можын түсэлэй хэмжээндэ бэелүүлэгдэхэ.»;

«Түсэлэй зорилго - 2030 он болотор хүдөө ажахын үйлэдбэрийн эмхинүүдэй ажаллагшадаар хангагдасын хэмжээ 95% хүрэтэр дээшэлүүлхэ.

Түсэл һургуулиһаа эхилээд, хүдөө ажахын үйлэдбэрийн эмхинүүд хүрэтэр мэргэжэлтэдые бэлдэхэ «таһалгаряагүй зам» байгуулалгада, тэрэ тоодо хүдөө дэбисхэрнүүдтэ байгааалин эрдэмэй шэглэлтэй хэшээл зүйлнүүдые – амиды байгааали шэнжэлэлгэ, хими, физикэ гүнзэгыгөөр шудалха мэргэжэлэй шэглэлтэй хүдөө ажахын арга зүйн ангинуудые байгуулалгада; дунда мэргэжэлэй болбосоролой программануудаар шанартай болбосоролой эрхэ байдал тогтоолгодо шэглүүлэгдэнхэй.»;

7) 8-дахи хэсэгтэ:

а) 8.2-дохи дотор хэсэгэй нэрэмжые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«8.2. Туһа хангамжануудай һалбариды олзын хэрэг эрхилэлгыг хүгжөөлгэ»;

б) 8.2.1-дэхи дотор хэсэгтэ:

«Бөөнгөөр ба бутархай худалдаа наймаан» гэхэн дотор хэсэгтэ:

удаадахи удхатай хорин нэгэдэхи шэнэ абзац нэмэхэ:

«бутархай худалдаа наймаанай һалбариды оньһожоруулгын ба робот зохёон бүтээлгын шэнэ арга зүйнүүдыг хүгжөөлгэ ба нэбтэрүүлгэ»;

хорин нэгэдэхи - хорин зургаадахи абзацуудыг тус тустань хорин хоёрдохи - хорин долоодохи абзацууд гэжэ тоолохо;

в) 8.3-дахи дотор хэсэгтэ:

хоридохи абзацай дүрбэдэхи ба табадахи мэдүүлэлнүүдыг хаһаха;

удаадахи удхатай хорин нэгэдэхи – хорин дүрбэдэхи абзацуудыг нэмэхэ:

«Буряад Уласта ерэхэ аяншалагшадай тоо дээшэлүүлхэ ба шанарайнь байгуулга хубилгаха зорилгоор аяншалгын туһа хангамжануудай шанар һайжаруулхаар болон тэдэнэй хүртэсэ дээшэлүүлхээр, аяншалгын болон унаа тээбэрийн оршон хангалгын байгуулга шэнэдхэхээр ба хүгжөөхөөр түсэблэгдэнэ.

«Аяншалга ба хүндэмүүшэ зан» гэхэн үндэһэн түсэлэй «Табан далай ба Байгал нуур» гэхэн холбоото уласай түсэлэй хэмжээндэ Байгалай зүүн эрье дээрэ «Шэдитэ Байгал» курорт байгуулалга хадаа аяншалагшадай тоо дээшэлүүлхэ нэмэлтэ хүсэн зүйл болохо.

Тэрэһнээ гадна байгаали хамгаалгын зүргэнүүдыг, тэрэ тоодо «Энхэ элүүрэй зүргэ» болон «Чингисханай үргөө» гэхэ мэтэ зүргэнүүдыг шэнэлхээр ба байгуулхаар түсэблэгдэнэ.

Мүн уласай дэбисхэрэй танюуһата тэмдэгэй мэдээжэ ба дура татама байлгыг дээшэлүүлхэ хэрэгтэй. Аяншалгын бүтээлэй танюуһата тэмдэгэй хараа соёлой ба түүхын уг баялигай зүйлнүүдыг болон аяншалгын шэнэ дурадхал тааруулха ёһотой, тэрэнэй шухала зүйл хадаа «Агууехэ Сайн зам» гэхэн хилэнүүдыг һэтэ гараһан түсэл бээлүүлгэ болохо.»;

хорин нэгэдэхи - хорин зургаадахи абзацуудыг тус тустань хорин табадахи - гушадахи абзацууд гэжэ тоолохо;

хорин долоодохи абзацыг гушан нэгэдэхи абзац гэжэ тоолохо болон удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«2030 он болотор хугасаада болон 2036 он болотор ерээдүйдэ Оросой Холбоото Уласай хүгжэлтын үндэһэн зорилгонууд тухай» гэхэн Оросой Холбоото Уласай Юрэнхылэгшын 2024 оной майн 7-ой № 309 Зарлигай ёһоор Буряад Уласта «Аяншалга ба хүндэмүүшэ зан» гэхэн үндэһэн түсэл, «Дугаарта жаса, оршон хангалгын байгуулга ба татасын шэнэ газарнуудыг байгуулалга» гэхэн холбоото уласай түсэл бээлүүлгэ»;

хорин наймадахи - гушан юһэдэхи абзацуудыг тус тустань гушан хоёрдохи - дүшэн гурбадахи абзацууд гэжэ тоолохо;

дүшэдэхи абзацые дүшэн дүрбэдэхи абзац гэжэ тоолохо болон «700 мянг.» гэхэн үгэнүүдые «1,1 сая» гэжэ, «8,0 тэрбүүм» гэхэн үгэнүүдые «12 тэрбүүм» гэжэ хэлгэхэ;

дүшэн нэгэдэхи абзацые дүшэн табадахи абзац гэжэ тоолохо;

8) 9-дэхи хэсэгтэ:

а) зургаадахи абзацта: «эрдэмэй ба шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын түбүүд, ИТ-халбари ба тоо оньһото арга зүйнүүд, дээдэ арга зүйтэ үйлэдбэри, байгаалида хорогүй сэбэр ба нөөсэ баялиг гамнадаг элшэ хүсэн, элүүржүүлгын эмнэлгэ, газар ба уһа гамнадаг «ногоон» эдэй засаг болон эдээ хоолой үйлэдбэри, унаа тээбэрийн тусхай замууд ба эд бараа хүргэлгыг хүтэлэлгэ, аяншалга ба амаралта, гэр байрын барилга ба ажаһуудалай аятай зохид оршон, байгаалиин нөөсэ баялигай арга боломжо: ой модон, ашагта малтамалай ба түүхэй эдэй баялиг, Азиин дэлгүүрнүүдтэ уласхоорондын худалдаа наймаанай нэгэдхэл, болбосоролой туһа хангамжанууд, шажанай эдэй засаг ба буддын шажанай гүн ухаан, угсаата эдэй засаг г.м.» гэхэн үгэнүүдые хаһаха;

б) долоодохи абзацые хүсээ буураһанда тоолохо;

в) арбадахи абзацта «, тэрэ тоодо жолоошонгүй ниидэдэг оньһонууд» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

г) хорин гурбадахи абзацта «2024 он болотор хугасаада» гэхэн үгэнүүдэй удаа «, «2030 он болотор хугасаада болон 2036 он болотор ерээдүйдэ Оросой Холбоото Уласай хүгжэлтын үндэһэн зорилгонууд ба холын хараагай зорилтонууд тухай» гэхэн Оросой Холбоото Уласай Юрэнхылэгшын 2024 оной майн 7-ой № 309 Зарлигай» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ, «: «Хүн зоной тоо бүридэл», «Элүүрыг хамгаалга», «Болбосорол», «Гэр байра ба хотын оршон», «Байгаали хамгаалга», «Авто-унаагай аюулгүй ба шанартай харгинууд», «Ажалай бүтэсэ ба ажалаар хангалгыг дэмжэлгэ», «Эрдэм ухаан», «Тоо оньһото эдэй засаг», «Соёл», «Бага ба дунда олзын хэрэг эрхилэгшэд болон хубийн олзын хэрэг эрхилхэ үүсхэл дэмжэлгэ», «Уласхоорондын хамтарал ба гадаада гаргалга»» гэхэн үгэнүүдые «, Буряад Уласай эдэй засагай ургалтын түбүүдэй нийгэмэй хүгжэлтын түсэб, Алас Дурнын холбоото уласай тойрогой хотонуудай нийгэмэй-эдэй засагай үргэлжэ хүгжэлтын түсэбүүдые (юрэнхы түсэбүүдые), гол һуурин газарнуудыг хүгжөөлгын программануудыг бээлүүлгэ» гэжэ хэлгэхэ;

д) дүшэдэхи абзацта «агаарай онгосо барилгын» гэхэн үгэнүүдые хаһаха;

е) дүшэн хоёрдохи абзацые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«Зохёохы үйлэдбэрийн түб байгуулалга.»;

9) 10-дахи хэсэгтэ:

а) 10.2-дохи дотор хэсэгтэ:

«Түмэр харгын унаа тээбэри» гэхэн дотор хэсэгтэ:

арбан табадахи абзацта «, «Новоильинск – Сүрхээбтэ – Шэнэ Уоян» гэхэн түмэр харгын зам барилга» гэхэн үгэнүүдые хаһаха;

арбан долоодохи абзацые хүсээ буураһанда тоолохо;

«Авто-унаа тээбэри ба харгын ажахы» гэхэн дотор хэсэгтэ:

арбан наймадахи абзацые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«тэрэ тоодо бодото сагта хэмэл одоной хүтэлэлгын оньһо хэрэглэн, халбарие тоо оньһондо оруулан хубилгалга, харгын түлөө гарай мүнгэгүй түлбэри нэбтэрүүлгэ;»;

удаадахи удхатай арбан юһэдэхи шэнэ абзац нэмэхэ:

«2030 он болотор ниилэһэн ехэ һууринуудта ба хотонуудта гуримтаһаа ехэ бэшэ ашаглалгын болзортой ниитын унаа тээбэрийн хубие дээшэлүүлгэ.»;

арбан юһэдэхи абзацые хоридохи абзац гэжэ тоолохо ба удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«Авто-унаа тээбэрийн халбарид зорилтонууды бээлүүлгын ёһо журам хадаа «Ажабайдалай оршон хангалгын байгуулга» гэхэн үндэһэн түсэлэй хэмжээндэ «Олониитын унаа тээбэри хүгжөөлгэ», «Харгын ажахы хүгжөөлгын ниитэ байгуулгын хэмжээнүүд» гэхэн холбоото уласай түсэлнүүдтэ хабаадалга болоно.»;

хоридохи - хорин хоёрдохи абзацууды тус тустань хорин нэгэдэхи - хорин гурбадахи абзацууд гэжэ тоолохо;

хорин гурбадахи ба хорин дүрбэдэхи абзацууды тус тустань хорин дүрбэдэхи ба хорин табадахи абзацууд гэжэ тоолохо болон удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«2030 он болотор гуримта эрилтэнүүдтэ зохистой нютаг можын ба нютагай засагай байгууламжанууд хоорондын удха шанартай авто-харгинуудай хубие адагын 60% хүрэтэр дээшэлүүлгэ;

2030 он болотор гуримта эрилтэнүүдтэ зохистой тулга һужаада ородог авто-харгинуудай хубие дээшэлүүлгэ;»;

хорин табадахи абзацые хорин зургаадахи абзац гэжэ тоолохо;

хорин зургаадахи абзацые хорин долоодохи абзац гэжэ тоолохо болон удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«2023 оной харуулалтануудтай зэргэсүүлхэдэ, 2030 он болотор харгын унаа тээбэрийн аюулта ушарнуудһаа үхэлэй тоо 1,5 дахин доошолуулга;»;

хорин долоодохи абзацые хорин наймадахи абзац гэжэ тоолохо;

хорин наймадахи абзацые хорин юһэдэхи абзац гэжэ тоолохо болон удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«2030 он болотор Улаан-Үдын ниилэһэн һууриной авто-унаагай харгинуудай хубие дээшэлүүлгэ болон 85%-һаа доошо бэшэ хэмжээндэ гуримта байдалда байлгалга;»;

хорин юһэдэхи - дүшэдэхи абзацууды тус тустань гушадахи - дүшэн нэгэдэхи абзацууд гэжэ тоолохо;

дүшэн нэгэдэхи абзацые дүшэн хоёрдохи абзац гэжэ тоолохо болон «Ахын аймаг» гэхэн үгэнүүды «Ахын хоёдой нютагай засагай тойрог» гэжэ хэлгэхэ;

дүшэн хоёрдохи абзацые дүшэн гурбадахи абзац гэжэ тоолохо болон «зэргэлээд байһан аймагуудай.» гэхэн үгэнүүды «зэргэлээд байһан аймагуудай;» гэжэ хэлгэхэ;

удаадахи удхатай дүшэн дүрбэдэхи шэнэ абзац нэмэхэ:

«Улаан-Үдэ хотын ниилэһэн һууринай хилэ дотор хотын холын газарнуудта унаа тээбэреэр хүрэжэ ошохо боломжо дээшэлүүлхэ зорилгоор харгы дээгүүрхи 9 хүүргэ, тэрэ тоодо Улаан-Үдэ хотодо харгы дээгүүрхи 7 хүүргэ ба Загарайн аймагта харгы дээгүүрхи 2 хүүргэ барихаар түсэблэгдэнэ.»;

дүшэн гурбадахи абзацые дүшэн табадахи абзац гэжэ тоолохо болон «ба Хойто Торгон замай» гэхэн үгэнүүдые хаһаха;

«Агарай унаа тээбэри» гэхэн хэсэгтэ:

зургаадахи абзацые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«зоршогшодой зөөлгые аралжаанай гуримаар дүүргэхэ баталамжатай агаараар зөөдэг нютагай хамжаануудай үгы байлга.»;

арбан хоёрдохи абзацые хүсээ буураһанда тоолохо;

арбан табадахи абзацые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

««Байгал» гэжэ агаарай онгосонуудай буудалай дотоодын ниидэлгын замуудай агаарай онгосонуудай тогтодог газарай шэнэ согсолбори барилга («Новопорт» хамжаан), зоной бууха табсание һэльбэн шэнэлэлгэ ба агаарай онгосонуудай зогсохо нэмэлтэ һууринуудые барилга;»;

«Уһанай унаа тээбэри» гэхэн дотор хэсэгтэ удаадахи удхатай шэнэ абзац нэмэхэ:

«Байгал нуурай уһан дэбисхэртэхи уһанай унаа тээбэриһээ газарай тоһотой ба бусад урадхал уһа тушаан абадаг газарнуудаар түхээрэгдэһэн онгосо зогсоодог газарнуудые гуримта байдалтай болголго.»;

б) 10.3-дахи дотор хэсэгтэ:

хорин табадахи абзацта «1 – 2 ГВт хамтын хүсэтэй» гэхэн үгэнүүдые хаһаха;

хорин зургаадахи абзацта «уһанай зайн галай бага станцинуудай» гэхэн үгэнүүдэй удаа «(Муяын аймагта Мокско уһанай оньһонуудай зангилаа барилга түсэблэгдэнэ)» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

хорин долоодохи абзацта «бээ даһан хүгжэлтэдэ» гэхэн үгэнүүдые «хйи түлишөөр хангалгые хүгжөөлгэдэ» гэжэ һэлгэхэ;

в) 10.4-дэхи дотор хэсэгтэ:

табадахи абзацта «уласай 2 хүдөө аймагай – Баунтын эвенк ба Ахын» гэхэн үгэнүүдые «Баунтын эвенк аймаг ба Ахын хоёдой нютагай засагай тойрог» гэжэ һэлгэхэ;

долоодохи абзацта «хэлхээ холбооной утаһан шуурхай-гэрэлэй һужаануудые барилга ба» гэхэн үгэнүүдые хаһаха;

арбан нэгэдэхи абзацые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«тогтууритай ба аюулгүй мэдээсэлэй ба теле-холбооной оршон хангалгын байгуулга байгуулалгын, түрүү тоо оньһото арга зүйнүүдые ба һуурийн шийдхэбэринүүдые нэбтэрүүлгын ашаар эдэй засагай ургалта ба тэрэнэй үрдилдэхэ шадабари дээшэлүүлгэ;»;

арбан хоёрдохи абзацые хүсээ буураһанда тоолохо;

арбан юһэдэхи абзацые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

««Тоо оньһоной талаар тэгшэ бэшэ байдал усадхалга» гэхэн холбоото уласай түсэл бээлүүлгэ»;

удаадахи удхатай хоридохи шэнэ абзац нэмэхэ:

«хүдөө нютагуудта, мүн хүрэхэнь хэсүү газарнуудта оршодог шууданай хэлхээ холбооной таһагуудые болон бусад эмхинүүдые шэнэдхэлгын ба гуримта байдалтай болголгын программа бээлүүлгэ»;

хоридохи абзацые хорин нэгэдэхи абзац гэжэ тоолохо;

г) 10.5-дахи дотор хэсэгтэ:

дүрбэдэхи абзацта ««2024 он болотор хугасаада Оросой Холбоото Уласай хүгжэлтын үндэһэн зорилгонууд ба холын хараагай зорилтонууд тухай» гэхэн Оросой Холбоото Уласай Юрэнхылэгшын 2018 оной майн 7-ой № 204 Зарлигай хэмжээндэ «Гэр байра ба хотын оршон», «Байгаали хамгаалга» гэхэн үгэнүүдые ««2030 он болотор хугасаада болон 2036 он болотор ерээдүйдэ Оросой Холбоото Уласай хүгжэлтын үндэһэн зорилгонууд тухай» гэхэн Оросой Холбоото Уласай Юрэнхылэгшын 2024 оной майн 7-ой № 309 Зарлигай хэмжээндэ «Ажабайдалай оршон хангалгын байгуулга», «Байгалиин хайн байдал» гэжэ һэлгэхэ;

зургаадахи абзацта «үмхи ба» гэхэн үгэнүүдые хаһаха;

арбан дүрбэдэхи абзацта «Гэр байра ба хотын оршон» гэхэн үгэнүүдые «Ажабайдалай оршон хангалгын байгуулга» гэжэ һэлгэхэ;

арбан табадахи абзацые хүсээ буураһанда тоолохо;

гушан нэгэдэхи абзацые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

««Гэр байрын ажахын оршон хангалгын байгуулгы шэнэдхэлгэ» гэхэн холбоото уласай түсэл бээлүүлгэ»;

гушан хоёрдохи абзацта «Сэбэр уһан» гэхэн үгэнүүдые «Оросой уһан» гэжэ һэлгэхэ;

гушан гурбадахи абзацые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«Байгаалиин хайн байдал» гэхэн үндэһэн түсэл бээлүүлгэ»;

удаадахи удхатай табидахи шэнэ абзац нэмэхэ:

«2019 онтой сасуулхада, 2030 он болотор тулга һуурин газарнуудта ажаһуудалай оршоной шанар 30% һайжаруулга.»;

10) 11-дэхи хэсэгтэ:

а) 11.1-дэхи дотор хэсэгыг удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«11.1. Гадаада эдэй засагай ажаябуулга хүгжөөлгын холын хараагай шэглэлнүүд

Буряад Улас хадаа Европоһоо болон Азиһаа ерэхэн унаа тээбэрийн ба худалдаа наймаанай замуудай уулзуур дээрэ оршодог болон Азийн ба Номгон далайн нютаг можын гүрэнүүдтэй суг ажаллалгын талаһаа абажа харахада, Орос гүрэнэй гол дэбисхэрнүүдэй нэгэн юм.

Буряад Уласай эдэй засагай суг ажалай гадаа түһөө иимэ халбаринуудһаа бүридэнэ: Монголтой хилэ шадархи суг ажал; хари гүрэнүүдэй захиргаанай ба газар дэбисхэрэй байгууламжануудтай нютаг можонууд хоорондын суг ажал; хари гүрэнүүдэй засагай зургаануудтай,

гүрэнүүдэй эблэлнүүдтэй, холбоонуудтай болон хамтадхаан нэгэдэлнүүдтэй уласхоорондын суг ажал, Оросой Холбоото Уласай нютаг можонуудтай мого хоорондын хамтархан харилсаа холбоонууд.

Ерээдүйн түсэбтэ холбоо ажалтай гүрэнүүдэй үргэдхэлгэ ЕАЭС-эй, СНГ-гэй, БРИКС-ын болон ШОС-ой гүрэнүүдтэй харилсаа холбоо хүгжөөлгэдэ, Азиин ба Номгон далайн нютаг можын гүрэнүүдтэй суг ажал хүгжөөлгэдэ шэглүүлэгдэнхэй. Дэлхэйн дэлгүүртэ худалдаа наймаанай холбоонуудыг олошоруулга газар нютагай бодолгын тогтоһон байдалай болон түрүү гүрэнүүдэй худалдаа наймаанай харилсаанай дэлхэйн шэглэлэй нүлөөдэ ородог.

Мүнөөнэй байдалай шэнжэлэл удаадахиин тэмдэглэхэ арга олоно:

1. Гадаада худалдаа наймаанай эрьесын хайн ябасатайшыг хаань, уласай гадаада эдэй засагай ажаябуулгын байдалыг амжалтатай гэжэ нэрлэжэ болохогүй, юуб гэхэдэ гадаа руу худалдан гаргалгын ургалтын ехэ эршэ нэгэ талааа «гүйсэд бэлэн байлгын» хүсэн зүйлһөө шалтагаалаа, харин нүгөө талааа үрэ дүнгыг гадаа руу худалдан гаргадаг үйлэдбэрийн эмхинүүдэй үргэн бүридэл бэшэ, харин ашагта малтамалай нөөсэ баялиг болон агаарай онгосонуудай үйлэдбэрийн бүтээлнүүдыг гадаа руу худалдан гаргалгын зарим түлөөлэгшэд туйлаһан байна. Тэрээнһээ гадна ороһон мүнгэнэй 90,0 хубиин гадаа руу худалдан гаргалгын найман шахуу эд бараан бүрилдүүлнэ.

2. Эдэй засагай гадаа руу худалдан гаргалгада шэглүүлэгдэнхэн хэлтэсэй ба дотоодын дэлгүүртэ ажалладаг хэлтэсэй хоорондохи тэнсэл хазагайруулагданхай.

3. Гадаадын эдэй засагай согсолбориин тогтоогдоһон түхэлдэ тааруулан, гадаада эдэй засагай ажаябуулгын хүгжэлтыг гүрэнэй хүтэлэлгын болон эрхэтэдэй дэмжэлгын байгуулгануудыг, мүн уласай эдэй засагыг дэлгүүрэй харилсаа холбооной уласхоорондын үлхөөнүүдтэ оруулха ёһо журамуудыг бүрилдүүлхэ хэрэгтэй.

4. Улас дотор дэлхэйн эдэй засагай ба уласхоорондын эрхын шийдхэгдээгүй асуудалнуудаар мэргэжэлтэ мэдэсэтэй, хари хэлэнүүдыг мэдэхэ болон хари гүрэнэй холбоо ажалтантай албан ёһоной оршуулга ба ажал хэрэгээр хөөрөлдөө хэхэ дадалтай мэргэжэлтэ ажаллагшад ехэ хомор. Уласай дээдэ һургуулинууд жэл бүхэндэ гадаадын эдэй засагай ажаябуулгын талаар 80-яад мэргэжэлтэдыг гаргадаг.

Уласай гадаадын эдэй засагай ажаябуулга хүгжөөлгын гол шийдхэгдээгүй асуудалнууд болодог гэбэл:

үйлэдбэрилэгдэнхэн бүтээлнүүдэй тоогой ба шанарай хангалтагүй байһанһаа боложо, үйлэдбэрийн эмхинүүдэй гадаадын эдэй засагай ажаябуулгада бэлэн байлгын бага хэмжээн;

тулга унаа тээбэрийн оршон хангалгын байгуулгын бэрхэшээлтэй газарнууд, тэрэ тоодо шалган гаргадаг газарнуудай зохид болгогдоогүй байлга, хүнүүдэй болон унаа тээбэрийн хэрэгсэлнүүдэй хилэ гарахада тааруугүй байлга;

тэрэ тоодо гадаа руу худалдалгада шэглүүлэгдэһэн эд бараанай дуталдал;

хэлхээлтын хэмжээнүүдээр хашалга;

туһа хангамжануудые гадаа руу худалдалгые дэмжэлгын аргануудай хэмжээнүүдэй бии байгаа хэрэгсээндэ зохихогүй байлга;

аралжаанай урьһаламжануудай ехэ түрэсэтэй табиса хэмжээнүүд ба гадаа руу худалдан гаргалгын хангалга бээлүүлхын тула урьһаламжын богони болзорнууд болон гадаа руу худалдан гаргалгада шэглүүлэгдэһэн хамжаануудта урьһаламжын программануудаар түрэсэтэй табиса хэмжээнүүдые мүнгөөр дэмжэлгын бага хэмжээн;

гадаа руу худалдан гаргалгын хангагдаха гүрэнэй эрилтэнүүдэй ёһоор зүбшөөлгын дансануудые (баталамжануудые) абалгын бэрхэшээлнүүд. Хүдөө ажахын болон эдөө хоолой бүтээлнүүдые хари гүрэнүүдэй дэлгүүрнүүдтэ абаашалгые хангаха тогтомол үнэ сэндэ хабаатай бэшэ һаалтануудай шийдхэгдээгүй асуудал (тэрэ тоодо баталамжын болон ариг сэбэрэй ба мал эмнэлгын эрилтэнүүд) бии зандаа;

шэглэлнүүдээр мэргэжэлтэдэй дуталдал.

Зарим шийдхэгдээгүй асуудалнууд гүрэнэй засагай холбоото уласай зургаануудай бүрин этигэмжэнүүдтэ хабаатай ба «Уласхоорондын хамтын ажал ба гадаа руу эд бараа худалдан гаргалга» гэхэн Оросой Холбоото Уласай холын хараата хүгжэлтын түрүү шухала шэглэлэй хэмжээндэ шийдхэгдэдэг.

Улас «зөөлэн» хүсэний зэргээр Оросой бодолгые Зүүн Азида хангагшын үүргэнүүдэй зарим хубие даажа баха аргатай. Буряад Улас - Оросой Азиин өөрын захиргаата эгээл зүүн газар, бүхы буддын шажантанай хойто нютаг юм. Уласта эрдэмэй бааза байгуулагданхай: Оросой эрдэмэй академиин Сибириин таһагай Монгол арадуудые, буддын шажан ба Түбэд ороние шэнжэлэлгын хүрээлэн, Зүүн зүгэй дээдэ һургуули, Конфуцийн дээдэ һургуулийн таһаг (Хитад) болон Буряадай гүрэнэй ехэ һургуулидахи Сечжон хаанай нэрэмжэтэ дээдэ һургуули (Солонгос Улас).

Уласхоорондын ажалай болон худалдаа наймаанай хубаариин шэглэлнүүдһээ, мүн Буряад Уласай эдэй засагай суг ажаллалгын оршон зайн үндэһэ һууриһаа, тэрэнэй дотоодын эрхэ байдалай эдэй засагай хангалтатай байдалһаа уламжалан, Буряад Уласай гадаадын эдэй засагай суг ажал хүгжөөлгын зорилгонууд ба зорилтонууд бүрилдүүлэгдэнхэй.

Буряад Уласай гадаадын эдэй засагай ажаябуулга хүгжөөлгын гол зорилго – түүхэй эдэй бэшэ, элшэ хүсэний бэшэ эд бараа ба туһа хангамжануудай гадаа руу худалдалга дээшэлүүлгэ.

Гадаадын эдэй засагай ажаябуулгын һалбаридахи гол зорилтонууд:

гадаа руу худалдан гаргадаг үйлэдбэрийн эмхинүүдые дэмжэлгэ;

гадаа руу худалдан гаргаха нютаг можын хэб жэшээтэ арга хэрэгсэлнүүдые нэбтэрүүлгэ;

«Хитад – Монгол - Орос» гэхэн эдэй засагай зам байгуулха талаар ажал хэмжээндэ можонууд хоорондын болон хилэ шадархи суг ажал хүгжөөлгэ;

тэрэ тоодо «Буряад орондо бүтээгдэһэн» («Made in Buryatia») гэхэн тэмдэг доро шэнэ танюуһата тэмдэгүүдые байгуулха аргаар дэлхэйн дэлгүүртэ нютагай бүтээлнүүдэй үрдилдэхэ шадабари дээшэлүүлгэ;

болбосоруулгын үйлэдбэридэ, хүдөө ажахыда, туһа хангамжануудай халбарид гадаа руу худалдан гаргаха түүхэй эдэй бэшэ үрдилдэжэ шадаха хэлтэсүүдые байгуулалга;

хүрэнгэжүүлгын ехэ түсэлнүүдые бээлүүлгэдэ, бүхы бии байһан арга хэрэгсэлнүүдые ба ёһо журамуудые, тэрэ тоодо уридлаһан хүгжэлтын дэбисхэрнүүдые хабаадуулан, шэнэ үйлэдбэринүүдые байгуулалгада туһаламжа;

нютаг можонууд хоорондын болон нютагай засагай байгууламжанууд хоорондын хэмжээндэ хари гүрэнүүдтэй худалдаа наймаанай ба эдэй засагай, эрдэмэй ба оньһоной болон соёлой талаар суг ажал үргэдхэлгэ;

нэрэ түрын хэмжээ ябуулгануудта: хуралдаанууд, үзэсхэлэнгүүд, яармагууд, бага хуралнууд, олзын хэрэг эрхилэлгын үүргэнүүд болон бусадта хабаадаха ба эмхидхэхэ аргаар уласхоорондын болон нютаг мого хоорондын хэмжээндэ уласай ашаг һонирхол урагшалуулга;

Оросой Холбоото Уласай нютаг можонуудтай хамта ажаллалгын холбоонуудые эдэбхижүүлгэ.

Гадаадын эдэй засагай ажаябуулгын удаан болзорой хүгжэлтын ерээдүй үндэр арга зүйтэ машина бүтээлгын ба оньһо бүтээлгын гадаа руу худалдан гаргаха арга шадалай ехэ бололготой, үрэ бүтээл гүнзэгыгөөр болбосоруулдаг үйлэдбэринүүдэй хүгжэлтэтэй (хүдөөгэй үйлэдбэрийн согсо ажахы, модо болбосоруулга), шэнэ арга зүйтэй ба хандасатай хари гүрэнүүдэй хүрэнгэжүүлэгшэдые хабаадуулгатай, бүтээлнүүдэй наймаа хангаха зорилгоор хари гүрэнүүдэй холбоо ажалтантай хэлсээнүүдые баталалгатай, саашадаа гансашье уласхоорондын зуурандын газарнуудта бэшэ, харин уласхоорондын үйлэдбэрийн холбоонуудта оруулха зорилгоор уласхоорондын унаа тээбэрийн замуудые хүгжөөлгэтэй холбоотой. Гэхэтэй хамта гүрэнэй зохилдуулагдаһан дэмжэлгын бии һаа, хубилжа байдаг дэлгүүрэй эрхэ байдалда дурадхалай уяниие сахин, хэмжээнүүдые хэдэн дахин ехэ болгожо шадаха уласай бага ба дунда олзын хэрэг эрхилдэг үйлэдбэрийн эмхинүүд гадаа руу худалдан гаргалгы дээшэлүүлхээр ехэ арга шадалтай.

Табигдаһан зорилтонуудые шиидхэлгэ «Уласхоорондын хамтарал болон гадаа руу худалдан гаргалга» гэхэн үндэһэн түсэлые тэрэ тоодо гадаа руу худалдан гаргалгада шэглүүлэгдэһэн бага ба дунда олзын хэрэг эрхилэлгы болон дотоодын үйлэдбэрийн ургалты ба түүхэй эд бэшэ бараа гадаа руу худалдан гаргалгын хэмжээ дээшэлүүлгы хараалһан арга зүйн талаар түрүү байлгын үндэһэн түсэлнүүдые дэмжэлгын оршон хангалгын байгуулга хүгжөөхэ талаар бээлүүлгын хэмжээндэ бээлүүлэгдэхэ.

Гадаадын эдэй засагай ажаябуулга хүгжөөлгыг гүрэнэй дэмжэлгын гол шэглэлнүүд ба аргууд гэхэдэ, хилэ нэтэ гарадаг оршон хангалгын байгуулга хүгжөөлгэдэ мүнгэ номлолго, «Буряад орондо бүтээгдэһэн» гэхэн танюуһата тэмдэг зохёолго ба дэлгэрүүлгэ, «Алас Дурнын болон Арктикын хүгжэлтын хамтарал» АО-гой хүнгэлэлтэтэй гуримуудай татабари түлэгшэдтэ дэмжэлтэ үзүүлэлгэ, Буряад Уласай Гадаа руу худалдан гаргалгыг дэмжэлгын түбэй дэргэдэ бага ба дунда олзын хэрэг эрхилэгшэдые дахалдуулгын ба дэмжэлгын туһа хангамжануудыг хүгжөөлгэ, гадаа руу худалдан гаргагшэдые «Оросой гадаа руу худалдан гаргалгын түб» АО-гой нэгэ сонхын гуримаар дэмжэлгэ болоно.

Тэрээнһээ гадна улас дотор хүрэнгэжүүлгын таарамжатай хайн оршон байгуулха, унаа тээбэрийн ашаа зөөлгэ эмхидхэлгын оршон хангалгын байгуулга хүгжөөхэ, эд бараа үйлэдбэрилгэдэ шэнэ арга зүйнүүдые хэрэглэхэ (мэдээсэлэй ба теле-холбооной арга зүйнүүдые нэбтэрүүлхэ, тоо оньһото эдэй засаг байгуулха) аргаар эд бараа ба туһа хангамжа гадаа руу гаргалгын хүгжэлтыг эдэбхижүүлгэ бээлүүлэгдэхэ.

Нютаг можын бүхы бүтээлэй хэмжээндэ гадааһаа худалдажа оруулалгын хубиин бага болгохо талаар үндэһэн түрүү шухала шэглэлэнүүдэй хэмжээндэ гадаадын эдэй засагай ажаябуулгын саашанхи хүгжэлтэ тэрэ тоодо гадаа руу худалдан гаргалгада шэглүүлэгдэһэн ба гадааһаа худалдан оруулалгыг хэлгэхэ халбариин хэлтэсүүдтэ гадааһаа худалдан оруулагдадаг түрүү хайн арга зүйнүүдые хабаадуулгатай холбоотойгоор харагдана.

Табигдаһан зорилтонуудай бээлүүлгыг хараада абан, 2035 он болотор Буряад Уласай гадаадын худалдаа наймаанай эрьесэ США-гай 4,0 тэрбүүм долларһоо дээшэ хэмжээндэ хүлээгдэнэ.»;

б) 11.2-дохи дотор хэсэгыг хүсээ буураһанда тоолохо;

в) 11.3 ба 11.4-дэхи дотор хэсэгүүдые тус тустань 11.2 ба 11.3-дахи дотор хэсэгүүд гэжэ тоолохо болон удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«11.2. Гадаа руу худалдан гаргалгада шэглүүлэгдэһэн үйлэдбэринүүдые ба туһа хангамжануудыг гадаа руу худалдан гаргалгыг хүгжөөлгэ

Буряад Уласай эд бараа гадаа руу худалдан гаргалга хадаа гадаадын худалдаа наймаанай гол хуби – 83,1% бүридхэдэг. Уласай эд бараанай эрьесын байгуулгада гадаа руу худалдан гаргалгын гадааһаа худалдан оруулалгаһаа горитой ехэ байлгань олон жэлэй туршада үргэлжэлнэ. Зарим үенүүдтэ гадаадын худалдаа наймаанай хэмжээндэ гадаа руу худалдан гаргалгын хубиин шэгнүүр 94% хүрэдэг байгаа.

Хэдэн жэлэй туршада гадаа руу худалдан гаргалгын гол хубиин (60,0% тухай) «Улаан-Үдын агаарай онгосонуудай завод» АО-гой бүтээлнүүд (агаарай оньһонууд, тэдээнэй заһабариин хэрэгсэлнүүд ба бүридэлэйн зүйлнүүд) эзэлдэг байгаа. Уласай гадаа руу худалдалга соо машина бүтээлгын бүтээлнүүдэй эгээл дээдэ хубиин шэгнүүр 2011 ондо тудaa – 75%.

2012 онгоо эхилээд, гадаа руу худалдалгын хамтын хэмжээндэ машина бүтээлгын бүтээлнүүдэй хуби 40,9% бүридхэнэ, удаан болзорой хугасаада машина бүтээлгын бүтээлнүүдэй гадаа руу худалдан гаргалгын хуби 40% байха.

Гадаа руу худалдан гаргалгын байгуулгада ашагта малтамалнуудай бүтээлнүүд яһала удаан хугасаада 47% шахуу эзэлдэг байгаа.

Удаан болзорой хугасаада, эд бараанай талаар гадаа руу худалдан гаргалгын хангамжын үсөөн янзатайе хараада абахада, гадаа руу худалдан гаргалгын байгуулга хубилхагүй, ашагта малтамалай бүтээлнүүд, агаарай оньһонууд ба тэрээнэй бүридэлэй зүйлнүүд, целлюлозо-саарһанай үйлэдбэрийн болон ой модо отололгын бүтээлнүүд (хатуу саарһан, хүрөөдэһэн модон), ой модоной хими, хүдөө ажахын бүтээлнүүд болон эдэе хоол хадаа үндэһе һууринь байха.

Уласай машина бүтээлгын һалбариин үйлэдбэрийн эмхинүүдэй гадаа руу худалдан гаргаха арга шадал хүгжөөлгын ерээдүйн байдал хадаа тэдэнэй байгуулгын һалбаринууд болодог ехэ нэгэдэлнүүдэй хамтын бодолгоор тодорхойлогдодог. «Улаан-Үдын агаарай онгосонуудай завод» АО-гой шэнэ зүйлэй нэбтэрүүлэгдэһэн бүтээлнүүд гадаа руу худалдан гаргаха горитой арга шадалтай.

Ашагта малтамалай эд бараа гадаа руу худалдан гаргалгын хүгжэлтэдэ Азиин гүрэнүүдтэ ургажа байһан бүтээлнүүдэй эрилтэ асуулта, байгааалин хии түлишын сэнгүүдэй ургажа байхада, нүүрһэндэ һонирхолой ехэ бололго, дэлхэйн газар нютагай бодолгын хубилалта, мүн зунай сагта халуун тушаа дунда болзорой уларилай уридшалһан багсаамжанууд мэтэ хүсэн зүйлнүүд нүлөөлхэ. Түлишын ба элшэ хүсэнэй эд бараанууд Азиин ба Номгон далайн нютаг можодо зайн галай элшэ хүсэ үйлэдбэрилхэ түлишын абтаха гол газарай зэргээр түрүү һуурида зандаа.

Буряад Уласай гадаа руу худалдан гаргалгын дэлгүүртэхи мүнөө үеын байдалда Түгнын уурхайһаа нүүрһэ олзоборилогшодой түрүү һуури ерэхэ 7-10 жэлэй туршада жэлдээ 8,5 - 9,5 сая тоннын хэмжээндэ үлэхэ.

Уласай гадаа руу худалдан гаргагдадаг эд бараанай 20% гараниие үгэдэг ой модоной үйлэдбэри ехээр болбосоруулагдаһан эд бараа (крафт-саарһан ба хатуу саарһан, хүрөөдэмэл модон, таллай тоһон) үйлэдбэрилгын ашаар гадаа руу худалдан гаргалгын үнэ сэнгэй харуулалтануудые дээшэлүүлхэ.

Уласай ой модо гадаа руу худалдан гаргалгын байдалда удаан болзорой хугасаада Оросой ой модоной бүтээлнүүдые гадаа руу худалдан гаргалгын дэлгүүрые Азиин ба Номгон далайн нютаг можын гүрэнүүдтэ болон бусад бага сэбэр олзотой дэлгүүрнүүдтэ шэнээр шэглүүлгэ, ашаа абаашажа үгэлгын гаргашануудай ургалта болон Хитадта модон бүтээлнүүдэй эрилтэ асуултын бага багаар доошололго мэтын шалтагаанууд нүлөөлхэ.

Холын хараада гадааһаа худалдан оруулагдадаг бараа һэлгэлгэ хадаа гансал аюулнуудые бага болгохо хэрэгсэл бэшэ, харин нютаг можын эдэй засагай гадаа руу худалдан гаргалгада шэглүүлэгдэһэн хэлтэс байгуулха арга

гэжэ үзэгдэдэг. Дотоодын дэлгүүрые түрүү шухала ба амин шухала янзын бүтээлнүүдээр дүүргэлгэ хадаа гадаадын дэлгүүрнүүдтэ гараха боломжонуудые үргэдхэхэ шухала хэрэгсэл боложо байна.

Хүдөө ажахын үйлэдбэрийн холбоо халбариин гадаа руу худалдан гаргаха арга шадал түрүү шухала гэжэ тодорхойлогдоно. Азиин болон хүршэ гүрэнүүдтэ уласай дэбисхэртэ үйлэдбэрилэгдэдэг байгаалида хорогүй сэбэр бүтээлнүүдтэ эрилтэ асуултань заабол ургажа байха. Энэ хадаа томо ба бага олзын хэрэг эрхилдэг олон хамжаануудта гадаа руу худалдан гаргалгада хабаадаха түлхисэ болоно.

«Эдээ хоолой эд бараан» гэхэн бүлэгтэ хилын саана худалдан гаргадаг нютагай үйлэдбэрийн гол бүтээлнүүд хадаа гахайн мяхан ба гэдэхэ дотор, гутахагүйгөөр дарахан мяхан, амтан эдээнэй зүйлнүүд, тоһон болоно. Бурядай байгаалиин нөөсэ баялиг хээрын ургамалнуудые түүлгын ба болбосоруулгын, эм домто түүхэй эд ба хоол хүнэхэнэй нэмэлтэ зүйлнүүдэй халбаринуудта гадаа руу худалдан гаргалгые хүгжөөхэ арга олгоно.

Сүл губиин дэлгэрэлгэтэй тэмсэхын тула хилын бүхэлүүрнүүдтэ ой хэргээхэ хэрэгтэй Монгол, Хитад болон бусад гүрэнүүдтэ тааруулхан түрэлэй залуу мододые ба һөөгүүдые гадаа руу худалдан гаргалга хайн ерээдүйтэй.

Гадаа руу худалдан гаргаха эрилтэ асуултанаа гадна, залуу модод ба һөөгүүд Ураалһаа сааша бүхы Орос гүрэнэй дэбисхэртэ, тэрэ тоодо Буряад Уласташье ой модо хэргээлгын ажалда хэрэгтэй.

Хүдөө ажахын үйлэдбэрийн гадаа руу худалдан гаргалгын хэмжээ 2035 он болотор ехэ болгохо зорилтонуудые шиидхэхын тула эдээ хоолой үйлэдбэрийн халбарида, мал ажахыда ба ургамал ургуулалгын халбарида хүрэнгэжүүлгын түсэлнүүдые бээлүүлхээр түсэблэгдэнэ.

Эдээ хоолой бараанай, барилгын хэрэгсэлнүүдэй, гэрэй эд бараанай дэлгүүрэй хубида гадаадын дэлгүүрнүүдтэ орохо амжалтатай дүршэлтэй нютагай һужаата худалдаа наймаанай хамжаануудай гадаадын эдэй засагай ажаябуулгы дэмжэхэ хэрэгтэй. Гадаадын худалдаа наймаанай болон эд бараанай холбоонуудта оруулхада, хамжаануудай худалдаанай арга замууды хэрэглэлгэ нютагай хүдөө ажахын эд бараа үйлэдбэрилэгшэдтэ хайн эрхэ байдал тогтоодог.

Туһа хангамжануудые гадаа руу худалдан гаргалга хүгжөөлгэдэ түрүү шухала гол шэглэлнүүд хадаа аяншалга, эмнэлгэ, болбосорол, соёл, унаа тээбэри болоно.

Уласай Байгал далайн эрьедэ оршодог ушарһаа аяншалгын туһа хангамжануудые гадаа руу худалдан гаргалгада онсо эрхэ зэргэ олгодог, тэдэнэй хуби бүхы туһа хангамжануудые гадаа руу худалдан гаргалгын хэмжээндэ 70% болодог.

Соёлой, болбосоролой, тамирай, эрдэмэй, шажан мүргэлэй андалдаануудые эдэбхижүүлхэ, аяншалга болон туһа хангамжануудай халбари хүгжөөхэ аргаар бүхыдөө Буряад Улас Оросой нютаг можонуудай

Азиин ба Номгон далайн хизаарай гүрэнүүдтэй, нэн түрүүн Монгол болон Хитадтай суг ажалда холбодог талаа боложо байна.

Элүүрые хамгаалгын халбарида бодото ажалай элүүрые хамгаалгын шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын хүгжэлтэдэ онсо анхарал хандуулагдаха. Уласта Хитад, Энэдхэг, Солонгос, Монгол мэтэ дэлхэйн гүрэнүүдтэ дэлгэрэнхэй дүй дүршэл дээрэ үндэхэлжэ, Зүүн зүгэй эмнэлгые ажалай элүүрые хамгаалгатай нэгэдхэлгэдэ туһалдаг эрдэм ухаанай, бодото хэрэгэй ба болбосоролой нэгэдүүлэгдэхэн онсо шухаг согсолбори байгуулагданхай.

Соёлой, элүүрые хамгаалгын, болбосоролой халбариин байшан газарнуудые барилгада хүрэнгэжүүлгын түсэлнүүдые бээлүүлгэ Буряад Уласта хари гүрэнүүдэй эрхэтэдые татаха, энэнь гадаадын эдэй засагай ажаябуулга хүгжөөхэ үндэхэн зорилгонуудта харюусаха.

Дээдэ хургуулинууд хоорондын «Байгал» гэхэн оюутадай хотохондо Оросой болбосорол гадаа руу гаргалгын түб байгуулалга болбосоролой туһа хангамжануудые гадаа руу худалдан гаргалгын ургалтые хангаха арга олгохо.

Унаа тээбэрийн туһа хангамжануудые гадаа руу худалдан гаргалгые хүгжөөлгэдэ гол үүргэ хадаа Оросой болон Монголой гүрэнэй хилэ шадархи дэбисхэрнүүдтэ гадаа руу худалдан гаргалгада шэглүүлэгдэхэн унаа тээбэрийн хонгилнуудые хүгжөөлгэдэ, тамуужанай болон ашаа абаашажа үгэлгые хүтэлхэ оршон хангалгын байгуулга байгуулалгада шэглүүлэгдэхэн түсэлнүүдые бээлүүлгэ болоно.

11.3. Нютаг можонууд хоорондын суг үйлэдэлгын шэглэлнүүд

Орос дотор нютаг можонууд хоорондын суг үйлэдэлгэ Буряад Уласай ашаг һонирхолнуудай ба байжа болохо холбоо ажалтадай хэрэгсээнүүдэй хоорондохи тэнсүүри сахилга дээрэ үндэхэлхэ. Гол шэглэлын хадаа тэрэ тоодо «Сибирийн хэлсээн» болон «Алас Дурна ба Үбэр Байгалай хизаар» гэхэн нютаг можонууд хоорондын эблэлнүүдэй шугамаар суг үйлэдэлгын хэмжээндэ саашадаа Оросой Холбоото Уласай Зүүн Сибирийн ба Алас Дурна зүгэй нютаг можонуудтай хамтарха талаар суг үйлэдэлгэтэй хүршэ нютаг можонуудтай – Эрхүү можотой ба Үбэр Байгалай хизаартай нэгэдхэлдэ зорюулагдана.

Нютаг можонууд хоорондын ажаябуулга хүгжөөлгын гол шэглэлнүүд хадаа нютагай эд бараа үйлэдбэрилэгшэдэй бүтээлнүүдые Орос гүрэнэй бусад нютаг можонуудта дэлгэрүүлгэ, уласай дэбисхэр дээрэ нэрэ түрэдэ нүлөөлдэг хэмжээ ябуулгануудые (нютаг можонууд хоорондын болон уласхоорондын хэмжээндэ хуралдаануудые ба яармагуудые, халбариин олзын хэрэг эрхилэлгын хэмжээнүүдые, танилсуулгын хэмжээ ябуулгануудые) эмхидхэлгэ, тэрэ тоодо дэлхэйн үрдилдөөтэ дэлгүүрнүүдтэ үрдилдэжэ шадаха бүтээлнүүдэй үйлэдбэрийн эмхинүүдые байгуулхые хангадаг нютаг можонууд хоорондын түсэлнүүдые бүрилдүүлгэ болоно.»;

11) 12-дохи хэсэг удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«12. Байгаали хамгаалгын бодолго ба уларилай хубилалтануудта дадалга

Буряад Улас горитой ба олон янзын байгаалиин нөөсэ баялигай арга шадалтай, мүн нютаг можын онсолиг гэхэдэ, тэрэнэй дэбисхэр дээрэ дэлхэйн дабһагүй арюун уһанай эгээл томо сөөрэм ба ЮНЕСКО-гой Бүхэдэлхэйн байгаалиин уг баялигай онсо шухаг зүйл - Байгал нуур оршодог юм.

Улас дотор байгаалиин байдал хадаа байгаалиин оршондо хүнэй ажал ябуулгаһаа уламжалһан нүлөөгэй ехэ хэмжээгээр болон үнгэрһэн үеын ажахын ажаябуулгын байгаалида үзүүлһэн нүлөөгэй горитой хойшолонгоор тодорхойлогдоно.

Хотын хүн зон ехээр ба тон ехээр бузарлагдаһан агаарай нүлөө доро байдаг. Уһа голнууд руу сэбэрлэгдэнгүй гү, али дутуу сэбэрлэгдэн хаягдадаг урадхал уһанай хэмжээн ехэ зандаа. Хүрһэнэй ба газарай байдал муудаха шэглэлтэй байһаар. Хүдөө ажахын газарнуудые үрэжэлгүй болгодог болон тэдэниие ажахын хэрэглэлһээ гаргадаг үйлэ ябасанууд эршэтэйгээр хүгжэнэ. Дахин ажахын хэрэглэлдэ оруулагдадаггүй, харин обоологдодог бог үлэгдэлэй хэмжээн ургана. Тиихэлээрээ бог үлэгдэлые хадагалалгын ба булалгын эрхэ байдал байгаалиин аюулгүй байдалай эрилтэнүүдтэ тааранагүй.

Байгаали хамгаалгын бодолгын холын хараата зорилго - мүнөөнэй ба ерээдүйн үеын хүнүүдэй хэрэгсээнүүдые хангахын, хүн бүхэнэй һайн оршон тойрондо ажатууха эрхые бэелүүлхын тула һайн оршон тойронхине, амита байгаалиин олон янзые болон байгаалиин нөөсэ баялиг зандань үлээлгэ, байгаали хамгаалгада шэглүүлэгдэһэн эдэй засагай ургалтые хангадаг ниигэмэй-эдэй засагай асуудалнуудые шийдхэлгэ, уларилай хубилалтада дадалга болон оршон тойронхине хамгаалха ба байгаалиин аюулгүй байдал хангаха һалбарида хуулита гурим бэхижүүлгэ.

Байгаали хамгаалгын бодолгын холын хараата зорилго туйлалга удаадахи гол зорилтонуудые шийдхэлгээр хангагдадаг:

гүрэнэй засагай зургаануудай хамта үйлэдэлгы ба ажаябуулга зохилдуулгы хараалһан оршон тойронхине хамгаалгын ба байгаалиин аюулгүй байдал хангалгын һалбарида ударидаха ашаг үрэтэй байгуулга бүрилдүүлгэ;

оршон тойронхине хамгаалгы ба байгаалиин аюулгүй байдалые гуримшуулгын хуули ёһоной хангалта нарижуулан һайжаруулга;

байгаали хамгаалгада шэглүүлэгдэһэн эдэй засагай ургалтые ба байгаали хамгаалгада ашаг үрэтэй шэнэ оньһото арга зүйнүүдые нэбтэрүүлгы хангалга;

оршон тойронхидо мүнөө үеын муу нүлөөе һэргылэлгэ ба доошолуулга;

эбдэгдэһэн жэнхэни байгаалиин холбоонуудые һэргээлгэ;

2030 он болотор жэл бүхэндэ бии болодог гэр байрын ажахын хатуу бог үлэгдэлэй хэмжээнэй 100%-иие илгалгы, иимэ бог үлэгдэлэй 64%-һаа дээшэ бэшые булахы болон үйлэдбэрийн ба хэрэглэлэй бог үлэгдэлэй 25%-

haa бага бэшые дахин хэрэглэгдэхэ нөөсэ ба түүхэй эд болгон, ажахын эрьесэдэ оруулалгы хангадаг хаалтатай эрьесэтэй эдэй засаг байгуулалга;

уласай дэбисхэр дээрэ зүбшөөлгүйгөөр бог шорой хаяһан газарнуудыг элирүүлэлгэдэ ба усадхалгада шэглүүлэгдэһэн ниитын хиналтын гурим байгуулалга ба ашаг үрэтэйгөөр ажаллуулга;

оршон тойронхидо сугларһан хороной эгээл аюултай газарнуудыг усадхалга;

Улаан-Үдэ, Гусиноозёрск хотонуудта, Селенгинск тосхондо оршон тойронхидо болон хүнэй бэсын элүүртэ эгээл ехэ муу нүлөө үзүүлдэг аюултай бузарладаг бодосуудай хаясануудыг шата шатаар доошолуулга;

оршон тойронхидо горитой муу нүлөө үзүүлдэг бүхы эмхинүүдэй боломоор эрхим арга зүй хэрэглэлгэ дээрэ үндэһэлһэн байгаали гуримшуулгын байгуулга хэрэглэлгэ;

байгаалида хорогүйшэг элшэ хүсэ үгэгшэнүүдтэ (байгаалиин хии түлишэ, зайн гал, модондой үлэгдэлнүүд ба һэргээгдэдэг элшэ хүсэ үгэгшэнүүд) шэлжэн оролго;

уһа бэлдэлгын саашадаа хүгжэхэ арга зүйнүүдыг, тэрэ тоодо сэрэгэй үйлэдбэрийн холбоо һалбариин зохёоһон арга зүйнүүдыг хэрэглэн, уһаар хангалгын һужаануудыг шэнэдхэхэ аргаар ууха уһанай шанар дээшэлүүлгэ;

онсо шухаг уһа голнуудыг хамгаалан үлээлгэ, тэрэ тоодо Байгал далайн онсо шухаг байгаалиин һужаа хамгаалан үлээлгэ, Байгал далайн болон бусад уһа голнуудай эрьенүүдыг ба эрье шадархи уһан дэбисхэрыг бог хаядалһаа сэбэрлэхэ талаар хэмжээ ябуулгануудыг үнгэргэлгэ, Байгал далайн уһанай һаба руу ородог бузарлагдаһан урадхал уһанай хэмжээ бага болголго;

амита байгаалиин олон янзыг зандань үлээлгэ, тэрэ тоодо хоморой амитадыг үгы болоһон газарнуудтань бусаалга, үндэһэтэнэй хүрээлэнгүүдтэ байгаали хамгаалгын аяншалгын оршон хангалгын байгуулга байгуулалга, мүн тэрэ тоодо отологдоһон ба хосорһон ой модондой бүхы газарнуудта тэдэниг һэргээхэ аргаар ой модо хамгаалга;

оршон тойронхииг хамгаалгын ба байгаалиин аюулгүй байдал хангалгын эдэй засагай гуримшуулгыг болон дэлгүүрэй аргуудыг хүгжөөлгэ;

оршон тойронхииг хамгаалгыг ба байгаалиин аюулгүй байдалыг эрдэмэй ба мэдээсэлэй-шэнжэлэлгын талаар хангалта;

байгаали хамгаалгын соёл бүрилдүүлгэ, байгаали хамгаалгын болбосорол ба хүмүүжэл хүгжөөлгэ;

оршон тойронхииг хамгаалгатай ба байгаалиин аюулгүй байдалыг хангалгатай холбоотой асуудалнуудыг шийдхэлгэдэ эрхэтэдэй, олонийтын нэгдэлнүүдэй, аралжаанай бэшэ эмхинүүдэй болон олзын хэрэг эрхилэгшэдэй ашаг үрэтэй хабаадалга хангалга;

уларилай хубилалтаһаа уламжалһан муу нүлөөһөө эдэй засагай хэбэрэг байлгыг доошолуулга;

оршон тойронхиие хамгаалгын ба байгаалийн аюулгүй байдал хангалгын талаар нютаг можонууд хоорондын болон уласхоорондын суг ажал хүгжөөлгэ.

Байгаали хамгаалгын бодолго бээлүүлгын болон уларил хубилалтануудта дадалгын гол хэмжээ ябуулганууд болохо гэдэл:

оршон тойронхидо суглархан хороной эгээл аюултай газарнуудые усадхалга;

оршон хангалгын байгуулга байгуулха аргаар бог үлэгдэл ажаллалгын хужаа нарижуулан хайжаруулга, тэрэ тоодо гэр байрын ажахын хатуу бог үлэгдэл ажаллаха согсолбори газарнуудые барилга ба ашаглалгада оруулалга, гэр байрын ажахын хатуу бог үлэгдэлнүүдые ашаа шэрэхэ амхартанууд соо суглуулха аргада шэлжэн оролго;

угаадаһа сэбэрлэдэг газарнуудые барилга, шэнэдхэлгэ ба хэльбэн шэнэлэлгэ;

хүн зониие газар дээгүүрхи уһанай муу нүлөөһөө хамгаалгын түхээрэлгэнүүдые барилга, хэльбэн шэнэлэлгэ, уһан дээрэхи барилгануудай аюулгүй байдалые хангалга (уһан дээрэхи барилгануудые үндэһөөрнь заһабарилга ба эзэгүй уһан дээрэхи барилгануудые усадхалга);

гуримшуулгын хуули ёһоной шиидхэбэринүүдые болон байгаали хамгаалгые гуримшуулгын хужаа нарижуулан хайжаруулга;

Буряад Уласта байгаалийн нөөсэ баялиг ашаглалгые эмхидхэхэ ба хүтэлхэ хужаа нарижуулан хайжаруулга;

хүн зониие байгаали хамгаалхаар хүмүүжүүлхэ гурим бүрилдүүлгэ;

уларил хубилалтада дадаха талаар нютаг можын түсэбэй хэмжээ ябуулгануудые бээлүүлгэ;

уларилһаа хэбэрэг газарнуудай нютаг можын тоолбори эрхилэлгэ;

байгаали гамнан, ажахы эрхилэлгын гурим бүрилдүүлгэ;

уласай нийгэмэй-эдэй засагай хүгжэлтэдэ байгаали хамгаалгын хүнгэлэлтэнүүдые хэрэглэлгэ;

эдэ һуурин газарнуудта зүбшөөгдэхэн оршон тойронхидо муу нүлөөгэй хамтадхагдаһан тоосоонуудые хараада абан, Улаан-Үдэ, Гусиноозёрск хотонуудта, Селенгинск тосхондо агаар мандал руу бузарлагша бодосуудай хаясые доошолуулха талаар хэмжээ ябуулгануудай холбоо түсэбүүдые бээлүүлгэ.

Байгаали хамгаалгын бодолгын болон уларил хубилалтануудта дадалгын гол дүнгүүд болохо гэдэл:

Буряад Улас – Оросой Холбоото Уласай байгаали хамгаалгада шэглүүлэгдэхэн нийгэмэй-эдэй засагай хүгжэлтын жэшээтэ дэбисхэр;

уларил, уласай нийгэмэй болон байгаалийн байдалай хубилалтануудта тааруулагдаһан «ногоон» эдэй засагай хүгжэлтын тэнсүүритэй түхэл бүрилдүүлгэ;

тогтууритай хүгжэлтын эрилтэнүүдэй ёһоор оршон тойронхиин шанар хэргээлгэ.

Налбариин гол хэмжээ ябуулгануудыг бэлүүлхэ арганууд хадаа «Байгаалин найн байдал» гэхэн үндэһэн түсэлдэ болон «Хаалтатай холбооной эдэй засаг», «Сэбэр агаар», «Оросой уһан», «Ой модо хамгаалан үлээлгэ» гэхэн нютаг можын түсэлнүүдтэ хабаадалга, «Оршон тойронхи хамгаалга ба байгаалин нөөсэ баялиг бодомжотой зүбөөр ашаглалга» гэхэн Буряад Уласай гүрэнэй программы болон уласай байгаалин хамгаалгыг хүгжөөлгын талаар уласай бусад программнуудыг баталалга ба бэлүүлгэ болоно.

Байгаали хамгаалгын бодолгын зорилтонуудыг бэлүүлхэ дүндэ 2035 он болотор:

аюулгүй оньһоной байдалтай болгогдоһон хангалтагүй ба аюултай хэмжээтэй уһан дээрэхи барилгануудай хуби 38.4% болотор 1,4 дахин ехэ болохо;

бии болоһон гэр байрын ажахын хатуу бог үлэгдэлэй бүхы хэмжээндэ булагдадаг гэр байрын ажахын хатуу бог үлэгдэлэй хуби 50% болотор доошолхо;

бии болоһон гэр байрын ажахын хатуу бог үлэгдэлэй бүхы хэмжээндэ болбосоруулагдадаг гэр байрын ажахын хатуу бог үлэгдэлэй хуби 100% болотор ехэ болохо;

Буряад Уласай дэбисхэртэ оршодог байрын газарнуудһаа агаар мандалда бузарлагша бодосуудай хаясануудай хэмжээн 122,7 мянган тонно болотор доошолхо.»;

12) 13-дахи хэсэгыг удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«13. Оршон зайн хүгжэлтэ

Буряад Уласай захиргаанай-дэбисхэрэй байгуулгада 19 нютагай засагай аймаг, 2 нютагай засагай тойрог, 2 хотын тойрог, 14 хотын һуурин газар, 240 сомон ороно. Буряад Уласай байнгын хүн зоной тоо 2018 оной январийн 1-дэ 984,5 мянган хүн байгаа, тэдэнэй 58,9 % - хотын хүн зон.

Буряад Уласай оршон зай үсөөн хүн зотой болон харгын һужаануудтай дэбисхэрэй, нэмэлтэ оршон хангалгын байгуулгын хэрэгтэй бага хотонуудай болон Улаан-Үдэ хотодо ниилэһэн һууринуудай томо түбэй тааралдалаар тодорхойлогдоно.

Буряад Уласай хүн зоной олон үсөөнийнь дунда зэргээр дүрбэлжэн мододо 2,8 хүн болоно, хүдөөгэй хүн зоной олон үсөөнийнь - дүрбэлжэн мододо 1,15 хүн. Хоту руу нүүлгын үйлэ ябасын эршэдэжэ байһанһаа боложо хүн зоной диилэнхи хубинь хотонуудта ажаһуудаг. Тиихэлээрээ хүн зоной 40,0 гаран хубинь хүдөө нютагта ажаһуудаг, энэнь унаа тээбэрийн гаргашануудай болон оршон хангалгын байгуулгын (хэлхээ холбоон, телевидени, болбосорол, элүүрыг хамгаалга болон бусад) гарзын ехэ байлгын шалтагаан болодог.

Гадна аймагуудай түбүүдтэ болон хотонуудта, илангаяа Улаан-Үдэ хотодо эдэй засагай эдэбхиин сугларалга үргэлжэлһөөр.

Нютагай засагай байгууламжануудай ажахын ажаябуулгын хуули ёһоор гуримшуулгын талаар Буряад Уласай дэбисхэр дээрэ иимэ онсо шэнжэтэй аймагууд оршодог гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй: Захын Хойто зүгэй аймагууд ба тэдээндэ адлидхагдаһан нютагууд, хилэ шадархи дэбисхэрнүүд, онсо харууһатай байгаалиин дэбисхэрнүүд, сомороор ажаһуудаг үсөөн тоото үндэһэн арадуудай дэбисхэрнүүд, ажаябуулгын нийтэ гуримтай дэбисхэрнүүд.

Буряад Уласай оршон зайн хүгжэлтын гол шийдхэгдээгүй асуудалнууд: үнэнтэ байдалайшые хүсэн зүйлнүүдһээ - байгаалиин ба уларилай эрхэ байдалһаа, байгаали хамгаалгын ба уһа хамгаалгын хуулинуудаар тогтоогдоһон эдэй засагай тодорхой янзын ажаябуулга эрхилхэ хизаарлалтануудһаа, нөөсэ баялигһаа ба хүн зоной тоо бүридэлһөө, тийхэдэ бусад хүсэн зүйлнүүдһээ, мүн эдэй засагайшые хүсэн зүйлнүүдһээ - үйлэдбэрийн хүсэнэй байрлалгаһаа, унаа тээбэрийн ба элшэ хүсэнэй оршон хангалгын байгуулгаһаа, ажал хэрэгэй талаар эдэбхиһээ, ударидалгын шанарһаа болон бусадһаа шалтагаалһан уласай нютагай засагай байгууламжануудай болон һууринуудай нийгэмэй-эдэй засагай хүгжэлтын талаар адли бэшэ байлга;

Уласай оршон зайн хүгжэлтын шэглэлнүүд хүдөө аймагуудһаа хүн зоной олоор гаража ошолго, хотодо сугларалгын түргэдэжэ байһан үйлэ ябаса тухай гэршэлнэ. Хүдөө аймагуудтахи хүн зон ехэнхидээ нийгэмэй һалбариһаа олзо оршо абадаг. Хэдэн жэлэй үргэлжэдэ захиргаанай түб – Улаан-Үдэ хото болон Оросой бусад хүгжэнги нютаг можонууд руу хүн зоной нүүһэнһээ боложо, захын дэбисхэрнүүдэй ажаһуугшадай үсөөрэлгэ түргэдэнэ;

эдэй засагай, нийгэмэй ба байгаали хамгаалгын арга нөөсөнүүдые заншалта олзоборилгын дэбисхэрнүүд дээрэшье хэрэглэлгэ ехэнхи ушарта тон ашаг үрэгүй болон доошолхо шэглэлтэй байдаг. Тэрэ тоодо хүдөө ажахыда, ой модоной үйлэдбэридэ болон эдэй засагай бусад хэлтэсүүдтэ ажахын ажаябуулга эрхилхэ зорилгоор хэрэглэгдэдэг эдэй засагай оршон зайн бага болохо шэглэл түргэдэнэ;

Улас дотор авто-унаагай харгинуудай ехэ ута (14,0 мянг. гаран модо) байбашье, бүхы утын 60% шахуунь гуримта эрилтэнүүдтэ харюусадаггүй. Гадна унаа тээбэрийн хүрэжэ ошохоор бэшэ, элшэ хүсэнэй дутадаг, мүн мүнөө үеын хэлхээ холбоогүй бүһэлүүрнүүдэй бии байһаар элирдэг зарим дэбисхэрнүүдэй холо оршодогынь ба оршон хангалгын байгуулгаар багаар түхээрэгдэнхэйниинь баһал муу хүсэн зүйл болоно.

Буряад Уласай оршон зайн хүгжэлтын гол зорилго - эдэй засагай, нийгэмэй ба байгаали хамгаалгын арга шадал хэрэглэлгэ болон үргэдхэлгэ, олониитын, олзын хэрэг эрхилэлгын ба засагай ашаг һонирхол элсүүлхэ аргаар уласай түбэй, бага хотонуудай ба хүдөө аймагуудай хүгжэлтын тэнсүүри ба тааралдал хангалга дээрэ үндэһэлэн, хүн зоной ажабайдалай һайн шанар ба һайн байдал хангаха.

Буряад Уласай оршон зайн хүгжэлтын гол заршамуудта хабаатай гэдэл:

элдэб дэбисхэрнүүдэй болон һуурин газарнуудай хүгжэлтэдэ илгаатайгаар хандалга;

оршон зайн хүгжэлтын хэб жэшээ бэлдэлгэ;

тулга һуурин газарнуудыг түрүүн хүгжөөхыг хангалга;

бүхы ажаһуугшадта болбосоролой, эмнэлгын туһаламжын, соёлой туһа хангамжануудай, гүрэнэй (нютагай засагай) туһа хангамжануудай хүртэсые хангаха зуураа бюджетэй мүнгэнэй ашаг үрэтэй ашаглалгада туһалдаг захиргаанай-дэбисхэрэй ба нютагай засагай байгууламжын байгуулга бүрилдүүлгэ.

Оршон зайн хүгжэлтын гол зорилтонууд:

бүхы уласай дэбисхэртэ эдэй засагай оршон зайе эзэлхыг ба тэрэнэй холбоотой байхыг хангалга, энэнь тэрэнэй хүгжэлтын аюулгүй байлгада, эдэй засагай арга шадалаа ба үрдилдэхэ үлүү шанараа бэелүүлгэдэнь, хүдөө дэбисхэрэй нийгэмэй болон эдэй засагай дура татама байхыг хангалга;

нютагай засагай аймагуудыг ба хотын тойрогуудыг нийгэмэй-эдэй засагай байдалаар илгаруулха бэрхэшээлтэ асуудал шийдхэлгэ;

нийгэмэй, элшэ хүсэний, унаа тээбэрийн ба харилсаа холбооной оршон хангалгын байгуулгын хүгжэлтэдэ тэнсүүриггүй байдалыг усадхалга;

эдэй засагай оршон зайе хүгжөөлгэдэ тоо оньһото арга зүйнүүдэй хэрэглэлгыг эдэбхижүүлгэ, тэрэ тоодо ой модоной, уһа голнуудай ба хүдөө ажахын газарай байдалыг сэгнэхын тула хэмэл одонуудыг ба жолоошонгүй нийдэдэг оньһонуудыг хэрэглэлгэтэй газар нютаг саг үргэлжэ адаглан шалгалтыг хүгжөөлгэ;

эдэй засагай эдэбхиин ургалта, бюджетэй хангагдасада үлүү ехэ илгаануудыг бага болголго ба нютагай засагай байгууламжануудай гүрэнэй тэдхэмжэһээ дулдыдалыг доошолуулга;

тулга һуурин газарнуудта оршон хангалгын байгуулгын (тэрэ тоодо унаа тээбэрийн болон элшэ хүсэний) уридлаһан хүгжэлтэ хангалга;

уласай газар нютагай холын хараатай дэбисхэрнүүдэй нийгэмэй-эдэй засагай хүгжэлтэ;

нютагай засагай байгуулалтын нэгэ хэмжээнэй гуримда шэлжэлгэ (хэрэгтэй һаань);

юрэнхы түсэблэлгын аргуудыг хэрэглэлгэ;

байгаали хамгаалгада шэглүүлэгдэһэн эдэй засагай ургалтыг ба байгаали хамгаалгын ашаг үрэтэй арга зүйнүүдыг нэбтэрүүлгыг хангалга;

ажахын ажаябуулгын хуули ёһоной гуримшуулгын онсолигуудтай аймагуудыг дэмжэлгын хэмжээнүүдыг илгаатай болголго;

шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын олзын хэрэг хүгжөөлгэ, нютагай засагай байгууламжануудта үйлэдбэрийн гуримуудыг шэнэдхэлгэ;

Буряад Уласай оршон зайн хүгжэлтэдэ гүрэнэй-хубиин холбоо ажалай аргуудыг хэрэглэлгэ;

газар дэбисхэрэй ниитын өөһэдын хүтэлбэринүүдэй арга шадал хэрэглэлгэ.

Уласай эдэй засагай оршон зайе хүгжөөлгэ удаадахи түхэлнүүдэй (хандасануудай) гуримуудые хэрэглэлгэ дээрэ үндэхэлнэ:

1. Оршон зайн хүгжэлтын хужаа бүрилдүүлхэ түхэл (ургалтын түбүүдые (бүхэлүүрнүүдые) илгалгада хандалга)

Ургалтын түбүүд (бүхэлүүрнүүд) эдэй засагай, нийгэмэй арга шадалай газарнуудта; уласай эдэй засагай оршон зай ашаглалгые хангалгын газарнуудта; уласай хүгжэлтын аюулгүйе хангалгын газарнуудта бүрилдэдэг.

Буряад Уласай Алас Дурнын холбоото уласай тойрогто ороходонь, дэмжэлтын хэрэгтэй эдэй засагай ургалтын эгээл хайн ерээдүйтэй түбүүд болбол Оросой Холбоото Уласай Засагай газарай 2014 оной октябрийн 16-ай № 1055 тогтоолой ёһоор шэлэн абтаһан уридлаһан хүгжэлтын дэбисхэрнүүд, Владивостогой сүлөөтэ онгосын буудалай дэбисхэрнүүд, хүрэнгэжүүлгын түсэлнүүдые бээлүүлгын дэбисхэрнүүд, хилэ шадархи дэбисхэрнүүд, «Алас Дурнын гектар» гэхэн программын хэмжээндэ нягтаар оршодог газарай хэхэгүүдэй дэбисхэрнүүд, бусад түрүү шухала дэбисхэрнүүд болоно.

Энэ оршон зайн хүгжэлтын түхэлдэ удаадахи хүгжэлтын түбүүд (бүхэлүүрнүүд) илгагдадаг:

Улаан-Үдэ хото болон хотын ниилэхэн хуури.

Ниилэхэн хууринда «Улаан-Үдэ хото» гэхэн хотын тойрог болон уласай 4 нютагай засагай аймаг ородог: Ивалгын, Загарайн, Байгал шадарай, Тарбагатайн. Дэбисхэрэй талмай 28,5 мянг. дүрбэлжэн модо юм. Хүн зониинь 588,3 мянг. тоотой.

Улаан-Үдын ниилэхэн хууринда уласай бусад нютагай засагай байгууламжануудһаа хүн зоной ехээр ерэдэгынь онсо шэнжэнь болоно (жэл бүхэндэ 10,0 мянг. гаран хүн Улаан-Үдэ ерэдэг), энэнь инженернэ ба нийгэмэй оршон хангалгын байгуулгада ехэ ашаан болодог. Энэ талаар удаан болзорой хараада ниилэхэн хууринай эгээл шухала зорилто хадаа унаа тээбэрийн, инженернэ болон нийгэмэй оршон хангалгын байгуулгые саашадаа хүгжөөлгэ болоно.

Тиимэхээ дунда болзорой хараада хэрэгтэй гэхэл:

хотын болон хото шадархи дэбисхэрнүүдэй унаа тээбэрийн хужаануудые хүгжөөлгэ, тэрэ тоодо түмэр харгын замуудаар 9-һөө үсөөн бэшэ харгы дээгүүрхи хүүргэнүүдые болон Сахьяновагай ба 3-дахи Унаа тээбэрийн гудамжануудай уулзуурта Үдэ мүрэн дээгүүр хүүргэ барилга;

трамвайн шэнэ харгинуудые барилга ба бии байһануудые үндэхөөрнь заһабарилга, сахилгаан унаа тээбэри шэнэлэлгэ;

унаа тээбэрийн уулзуурнуудые, автобусой буудалнуудые байгуулха, автобусуудые худалдан абаха ашаар ниилэхэн хууринда зоршогшодые зөөлгын ниитэ нэгэн байгуулгые хүгжөөлгэ;

тэрэ тоодо үмсын гэрнүүдые пеешээр ба нүүрһээр дулаасуулгаһаа сахилгаан дулаасуулгада шэлжүүлэн оруулхын тула оршон хангалгын байгуулгын шэнэ газарнуудые барилга, бии байһануудые һэльбэн шэнэлэлгэ ба шэнэдхэлгэ;

нийгэмэй газарнуудыг, тэрэ тоодо дэлхэйн хэмжээнэй дээдэ хургуулинууд хоорондын «Байгал» гэхэн оюутадай хотохониие, Үндэһэтэнэй музей болон «Байгал» гэхэн театрай ба соёлой түб, поликлиникэ барилга, «Забайкалец» гэхэн тамирай согсолбориие һэльбэн шэнэлэлгэ.

Ниилэһэн һууринай нийгэмэй ба эдэй засагай ургалта машина бүтээлгын, түмэр болбосоруулгын, хүдөө ажахын үйлэдбэрийн холбоо һалбариин үйлэдбэрийн эмхинүүдыг хүгжөөлгын, тэрэ тоодо жолоошонгүй ниидэдэг оньһонуудай һалбаридыг шэнэ үйлэдбэрийн эмхинүүдыг байгуулалгын ашаар хангагдаха. Аяншалгын арга шадал, унаа тээбэрийн болон ашаа зөөлгын оршон хангалгын байгуулгыг, туһа хангамжануудай һалбариие, эрдэмэй ба болбосоролой холбоо һалбариие хүгжөөлгэ, дээдэ гарай мэргэжэлтэй хүдэлмэришэдэй бии байлга нийгэмэй ба эдэй засагай тогтууритай хүгжэлтыг хангаха.

Хото шадархи аймагуудай дэбисхэр дээрэ һайн ерээдүйтэй шэглэлнүүд гэхэдэ, тэрэ тоодо «Табан далай ба Байгал нуур» гэхэн холбоото улсайд түсэлэй хэмжээндэ аяншалга, хүдөө ажахы, олзоборилгын үйлэдбэри хүгжөөлгэ, барилгын хэрэгсээнүүдтэ үйлэдбэрийн эмхинүүдыг байгуулалга ороно.

Ниилэһэн һууриниие хүгжөөлгын гол аргууд хадаа уридлаһан хүгжөөлгын дэбисхэр байгуулалга ба хүгжөөлгэ болон юрэнхы түсэбэй хэмжээ ябуулгануудыг бээлүүлгэ болоно.

Хүгжэлтын хойто зүгэй түб (бүһэлүүр): Северобайкальск хото, Муяын нютагай засагай тойрог ба Хойто-Байгалай аймаг – БАМ-ай зам зубшаһан нютагай засагай байгууламжануудыг оруулдаг.

Энэ бүһэлүүрэй ургалтын газарнууд гэхэдэ, БАМ-ай түмэр замай оршон хангалгын байгуулгын саашанхи шэнэдхэлгэ, тэрэ тоодо Северомуйскын хоёрдохи хонхор барилга, олзоборилдог үйлэдбэри, барилгын хэрэгсэлнүүдэй үйлэдбэри болоно.

Хойто дэбисхэрнүүдэй һайн ерээдүйтэй хүгжэлтэ аяншалга хүгжөөлгэдэ шэглүүлэгдэнхэй. Улсайд хойто зүг анханайнгаа түхэл шарайе зандань үлээһэн олон янзын байгаалиин газарай нюуруу түхэлөөрөө илгардаг, энэнь байгаали хамгаалгын ба элүүржүүлгын аяншалга хүгжөөлгэдэ туһалдаг.

Тэрэһээ гадна Северобайкальск хото Зүүн буудалгын газарай баруун БАМ-ай унаа тээбэрийн ба үйлэшэлгын тулга түб гэжэ тоологдодог, харин тэрэниие хүгжөөлгын арга хадаа юрэнхы түсэбэй бээлүүлгэ болохо юм.

Табигдаһан зорилтонуудыг шийдэхын тула унаа тээбэрийн һужаа хүгжөөхөөр, тэрэ тоодо нютагай удха шанартай авто-унаагай харгинуудыг заһабарилхаар, түмэр зам дээгүүрхи хүүргэнүүдыг, онгосо зогсоодог газарнуудыг үндэһөөрнь заһабарилхаар болон хотын түб гудамжануудыг ба хүрээлэнгүүдыг болбосон түхэлтэй болгохоор түсэблэгдэнэ.

Хүгжөөлгын хилэ шадархи түб (бүһэлүүр): Түнхэнэй, Зэдын, Захааминай, Хяагтын аймагууд ба Ахын һоёдой нютагай засагай тойрог.

Ургалтын түбүүд хадаа алтанай, өөхэн шулуунай ба ногоон боро шулуунай олдohon газарнуудыг ашаглалга, аяншалга, Сибирийн үсөөн тоото үндэһэн арадай – Ахын ноёдой нютагай засагай тойрогто ноёдуудай угсаата эдэй засаг хүгжөөлгэ, Аршаанда, Тураанай халуун аршаанда, Жэмһэгтэ санаторийн ба курортын газарнуудай оршон хангалгын байгуулга шэнэдхэлгэ болоно.

Түбэй гол шухала үүргэ хадаа Монголоой аймагуудтай (хилэ шадархи түбэй бүхы аймагууд Монголтой хилэ дээрэ оршодог) эдэй засагай болон ниигэмэй холбоонуудыг бэхижүүлгэ болоно. Аймагуудай ургалтын хоёрдох газар хадаа тэрэ тоодо ургамал ургуулалгаһаа, газарай эдэе ургуулалгаһаа, хүнэй болон мяханай мал үсхэбэрилгэһөө бүридэһэн хүдөө ажахын үйлэдбэри болохо ёһотой. Түбэй үйлэдбэрийн эмхинүүд газарай эдэе, үрэ, жэмэс, мал ажалай түүхэй эд, хээрын ургамалнуудыг болбосоруулдаг юм.

Тиихэдэ «Наушки» гэхэн тамуужанай ба ашаа зөөлгын газар барихаар, Холтоһоной ба Инкурай хайласагүй сагаан түмэрэй рудануудай олдohon газарнуудыг ашаглахаар түсэблэгдэнэ.

Хүгжэлтын зүүн түб (бүһэлүүр): Хориин, Хэжэнгын, Яруунын, Баунтын эвенк аймагууд.

Зүүн түбэй ургалтын газар хадаа ашагта малтамалнуудыг: флюорит, берилли, хүрин ба шулуун нүүрһэ, олон түмэртэ рудануудыг, хайлуур жоншыг, ураан, эдэй сэбэр руда, баритай сэбэр руда, сайр, алта олзоборилго, модо болбосоруулга болохо. Эндэ модо болбосоруулгын согсолборинуудыг байгуулхаар хараалагданхай.

Түбэй хүдөө ажахыда нүлөөлдэг уларилай эрхэ байдал хүдөө ажахын бүтээлнүүдэй сэбэр үйлэдбэри саашадаа хүгжөөхэ, илангаяа нооһо, газарай эдэе болбосоруулха талаар бага үйлэдбэринүүдыг байгуулха, хамтаралай ажахын холбоонуудай үндэһөөр мяханай болон хүнэй эбэртэ бодо мал үсхэбэрилгэ, загаһанай ажахы хүгжөөхэ боломжо бүридхэнэ.

Хүгжэлтын урда түб (бүһэлүүр): Сэлэнгын, Бэшүүрэй ба Мухар-Шэбэрэй аймагууд.

Эдэ аймагуудай ургалтын газарнууд гэхэдэ, хүдөө ажахы, тэрэ тоодо теплицэнүүд соо газарай эдэе ургуулалга, эдэе хоол болбосоруулга, нүүрһэ олзоборилго, аяншалга, Монгол руу зайн гал худалдан гаргалга болоно.

Хүгжэлтын Байгалай түб (бүһэлүүр): Кабанскын, Баргажанай, Хурамханай аймагууд.

Үйлэдбэрийн эмхинүүд, мүн аяншалгын һалбари түбэй хүгжэлтын үндэһэ һуури болоно. Газарай эдэе ургуулалгаһаа, мяханай мал үсхэбэрилгэһөө бүридэдэг хүдөөгэй үйлэдбэрийн холбоо һалбари хүгжөөлгэ аяншалгын һалбарие хангаха арга олгохо.

Уласай нютагай засагай байгууламжануудай хүгжэлтын удаан болзорой хараагай үнгэргэгдэһэн шэнжэлэл дээрэ үндэһэлэн, нютагай засагай байгууламжануудай хүгжэлтын бүһэлүүрнүүд (ургалтын түбүүд) тодорхойлогдонхой (8-дахы хүсэнэгтэ).

**Нютагай засагай байгууламжануудай хүгжэлтын
бүхэлүүрнүүд (ургалтын түбүүд)**

Нютагай засагай байгууламжанууд	Хүгжэлтын бүхэлүүрнүүд (ургалтын түбүүд) <*>
Улаан-Үдэ хото	Хүнгэн үйлэдбэри. Үйлэдбэрийн оньһото хүрээлэн. Амита байгаалиин арга зүйнүүдэй һалбарида түсэлнүүдые бээлүүлгэ, агаарай оньһонуудые бүтээлгын нэгэдэл (вертолёт зохёон бүтээлгэ, оньһоной талаар шэнээр тоногжуулга). «Улаан-Үдэ» гэхэн аяншалгын болон амаралгын нэгэдэл байгуулалга. Аяншалгын согсолборинуудые барилга. Түүхэтэ түбэй һэльбэн шэнэлэлгэ. Сэлэнгэ мүрэнэй эрье зубшаһан гудамжа дээрэ амаралгын хүрээлэн барилга. Тамуужанай ба ашаа зөөлгыг хүтэлэлгын газар барилга. Ойн болон модо болбосоруулгын оршон хангалгын байгуулгын согсолбори байгуулалга. Үргэлжэ гэр байра барилга, гэр байрын согсолборинуудые барилга, байгаалида хорогүй унаа тээбэри хүгжөөлгэ. Эрдэмэй оршон хангалгын байгуулга хүгжөөлгэ.
Северобайкальск хото	Северобайкальск хотодо айлшадай түб барилга. Хадын санын тамирай болон элүүржүүлгын согсолбори барилга. «Байгалай үргөө» гэхэн бутик-зошод буудалай 2-дохи шатын барилга (үргэлжэ байгаали хамгаалгын курорт хүгжөөлгэ). Байгалай уһа юулэдэг заводыг һэльбэн шэнэлэлгэ ба шэнэдхэлгэ. Буряадай шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын арга зүйнүүдэй олон шэглэлтэ техникумэй оюутадай хотохониие барилга.
Баргажанай аймаг	Максимиха һууринда үргэдэг оньһотой ба ажаһуудалай оршон хангалгын байгуулгатай хадын санын зам барилга. Юбилейнэ тосхондо аяншалгын согсолбори барилга (загаһа барилга, агнуури). Нютагай удха шанартай эмнэлгэ-элүүржүүлгын

	курортнуудыг байгуулалга: Гусихын «Халуун» аршаан, «Үрөөгэй халуун аршаан». Байгалай уна юулдэг заводыг хэлбэр шэнэлэлгэ ба шэнэдхэлгэ
Баунтын эвенк аймаг	Үйлдбэрийн согсолбори барилга ба Хиагдын рудагай олдохон газарнуудыг хүгжөөлгэ. Ногоон боро шулуу олзоборилго (Кавоктын ашагта малтамалай олдохон газар). Модо ехээр болбосоруулдаг үйлдбэринүүдыг нээлгэ. Загаһа үсхэбэрилгэ, барилга ба болбосоруулга.
Бэшүүрэй аймаг	Модо болон модо хүрөөдэлгын үлэгдэлнүүдыг ехээр болбосоруулдаг үйлдбэринүүдыг нээлгэ. Бэшүүрэй тоһоной заводой үйлдбэри шэнэдхэлгэ. Мяханай хахад бэлдэбэри эдээ гаргадаг үйлдбэринүүдыг нээлгэ. Охин-Булагай хүрин нүүрхэнэй хэбтэшыг ашаглаха талаар хүрэнгэжүүлгын түсэл саашадаа бээлүүлгэ. Елань һууринда гэршүүхын үйлдбэри шэнэдхэлгэ. Үйлдбэрийн эмхинүүдэй, таряашадай-фермернүүдэй ажахынуудай хүнэй фермэнүүдыг, хүдөө ажахын байрануудыг, шахалгын талмайнүүдыг барилга ба хэлбэр шэнэлэлгэ
Зэдын аймаг	Нүүрхэ шанаржуулгын үйлдбэри байгуулалга – «Зэдын» СП-дэ нүүрхэнэй терминал эмхидхэлгэ. Ябаган замай хушалтын орёо хубита бодосто элһэн хабтагарнуудай ба хабтансарнуудай үйлдбэри
Яруунын аймаг	«Эгэтын» хайлуур жоншын олдохон газар дээрэ ашагта малтамал олзоборилгын ба болбосоруулгын үйлдбэри барилга ба ашаглалга. Олон түмэрлиг рудануудай Сүрхээбтын хэбтэшэ ашаглалга. Далан нютагта аяншалгын согсолбори хүгжөөлгэ. Эбэртэ бодо мал шахаха мал ажахын согсолбори эмхидхэлгэ. «Нептун» ОАО-гой загаһа болбосоруулха үйлдбэри эмхидхэлгэ
Загарайн аймаг	«Зүүн Сибирийн» гахайн комплекс» АО-гой гахайн мяха үйлдбэрилхэ ба болбосоруулха хүдөөгэй үйлдбэрийн согсолбори байгуулалга (2-дохи ээлжээн). Доломит олзоборилго болон болбосоруулгыг

	шэнэдхэлгэ, барилгын хуурай холисонуудай үйлэдбэри эршэдүүлэлгэ. «Асагадай гол» ТРТ ЗЭБ-эй дэргэдэ «Талын нүүдэлшэн» гэхэн аяншалгын согсолбори хүгжөөлгэ. Новоильинск нуурина даулаа бүрээхэлхэ хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилгэ. Татаар Булаг нуурина да шохойн шулуу үйлэдбэрилгэ. Унаа тээбэрийн болон ашаа зөөлгыг хүтэлэлгын түб. Сэбэр сайр унаар ба түмэрөөр болбосоруулха завод барилга. Перлит ба цеолит болбосоруулха фабрика барилга. Амита байгаалинаа хии үйлэдбэрилдэг станци барилга.
Захааминай аймаг	Инкурай ба Холтононой хайласагүй сагаан түмэрэй хэбтэшэнүүдые ашаглалга. Хайласагүй сагаан түмэрэй үйлэдбэрийн үлэгдэнүүдые сэбэр хайласагүй сагаан түмэр болгон болбосоруулгыг дээшэлүүлгэ. Модо ехээр болбосоруулха үйлэдбэри байгуулалга. Хээрын ургамалнуудыг болбосоруулха цех байгуулалга. Мяха болбосоруулдаг цех барилга, бии байһан үйлэдбэрийн барилгануудыг үргэдхэлгэ. Шахан таргалуулха талмайнуудыг барилга, хүнэй гэр бүлын фермэ хүгжөөлгэ. Аяншалгын ба амаралгын түб эмхидхэлгэ.
Ивалгын аймаг	«Байгалай» авто-аяншалгын нэгэдэл хүгжөөлгэ (унаа тээбэрийн ба ашаа зөөлгыг хүтэлэлгын согсолбори, худалдаа наймаанай ба үзэсхэлэнэй согсолбори, саг зуура хадагалха газар болон тамуужанай терминал, зошод буудалай согсолбори, ехэ ашаанай авто-унаануудай оньһото туһа хангамжын станци барилга).
Кабанскын аймаг	Аяншалга хүгжөөлгэ (аяншалгын согсолборинуудыг барилга). «Мамай» гэхэн тамирай болон элүүржүүлгын согсолбори. «Мамайн дэбисхэр» гэхэн байгаали хамгаалгын ба хүдөө ажахын аяншалгын согсолбори. Бихалагай үйлэдбэри хүгжөөлгэ. Орооһото ба тэжээлэй ургамалнуудыг ургуулалга ба газарай эдэз үйлэдбэрилгэ. Үүлтэртэ эбэртэ бодо мал шахаха ба үсхэбэрилхэ мал ажахын согсолбори барилга. Фанерын завод барилга. Байгалай уһа юулэдэг завод барилга. «Сэлэнгын целлюлозо ба хатуу саарһанай комбинат»

	ОАО шэнэдхэлгэ. «Гарантия-2» ООО-гой хартаабхын ба газарай эдээнэй хадагалуурнуудыг барилга.
Хэжэнгын аймаг	Мяханай мал шахаха тусхай шахан таргалуулгын талмайнуудыг барилга. Флюорит-бериллийн рудануудай олодон газарнуудыг ашаглалга. «Илюшкин ключ» гэхэн базальтын хэбтэшин дэргэдэ нарин утаһанай ба эрдэстэ хүбэн үйлэдбэрилхэ газар байгуулалга. «Транссервис» ООО-гой хүрин нүүрхэнэй хэбтэшыг ашаглалгада бэлдэлгэ (Манай Ажалай хэбтэшэ, Хөөрхэ хуурин).
Хурамхаанай аймаг	Уланхаан хууринда эбэртэ бодо мал шахаха мал ажалай согсолбори байгуулалга. Шаманка хууринда хүнэй фермэ барилга. Хурамхаан хууринда теплицын согсолбори барилга. Эмнэлгэ-элүүржүүлгын газарнуудай нэгэдэл байгуулалга. Аяншалгын согсолбори барилга.
Хяагтын аймаг	«Хиран» гэхэн шабараар эмнэлгын газарыг хэльбэн шэнэлэлгэ («Байкал Старовер» ТРК). Мяханай үүлтэрэй мал үсхэбэрилгэ ба үхэрэй мяха үйлэдбэри хүгжөөлгэ. Унаа тээбэрийн ба ашаа зөөлгыг хүтэлэлгын терминал, тамуужанай ба ашаа зөөлгыг хүтэлэлгын терминал, саг зуурада хадагалха газарнуудыг барилга. Худалдаа наймаанай ба ниитын түб болон зошод буудалай согсолбори барилга. Хүнэй үйлэдбэри хүгжөөлгэ. СПОК-уудыг байгуулхыг дэмжэлгэ ба хүгжөөлгэ.
Муяын нютагай засагай тойрог	Алта олзоборилгыг хүгжөөлгэ (Ирокинда ба Кедровскын уурхайнуудыг шэнэдхэлгэ). Ногоон боро шулуу олзоборилгын үйлэдбэринүүдыг хүгжөөлгэ. Түмэр замай Таксимо үртөө дээрэ унаа тээбэрийн ба ашаа зөөлгыг хүтэлэлгын согсолбори барилга.
Мухар-Шэбэрэй аймаг	12,5 сая тонно олзоборилгын хэмжээндэ гарахаар Никольскын шулуун нүүрхэнэй хэбтэшыг ашаглалга болон Түгнын нүүрхэнэй уурхай хүгжөөлгэ.

	Шахан таргалуулха талмайнуудыг эмхидхэлгэ. Теплицын согсолбори хүгжөөлгэ.
Ахын ноёдой нютагай засагай тойрог	Онсо харууһатай байгаалиин дэбисхэр – углекислэ халуун аршаануудтай «Шумааг» гэхэн байгаалиин хүрээлэн хүгжөөлгэ. Угсаата зүйн, байгаали хамгаалгын, эмнэлгэ-элүүржүүлгын, эдээ хоолой болон бусад янзын аяншалга хүгжөөлгэ. Угсаата эдэй засаг хэргээлгэ ба хүгжөөлгэ, мяханай мал ажал хүгжөөлгэ (эбэртэ бодо мал, адуу ба хони үсхэбэрилгэ), заншалта малай тоо толгой сахилга ба олошоруулга (харлаг ба оро үсхэбэрилгэ). Урда-Гааргын өөхөн шулуунай хэбтэшыг ашаглалга.
Байгал шадарай аймаг	Аяншалга болон амаралгын түхэлэй «Байгалай сүнхэр» гэхэн онсо эдэй засагай бүхэлүүр хүгжөөлгэ. Котокель нуур дээрэ аяншалгын баазануудыг болон пансионатуудыг, Черёмушки нууринда, Горячинск тосхондо айлшадай гэрнүүдыг барилга. Ууха уһа юулэлгэ. Шубуунай фермыг шэнэдхэлгэ ба үргэдхэлгэ. Мяханай үүлтэрэй залуу эбэртэ бодо мал тэжээхэ ба шахахыг согсолбори барилга.
Хойто-Байгалай аймаг	Хакусы, Нарата (Гоуджекит – халуун аршаанууд), Слюдянкын нуурнууд, «Дзелинда», «Талая» гэхэн газарнуудта аяншалгын согсолборинуудыг хүгжөөлгэ. Алта олзоборилхо талаар шулуун эрдэстэ зорюулагдаһан аяншалга эмхидхэлгэ. Калюмнын сынныридүүдэй хэһэг газар ашаглалга, «БайкалНедраГео» ООО. Модо болбосоруулгыг үргэдхэлгэ.
Сэлэнгын аймаг	Гусиноозёрскын ГРЭС шэнэдхэлгэ, угсараа тогоонуудыг өөрын Охин-Булагай хэбтэшын нүүрхэндэ шэлжэн оруулалга, байгаали хамгаалха хэмжээ ябуулганууд. Барилгын үйлэдбэри хүгжөөлгэдэ шэглүүлэгдэһэн үйлэдбэрийн хүрээлэн байгуулалга, шэнэ үйлэдбэринүүдыг нээлгэ. Теплицэнүүдэй согсолбори байгуулалга ба теплицин ажахынуудыг ба газарай эдээ ургуулалгыг саашань хүгжөөлгэ. Сэгээ үйлэдбэрилгэ ба һү болбосоруулгын хэмжээ ехэ

	болголго, хүнэй зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэ. Жэмэс болон хээрын ургамалнуудые болбосоруулха, бал хэхэ үйлэдбэрийн шугамуудые саашадаа нээхээр шэнэ сэсэрлигүүдэй талмайнуудые ехэ болголго. Бага олзын хэрэг эрхилэлгэдэ хахад бэлдэбэри эдээ үйлэдбэрилхэ, бяһалаг үйлэдбэрилхэ ба хонин ажалай бүтээл болбосоруулха талаар түсэлнүүдые бэелүүлгэ. «Агууехэ Сайн зам дээрэ» гэхэн аяншалга-амаралтын нэгэдэл болон аяншалгын шэнэ замуудые, тэрэ тоодо Галуута нуур дээрэ хүдөөгэй айлшадай хүдөө ажахын аяншалга хүгжөөлгэ, аяншалгын оршон хангалгын байгуулгануудые барилга.
Тарбагатайн аймаг	Аяншалгын түбүүдые болон аяншалгын оршон хангалгын байгуулгын газарнуудые барилга («Байкал Старовер» гэхэн аяншалга-амаралгын нэгэдэл). Саянта үртөө дээрэ теплицын согсолбори барилга. Николаевский тосхондо шэлтэй уһа үйлэдбэрилгэ. Байгалай шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын «Уһанай амитадые үсхэбэрилгэ» түб. Мяха болбосоруулдаг цех эмхидхэлгэ.
Түнхэнэй аймаг	Байгаалида хорогүй сэбэр эм домто ногоо бэлдэлгы, эхин шатын болбосоруулгы ба худалдаа эмхидхэлгэ. «Хамар-Дабаан» гэхэн аяншалга-амаралгын нэгэдэл байгуулалга («Сахатка» гэхэн хадын санын согсолбори барилга, «Жемчужина» АОУ-гай, «Нилова Пустынь» АУКБЛ-эй эмнэлгын байшангуудые ба пансионатуудые һэльбэн шэнэлэлгэ, «Хонгор-Уула» гэхэн йогын түб, Аршаан курортын тосхондо хүүгэдэй элүүржүүлгын түб барилга). «Тункинская долина» ООО-гой зошод буудал, эмнэлгэ-һэргээлгын, тамирай согсолбори барилга.
Хориин аймаг	Мал ажахын согсолборинуудые барилга. «Баян-Гол» гэхэн аяншалгын согсолбори хүгжөөлгэ. Модо отолхо ба модо болбосоруулха үйлэдбэри хүгжөөлгэ. Наранай элшын станци барилга.

<*> 2035 он болотор хугасаада Буряад Уластахи нютагай засагай байгууламжануудай нийгэмэй ба эдэй засагай хүгжэлтын холын хараануудай ёһоор.

2. Тулга хуурин газарнуудай хүгжэлтын түхэл

Хуурин газарнуудта илгаатай хандалга тулга хуурин газарнуудай хүгжэлтын түхэлэй хэмжээндэ бээлүүлэгдэхэ.

Тулга хуурин газар – тэрэнэй түрүү шухала хүгжэлтын тэрэ тоодо шадархи дэбисхэрэй ажаһуугшадта үндэһэн болбосоролой, эмнэлгын туһаламжын, соёлой туһа хангамжануудай хүртэсэ хангаха болон бусад хэрэгсээнүүдые бээлүүлхэ ашаар зорилгонуудые туйлахада ба үндэһэтэнэй аюулгүй байдал хангахада туһалдаг хуурин газар.

Хүгжэлтын түрүү шухала шэглэлнүүдые бээлүүлгэдэ үүргэһэнь дулдыдажа, тулга хууринуудые ондо ондоо гол үүргэнүүдтэйгээрнь ангилха, мүн тэдэнэй хүгжэлтые дэмжэхэ гол зорилгонуудые тодорхойлохо хараалагдана.

Ангилалһаа уламжалан, тулга хуурин газарнуудые хүгжөөхэ гол зорилгонууд болохо гэбэл:

эдэй засагта горитой нүлөө үзүүлдэг хүрэнгэжүүлгын шэнэ түсэлнүүдэй бээлүүлэгдэжэ байһан хуурин газарнуудта – хүрэнгэжүүлгын түсэлнүүдэй бээлүүлгы дэмжэхын тула унаа тээбэрийн, элшэ хүсэнэй оршон хангалгын байгуулгын уридлаһан хүгжэлтэ, тэрэ тоодо ажаллагшадые хабаадуулхын тула гэр байра барилга, гэр байрын ажахын болон нийгэмэй оршон хангалгын байгуулгануудые байгуулалга;

Оросой Холбоото Уласай үндэһэтэнэй аюулгүй байдалые хангадаг ба амин шухала оршон хангалгын байгуулгы туһа хангамжалдаг хуурин газарнуудта – тэрэ тоодо зохистой дэбисхэрнүүдэй эдэй засагы олон янза болголгодо шэглүүлэгдэһэн оршон хангалгын байгуулгын хүгжэлтын аргуудые хэрэглэн, ажабайдалай шанар хангалга, мүн дээдэ ба дунда мэргэжэлэй болбосоролой оршон хангалгын байгуулгын хүгжэлтые дэмжэлгэ;

Оросой Холбоото Уласай хотын ниилэһэн хууринуудай бүридэлдэ ородог хуурин газарнуудта, нютаг можонуудай захиргаанай түбүүдтэ - эдэй засагай ажаябуулгы түблэрүүлхэ (нягтаруулха) болон хотын ниилэһэн хууринуудай болон нютаг можонууд хоорондын эдэй засагай холбоонуудые хүгжөөхэ ашаар эдэй засагай ашаг үрэ дээшэлүүлгэ, эрдэмэй арга зүйн ба шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын хүгжэлтые хангалга, хүрэнгэжүүлгын түсэлнүүдые унаа тээбэрийн болон нийгэмэй оршон хангалгын байгуулгаар хангалга, тэрэ тоодо эдэй засагай эрьелтэдэ дэбисхэрнүүдые оруулалгада шэглүүлэгдэһэн дэбисхэрнүүдые хүгжөөлгын оршон хангалгын байгуулгын аргуудые хэрэглэн, эдэбхитэйгээр гэр байра бариха эрхэ байдал тогтоолго, хэрэглэгшэдтэ зайн галай хангамжын найдалтай байдал дээшэлүүлгэ;

эмнэлгын туһаламжа, болбосоролой, соёлой туһа хангамжануудые үзүүлдэг болон шадархи дэбисхэрнүүдэй ажаһуугшадта бусад хэрэгсээнүүдые бээлүүлдэг гол түбүүд болодог хуурин газарнуудта – бага ба дунда хэмжээнэй хотонуудһаа, хүдөө нютагуудһаа хүн зоной гаража ябалгы

бага болгохын тула шадархи дэбисхэрэй хүн зоной тоо хараада абан, зохистой оршон хангалгын байгуулга хүгжөөлгэ.

Тулга һуурин газарнуудай ниитэ нэгэн тоолбори бүрилдүүлгэ хадаа тэрэ тоодо уласай дэбисхэрнүүдэй ниигэмэй ба эдэй засагай хүгжэлтэдэ илгаа доошолуулхын тула үндэһэн зорилгонууды туйлалгада тухалха зорилгоор аргууды болон нөөсэ баялиг суглуулалгада шэглүүлэгдэнэ.

Тулга һуурин газарнуудай оршон хангалгын байгуулгыг үргэлжэ хүгжөөлгын үрэ дүн хадаа 2019 оной хэмжээнтэй сасуулхада, 2030 он болотор тэндэ ажаһуухаар оршоной шанар 30%-яар, 2036 он болотор 60%-яар хайжаралга болохо.

Буряад Уласай оршон зайн хүгжэлтын гол аргууд:

уласай хүдөөгэй нютагай засагай байгууламжануудта эдэй засагай ажаябуулга хүгжөөлгын талаар:

эдэй засагай эдэбхиин ургалтын нютагай засагай программууды бүрилдүүлгэ, нютагай засагай байгууламжануудай тэдхэмжэһээ дулдыдал доошолуулга;

угсаата ба байгаали хамгаалгын һууринууды хүгжөөлгын нютагай засагай программууды бүрилдүүлгэ;

үндэһэн түсэлнүүды, холбоото уласай программууды бэелүүлгэдэ нютагай засагай байгууламжануудай эдэбхитэй хабаадалга;

тусхай эдэй засагай бүхэлүүрнүүды, уридлаһан хүгжэлтын дэбисхэрнүүды хүгжөөлгэ;

хүн зониие тоонто нютагаа бусахыень урмашуулха нютагай засагай программууды зохёохо арга боломжы хаража үзэлгэ, мүн ондоо нютаг можонуудһаа хүн зониие хабаадуулга, тэрэ тоодо ажахын ажаябуулга эмхидхэхын тула түлбэригүйгөөр газар үгэхэ түсэл эмхидхэлгэ;

угай буусын газарнууды хүгжөөлгэ;

уласай аймагуудай онсо шухаг мэргэжэлэй хэмжээндэ дэбисхэрнүүдэй эрхэ мэдэлэй түбүүды хүгжөөлгэ;

ехэ сомонуудта тэрэ тоодо шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын олзын хэрэг эрхилэлгы дэмжэлгын оршон хангалгын байгуулга хүгжөөлгэ;

залуушуулай шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын түбүүды эмхидхэлгэ;

харгын хажуудахи болон унаа тээбэрийн ба ашаа зөөлгы хүтэлхэ олзын хэрэг хүгжөөхын тула аймагуудай зуурандын газарай арга шадал хэрэглэлгэ;

хилэ шадархи аймагуудта хаалтын үүргэ тон тааруу болголго ба харилсаанай үүргэ хүгжөөлгэ, Монголтой хилэ дээрэ гаргаха шадабари хүгжөөлгы хангалга;

хүрэнгэжүүлгын талмайнууды ба олзын хэрэг хүгжөөлгын бусад түхэлнүүды хэрэглэлгын үндэһөөр уласай сомонуудта хүрэнгэжүүлгын ехэ түсэлнүүдэй бэелүүлгы эдэбхижүүлгэ;

нютагай засагай байгууламжануудта томо болон дунда хэмжээнэй үйлэдбэрийн эмхинүүдэй халбаринууды байгуулхы эдэбхижүүлгэ;

тэрэ тоодо мүнөө үеын арга зүйнүүдые хэрэглэн, нийгэмэй, элшэ хүсэнэй, унаа тээбэрийн болон бусад түхэлэй оршон хангалгын байгуулга хүгжөөлгэ;

сомонуудта тоо оньһото эдэй засагай хүгжэлтыс эдэбхижүүлгэ, тэрэ тоодо IT-үйлэдбэри, ажалаар хангалгын һужаата түхэлнүүдые хүгжөөлгэ;

үсөөн тоото үндэһэн арадуудта нийгэмэй ба инженернэ оршон хангалгын байгуулгын газарнуудай хүртэсэ дээшэлүүлхэ эрхэ байдал тогтоолго, үсөөн тоото үндэһэн арадуудай болбосоролой, соёлой болон эмнэлгын туһа хангамжын халбари хүгжөөлгэ, тэрэ тоодо үсөөн тоото үндэһэн арадуудай угсаата соёлой хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэлгэ, заншалта ажахын ажаябуулгын янзануудые сахилга;

эдэй засагай халбаринуудта болон оршон хангалгын байгуулгада нютагай засагай байгууламжанууд хоорондын түсэлнүүдые бээлүүлгэ;

нютаг можо дотор ба нютаг можонууд хоорондо ажалшадай саг зуурын нүүлгын үндэһөөр хүн зоние ажалаар хангалга (ээлжээнэй ажалай арга хэрэглэлгэ);

дэбисхэрэй ниитын өөһэдын хүтэлбэри хүгжөөлгэ.

Улаан-Үдын хотын ниилэһэн һууриной захын газарнуудые хүгжөөлгын бэрхэшээлтэ асуудалнуудые шийдхэхэ талаар:

дэбисхэр түсэблэлгын хэб шэнэлэн шухалажуулга;

хотын ниилэһэн һууриной заха газарнуудта нийгэмэй оршон хангалгын байгуулга хүгжөөлгэ;

гэр байрын ажахын оршон хангалгын байгуулгыс үргэлжэ хүгжөөлгэ, хүн зондо туһа хангамжа үзүүлхэ талаар шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын ба элшэ хүсэ ашаг үрэтэйгөөр ашаглалгын арга зүйнүүдые хэрэглэлгэ;

эдэй засагай ургалтын түбүүдые, уридлаһан хүгжэлтын дэбисхэрнүүдые байгуулалга;

хотын ниилэһэн һууриной эрхэ зэргэдэ зохихо амидаралай аятай зохид оршон байгуулалга;

үйлэдбэрийн эмхинүүдэй зогсоогдонхой, тэрэ тоодо хүдэлдэггүй талмайнуудай арга шадал хабаадуулгыс эдэбхижүүлгэ;

үйлэдбэрийн талмайнуудые түбһөө холын бага хороонууд руу нүүлгэхыс урмашуулга;

нютаг можо дотор болон нютаг можонууд хоорондо тэрэ тоодо уласай хүдөө аймагууд руу ажалшадай саг зуурын нүүлгын үндэһөөр хүн зоние ажалаар хангалга (ээлжээнэй ажалай арга хэрэглэн);

уласай аймагуудһаа нүүжэ ерэгшэдыс хотын ниилэһэн һууриной ажалай дэлгүүртэ хэрэгтэй мэргэжэлнүүдээр ба мэргэжэлэй шэглэлнүүдээр шэнээр бэлдэлгын ба олголгын байгуулга хүгжөөлгэ.

Буряад Уласай оршон зайн хүгжэлтын болзор ба шатанууд 2035 он болотор хугасаада Буряад Уластахи нютагай засагай байгууламжануудай нийгэмэй ба эдэй засагай хүгжэлтын холын хараануудта тааралдуулагдаха ба тодорхойлогдохо.»;

13) 14-дэхи хэсэгтэ:

а) табадахи абзацай хоёрдохи мэдүүлэл удаадахи найруулгаар бэшэхэ: «Тиин, ажалаар хангалгын зургаануудта бүридхэлдэ байһан 5,2 мянг. ажалгүй эрхэтэдһээ 3,4 мянг. хүнийн дунда мэргэжэлэй болбосоролтой, тэрэ тоодо 1,5 мянг. хүн - дээдэ болбосоролтой гэхэ гү, али бүридхэлдэ байгшадай бүхы тоогой 28 % болоно.»;

б) удаадахи удхатай шэнэ арбадахи абзац нэмэхэ:

«эдэй засагай ажалшадта хэрэгсээнһээ уламжалан, ажалай дэлгүүр уридшалан багсаамжалгыё байгуулхыё ба шэнэлхыё хараалдаг эдэй засагыё ажаллагшадаар хангалгыё ударидаха түхэл зохёолго;»;

арбадахи - арбан гурбадахи абзацуудыё тус тустань арбан нэгэдэхи - арбан дүрбэдэхи абзацууд гэжэ тоолохо;

в) арбан дүрбэдэхи абзацыё арбан табадахи абзац гэжэ тоолохо болон хүсээ буураһанда тоолохо;

г) удаадахи удхатай арбан табадахи - арбан долоодохи шэнэ абзацуудыё нэмэхэ:

«эдэй засагай ажалшадта хэрэгсээ уридшалан багсаамжалгыё зохёон бэлдэлгэ ба эдэй засагай ажалшадта хэрэгсээ уридшалан багсаамжалгыё хараада абан, болбосоролой һалбариин мэргэжэлтэдыё бэлдэлгэ;

хэрэгсээнэй нэмэгдэхэдэ, һуралсалда абалгын хиналтын тоонуудай хэмжээ ехэ болголго;

мэргэжэлтэ ажалшадыё бэлдэлгын шанар дээшэлүүлхэдэ ба болбосоролой эмхи зургаануудташыё, үйлэдбэрийн эмхинүүдтэшыё ажаллагшадай мэргэжэлэй хэмжээ дээшэлүүлхэ байгуулга бүрилдүүлгэдэ туһатай байха «Мэргэжэлтэд» гэхэн чемпионадай эрилтэнүүдэй ёһоор мүнөө үеын дарханай шэнэ газарнуудыё нээлгэ, хүдэлмэришэдыё бэлдэлгэ;»;

арбан табадахи абзацыё арбан наймадахи абзац гэжэ тоолохо;

д) удаадахи удхатай шэнэ арбан юһэдэхи абзац нэмэхэ:

«тэрэ тоодо шэнэ мэргэжэлтэй болохын ба мэргэжэлээ дээшэлүүлхын тула ажалладаг эрхэтэдыё мэргэжэлэй талаар хүгжөөлгэ;»;

е) арбан зургаадахи абзацыё хоридохи абзац гэжэ тоолохо болон «дээдэ болбосоролой ба дунда мэргэжэлэй болбосоролой эмхи зургаануудай» гэхэн үгэнүүдыё «мэргэжэлтэ болбосоролой» гэжэ һэлгэхэ;

арбан долоодохи - хорин табадахи абзацуудыё тус тустань хорин нэгэдэхи - хорин юһэдэхи абзацууд гэжэ тоолохо;

ж) хорин зургаадахи абзацыё гушадахи абзац гэжэ тоолохо болон удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«мэргэжэлтэ болбосоролой програмнуудаар һуралсал түгэсэһэн дүүргэгшэдэй ажалда оролгын хэмжээ дээшэлүүлгэ;»;

хорин долоодохи - хорин юһэдэхи абзацуудыё тус тустань гушан нэгэдэхи - гушан гурбадахи абзацууд гэжэ тоолохо;

з) удаадахи удхатай гушан дүрбэдэхи - гушан зургаадахи шэнэ абзацуудыё нэмэхэ:

«Мэргэжэлтэ болбосорол» гэхэн холбоото уласай түсэл бээлүүлгын ашаар дунда мэргэжэлэй болбосоролой һалбари хүгжөөлгэ;

ажалай бүтэсэ дээшэлүүлгэдэ шэглүүлэгдэһэн хэмжээ ябуулгануудыг бээлүүлгэ.

Буряад Уласай дэбисхэртэ мэргэжэлтэдыг бэлдэлгэ мэргэжэлэй болон дээдэ болбосоролой 36-һаа доошо бэшэ эмхинүүдтэ бээлүүлэгдэхэ.»;

гушадахи - гушан гурбадахи абзацуудыг тус тустань гушан долоодохи - дүшэдэхи абзацууд гэжэ тоолохо;

и) удаадахи удхатай дүшэн нэгэдэхи шэнэ абзац нэмэхэ:

«Оросой Холбоото Уласай бусад нютаг можонуудһаа уласай дэбисхэртэ ажаһууха ба ажаллаха хүсэлтэй эрхэтэдыг тэрэ тоодо ажалшадтай түргэн һуурияа һэлгэхэ талаар хэмжээ ябуулгануудай хэмжээндэ нүүлгэхэ эрхэ байдал тогтоолго.»;

гушан дүрбэдэхи абзацыг дүшэн хоёрдохи абзац гэжэ тоолохо;

к) гушан табадахи - гушан долоодохи абзацуудыг хүсээ буураһанда тоолохо;

л) удаадахи удхатай дүшэн гурбадахи шэнэ абзац нэмэхэ:

«9-дэхи хүсэнэгтэдэ 2035 он болотор хугасаада ажалшадта Буряад Уласай эдэй засагай хэрэгсээнэй уридшалан багсаамжа үгтэнхэй.»;

м) 11-дэхи хүсэнэгтыг удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«9-дэхи хүсэнэгтэ

2035 он болотор хугасаада Буряад Уласай эдэй засагай ажалшадта хэрэгсээнэй уридшалан багсаамжа

Нэрэмжэ	Онууд			
	2017	2024	2030	2035
Эдэй засагай ажаллагшадаар хангалтада хэрэгсээн, бүхыдөө, мянг. хүн.	398,9	366,7	377,7	384,4
тэрэ тоодо эдэй засагай ажаябуулгын янзануудаар, мянг. хүн:				
Хүдөөгэй, ойн ажахы, агнуури, загана барилга ба загана үсхэбэрилгэ	31,2	24,9	23,4	20,1
Ашагта малтамалнуудыг олзоборилго	16,2	8,3	13,7	14,8
Болбосоруулгын үйлэдбэринүүд	37,9	33,4	31,5	31,2
Зайн галаар, хий түлишөөр ба	13,8	12,4	12,0	12,1

уураар хангалга; агаарыг гуримта эрилтэдэ хүргэлгэ				
Уһаар хангалга; уһа таталга, бог үлэгдэл суглуулалгыг ба усадхан ашаглалгыг эмхидхэлгэ, бузарлалга усадхаха талаар ажаябуулга	2,4	3,9	4,3	4,4
Барилга	25,7	24,6	16,1	19,6
Бөөнөөр ба бутархай худалдаа наймаан; авто-унаа тээбэрийн хэрэгсэлнүүдг ба мотоциклнуудг заһабарилга	53,9	73,4	64,5	59,3
Тээбэрилгэ ба хадагалалга	37,0	25,6	23,4	19,3
Зошод буудалнуудай болон ниитын хооллолгын эмхинүүдэй ажаябуулга	10,1	8,9	9,4	7,5
Мэдээсэлжүүлгын ба хэлхээ холбооной һалбаридг ажаябуулга	6,2	5,2	4,4	3,6
Мүнгэн һангай ба даадхалай ажаябуулга	6,2	3,9	3,9	4,1
Хүдэлэсэгүй зөөритэй үйлэнүүдээр ажаябуулга	3,5	6,0	5,8	5,4
Мэргэжэлэй, эрдэмэй ба оньһоной ажаябуулга	6,6	8,6	10,1	8,8
Захиргаанай ажаябуулга ба тэрэнтэй холбоотой нэмэлтэ туһа хангамжанууд	8,0	11,4	39,5	37,5
Гүрэнэй хүтэлэлгэ ба сэрэгэй аюулгүй байдал хангалга; нийгэмэй хангалта	45,9	33,1	30,6	31,8
Болбосорол	46,6	39,8	42,7	57,7
Элүүргг хамгаалгын болон нийгэмэй туһа хангамжануудай һалбаридг ажаябуулга	32,6	31,7	30,5	35,0

Соёлой, тамирай, сүлөө саг ба зугаа наада эмхидхэлгын һалбарид ажаябуулга	8,1	6,2	6,3	6,4
Бусад янзын туһа хангамжануудыг үзүүлэлгэ	7,0	5,5	5,6	5,8
тэрэ тоодо мэргэжэлэй бүлэгүүдээр, мянг. хүн:	398,9	366,7	377,7	384,4
Хүтэлбэрилэгшэд	23,1	28,8	28,9	29,1
Дээдэ гарай мэргэжэлтэд	87,6	85,5	83,2	91,3
Дунда гарай мэргэжэлтэд	45,4	37,2	36,2	37,6
Дансануудыг бэлдэхэ ба албан түхэлжүүлхэ, бүридхэхэ ба хангамжалха ажалтай алба хаагшад	12,5	17,4	22,5	20,1
Туһа хангамжын болон худалдаа наймаанай, эрхэтэдыг болон зөөри хамгаалгын һалбариин хүдэлмэрилэгшэд	63,8	66,8	75,2	71,1
Хүдөөгэй ба ойн ажахын, загаһа үсхэбэрилгын ба загаһа барилгын мэргэжэлтэ хүдэлмэрилэгшэд	11,0	6,8	5,4	5,2
Үйлэдбэрийн, барилгын, унаа тээбэрийн мэргэжэлтэ хүдэлмэришэд болон бусад холбоотой ажалай хүдэлмэришэд	49,2	43,2	43,8	44,4
Үйлэдбэрийн түхээрэлгэнүүдыг ба машинануудыг хүдэлгэгшэд, хабсарагшад ба жолоошод	62	46,7	45,5	47,2
Мэргэжэлтэ бэшэ хүдэлмэришэд	44,3	34,3	37,0	38,4
Ажал хэжэ шадаха наһанай ажал хэжэ шадаха хүн зоной тоо, мянг. хүн	544,3	545,0	575,4	586,7
Эдэй засагта ажалтай хүнүүдэй жэлэй дунда зэргын тоодо 30 наһа хүрөөгүй залуушуулай хуби, %	24,1	17,3	20,0	18,8

20 болотор наһанай	0,5	0,6	0,8	0,7	»;
20 – 29 наһатай	23,6	16,7	18,2	18,1	

14) 15-дахи хэсэгтэ:

а) 15.1.3-дахи хэсэгэй «Шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын үйлэдбэринүүдэй арга» гэхэн дотор хэсэгтэ:

нэгэдэхи абзацта «хүдөө ажахын ба эдээ хоолой, ашагта малтамал олзоборилгын,» гэхэн үгэнүүдэй һүүлдэ «ниидэдэг оньһо бүтээлгын,» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

гурбадахи абзацта «Бурядай гүрэнэй ехэ хургуули,» гэхэн үгэнүүдэй удаа «В.Р. Филипповэй нэрэмжэтэ Бурядай гүрэнэй хүдөө ажахын академи,» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

арбан хоёрдохи абзацта «Буряад Уласай Лаб найдүүлгын жаса» гэхэн үгэнүүдэй һүүлдэ «, Шэнэ зүйл нэбтэрүүлгэдэ туһаламжын жасын нютаг можын түлөөлэгшэ» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

арбан гурбадахи абзацта «(«Арура», «МИП Бифивит» ООО, «БайкалЭкоПродукт», «МИП «Байкалия» ООО ба бусад)» гэхэн үгэнүүдые хаһаха, «, В.Р. Филипповэй нэрэмжэтэ БГСХА» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

б) 15.1.4-дэхи дотор хэсэгыг удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«15.1.4. Гүрэнэй болон нютагай засагай хүтэлбэрийн, эдэй засагай болон ниигэмэй халбариин тоо оньһото хубилалта

Мүнөө үеын дэлхэйдэ мэдээсэлэй ба харилсаанай арга зүйнүүд эдэй засагай гол халбаринуудта болон гүрэнэй хүтэлбэрийн халбаринуудта холын хараагай хүгжэлтын үндэһэн ба ударидалгын байгуулгануудай таһаршагүй хуби болоно.

IT-арга зүйн халбарид уридлаһан ургалтые үргэлжэлүүлхээр түсэблэгдэнэ. Байрыншье, гар утаһанайшье ехэ хурдан Интернетдэй хужаада орохо туһа хангамжануудые үзүүлхэ эрилтэ асуултын үргэлжэлжэ байһан ургалта уласай бүхы дэбисхэр дээрэ гүрэнэй туһа хангамжануудые үзүүлэлгын шанар ба хүртэсэ тушаа эрхэтэдэй найдабаринуудые дээшэлүүлдэг.

Тэрэ тоодо хэмэл одоной ба гар утаһанай хэлхээ холбооной хужаануудые (оршон хангалгын байгуулга) хэрэглэн, хотын болон хүдөөгэй хүн зонийе Интернетдэй сүлжээндэ ехэ хурдаар үргэн зуруудаар оролгын ашаар шанартай ба хямда хэлхээ холбооной туһа хангамжануудаар саашадаа хангалга хадаа тоо оньһоной талаар адли тэгшэ бэшэ байлгыг бага болгохо.

Нийтэ нэгэн халбариин тоо оньһото һуурийн хэмжээндэ болон ехэ хэмжээнэй баримтануудые болбосоруулха арга зүйнүүдые ба хэмэл оюун ухаа түргэдүүлэн нэбтэрүүлгыг хараада абан, 2030 он болотор гүрэнэй ба нютагай засагай хүтэлбэрийн, эдэй засагай гол халбаринуудай ба нийгэмэй халбариин «тоо оньһото болбосорол» туйлалга хадаа тус халбаринуудта

хүтэлбэрийн ашаг үрын ургалтада, нийгэмэй, эдэй засагай, байгааи хамгаалгын болон эрхэтэдтэ ба эмхинүүдтэ бусад хайн нүлөөдэ туһалха.

Гүрэнэй ба нютагай засагай хүтэлбэрийн, эдэй засагай ба нийгэмэй халбариин тоо оньһото хубилалтын гол бэрхэшээлнүүд болоно гэбэл:

гүрэнэй ба нютагай засагай хүтэлбэрийн, эдэй засагай ба нийгэмэй халбариин гадааһаа оруулалгыг хэлгэлгын ба тоо оньһото хубилалтын зорилтонуудыг шийдхэхэ мүнгэнэй хизаартай байлга;

мэдээсэлэй арга зүйнүүдтэй холбоотой мэргэжэлнүүдээр ажаллагшадай дуталдалга хадаа эрхэтэдэй ажабайдалыг таатай зохид болгохо үүргэтэй мүнөө үеын тоо оньһото туһа хангамжануудыг нэбтэрүүлхэ хэрэгтэ ехэ хаад болоно;

гадааһаа оруулалгыг хэлгэхэ хэрэгтэй байһанһаа боложо, нэмэлтэ хабсаргалтануудыг зохёохо хэрэгтэй болоо;

эдэй засагай болон нийгэмэй бүхы гол халбаринуудай кибер-аюулһаа хэбэрэг байлга тон шухала;

нэбтэрүүлэгдэһэн мүнөө үеын арга зүйнүүдыг, үүлэтэ туһа хангамжануудыг болон тоо оньһото һууринуудыг хэрэглэхэ зорилгоор ажалшадыг шэнээр бэлдэхэ хэрэгтэй байлга.

«Тоо оньһото болбосорол» туйлалгын аргууд болоно гэбэл:

гол түлэб эсэгэ оронойнгоо программын хангамжаар хангаха, нэгэ хэбэй үүлэтэ шийдхэбэринүүдыг болон тоо оньһото һууринуудыг хэрэглэн, эмхинүүд доторхи үйлэ ябасануудыг тоо оньһондо оруулха, ажалшадыг тоо оньһото арга зүйнүүдыг хэрэглэжэ һургаха болон хэмэл оюун ухаа хэрэглэн, ажаябуулгыг оньһожоруулха ашаар эдэй засагай гол халбаринуудыг тоо оньһондо оруулан хубилгалга;

нийгэмэй гол халбаринуудыг тоо оньһондо оруулан хубилгалга болон тусхай нийгэмэй ба эдэй засагай халбаринуудта олон шэглэлтэй тоо оньһото һууринуудыг байгуулалга;

гүрэнэй ба албан зургаануудай мэдээсэлэй байгуулгануудай онлайн аргаар харилсан үйлэдэлгэ дээрэ, тэрэ тоодо ниитэ нэгэн тоо оньһото һуури дээрэ бээлүүлэгдэһэн нэгэ халибай шийдхэбэринүүд дээрэ үндэһэлэн, гүрэнэй ба нютагай засагай хүтэлбэрийг тоо оньһондо оруулан хубилгалга болон гүрэнэй туһа хангамжануудыг үзүүлэлгын оршон хангалгын байгуулга ба тоо оньһото түхэлэй туһа хангамжануудыг хүгжөөхэ аргаар гүрэнэй засагай зургаануудай ажаябуулгада ниитэ нэгэн тоо оньһото һуури нэбтэрүүлгэ;

гүрэнэй хүтэлбэрийн халбарид мэдээсэлэй байгуулгануудта байһан үнэн зүб мэдээсэл абаха эрхэ байдал тогтоолго, гүрэнэй хүтэлбэрийн халбарид мэдээсэлэй байгуулгануудта байһан мэдээсэлдэ орохо арга хангаха ашаар гүрэнэй засагай зургаануудһаа түргэн харюу абаха боломжо олголго.

Баримтануудай эдэй засагай хүгжэлтын хэрэгтэй эрилтэ нүхэсэл хадаа баримтануудай дэлгүүр бүрилдүүлгэ, тэдэниг эдэбхитэйгээр ажахын эрьесэдэ оруулалга, хадагалалга, андалдалга ба хамгаалга болоно. Гүрэнэй ба нютагай засагай хүтэлбэрийг тоо оньһондо оруулан хубилгалгын хэмжээндэ

гүрэнэй баримтанууд ба хэмэл оюун ухаанай арга зүйнүүдые нэбтэрүүлгэ дээрэ үндэһэлэн, ударидалгын шийдхэбэринүүдые абалга, ударидалгын ашаг үрэ дээшэлүүлхэ, нийгэмэй, эдэй засагай болон эрхэтэдтэ ба эмхинүүдтэ бусад һайн ашаг үрэ туйлуулха.

2030 он болотор эдэй засагай гол һалбаринуудай Оросой эмхинүүдэй 80-һаа бага бэшэ хубиинь үйлэдбэрийн ба ударидалгын гол үйлэ ябасануудые хангадаг байгуулгануудтахи эсэгэ оронойнгоо үндэһэн ба хэрэглэмэл программын хангалта хэрэглэлгэдэ шэлжэн оролго хадаа тоо оньһоной талаар бүрин эрхэтэ байдал бэхижүүлхэ болон хари гүрэнүүдэй ИТ-шийдхэбэринүүдһээ дулдыдалтай холбоотой аюул доошолуулха юм.

Гүрэнэй засагай зургаануудай гүрэнэй туһа хангамжануудые үзүүлхэ үйлэ ябасануудые тоо оньһондо оруулха шэнэ һалбаринуудай нэгэн хадаа эрхэтэдэй хандалгагүй гуримааршые, мэдүүлгэ баригшын сэхэ хандалгааршые гүрэнэй туһа хангамжануудые сахим түхэлөөр үзүүлэлгын хэмжээндэ шийдхэбэри абалгы дэмжэлгын байгуулга нэбтэрүүлгэ болохо. Гүрэнэй засагай зургаануудай ажаябуулгада нийтэ нэгэн тоо оньһото һуури болон хэрэглэгшэдэй ашаг һонирхолдо гол анхарал хандуулха гурим нэбтэрүүлгэ мүн лэ тоо оньһондо оруулалгын шухала зүйл болохо.

Холбоото уласай хэмжээндэ гүрэнэй засагай зургаануудта болон нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн зургаануудта ажаллагшадые шэлэн абаха, хүгжөөхэ, һэлгэхэ нийтэ нэгэн тоо оньһото һуури байгуулхаар түсэблэгдэнэ. Энэ һуури ажалшадые шэлэн абаха, хүгжөөхэ ба һэлгэхэ үйлэ ябасануудай ашаг үрэ дээшэлүүлгэдэ, тэрэ тоодо мэргэжэлтэдые шэлэн абалгын, дадхаалгын, эрмэлзүүлгын ба хүгжөөлгын HR-байгуулга нэбтэрүүлгэдэ шэглүүлэгдэнхэй.

Энэ үүсхэлэй шухала хубинь хадаа хэмэл оюун ухаанай арга зүйнүүдые хэрэглэн, гүрэнэй алба хаагшадай сэнтэй зүйлнүүдтэ болон хэрэглэгшын ашаг һонирхол тон шухалада тоолодог заншалда зохистойе сэгнэхэ арга харааланхай гүрэнэй алба хаагшын тоо оньһото тодорхойлолто, тэрэ тоодо туйлалтануудай тодорхойлолто, сэнтэй зүйлнүүдэй ба мэдэсэ шадабариин дүрэ байгуулалга болохо.

Гүрэнэй ба нютагай засагай алба хаагшадай болон нийгэмэй һалбариин эмхинүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй ажалай шанараар эрхэтэдэй сэдхэлэй ханалгын хэмжээ 50% ба дээшэ болотор дээшэлүүлгэ хадаа сахим түхэлөөр туһа хангамжануудые үзүүлэлгын хүртэсые, хурданиие ба зохид байлгы дээшэлүүлхэ ашаар туйлахаар түсэблэгдэнэ.

Гүрэнэй зургаануудай, нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн зургаануудай ба албан мэдэлэй эмхинүүдэй ажаябуулгын сэгнэлтэдэ, мүн ударидалгын шийдхэбэринүүдые бүрилдүүлгын ябасада эрхэтэдэй үргэнөөр хабаадалгы хангалга табигдаһан зорилгонуудые туйлалгада мүн лэ туһалха.

Эдэй засагы тоо оньһондо оруулалга Буряад Уласай тогтууритай ургалтын ба үрдилдэхэ шадабариин гол хүсэн зүйл болоно. Гэхэтэй хамта тоо оньһото арга зүйнүүдые эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлгэ мэдээсэлэй холбоотой аюул ехэ болгоно. Кибер-аюулгүйн хэбэрэг байлга нюуса мэдээсэл алдуулжа,

оршон хангалгын байгуулгын амин шухала газарнуудай ажал хаатуулжа, мүнгэн хангай гарза ушаруулжа болон хүн зоной ба олзын хэрэг эрхилэгшэдэй дунда этигэл найдабари алдуулжа болохо. Энэ ушарһаа мэдээсэлэй арга нөөсөнүүдэй ба хужаануудай найдамтай хамгаалга хангаха гээшэ нютаг можын нийгэмэй ба эдэй засагай амжалтатай хүгжэхын тула шухала гэгшын зорилто болоно.

Гол зорилтонуудта эрхэтэдэй хубийн баримтануудые хамгаалга, гүрэнэй мэдээсэлэй байгуулгануудай хамгаалагдасын хэмжээ дээшэлүүлгэ, кибер-аюулгүй байдалай халбарид мэрэгжэлтэдэй арга шадал хүгжөөлгэ болон тоо оньһоной оршондо аюулгүйгөөр бээс абажа ябаха соёл бүрилдүүлгэ ороно.

Табигдаһан зорилгонуудые туйлалга холбоото уласай хэмжээндэ кибер-аюулгүй байдалые хангаха бии байһан ба шэнээр байгуулагдаһан иимэ аргуудые хэрэглэхые хараална гэбэл:

компьютераар довтолгонуудай хойшолонгуудые элирүүлхэ, хэргылхэ ба усадхаха гүрэнэй байгуулгын халбарийн түб;

хамгаалгатай байлгыс саг үргэлжэ адаглан шалгалга болон Интернет сүлжээнһээ нэбтэрхэ гол мэдээсэлэй арга нөөсөнүүдтэ элирүүлэгдэһэн аюулнуудта эсэргүүсэлгэ бээлүүлхэ оршон хангалгын байгуулга;

эсэгэ ороной программын хангалтыс аюулгүйгөөр зохёохо нэгэ адли болгогдоһон оршон;

Интернет сүлжээнэй Оросой хубида түхээрэлгэнүүдэй бэс бээтээс харилсан үйлэдэлгын тогтууритай байдалые хангаха үндэһэтэнэй гэршэлгын түб.»;

в) 15.3-дахы дотор хэсэгтэ:

хорин нэгэдэхи абзацта «хүрэнгэжүүлгын дэлгүүр дээрэ дурадхал дээшэлүүлдэг» гэхэн үгэнүүдые «ба уласай хүрэнгэжүүлгын арга шадал урагшалуулга» гэжэ хэлгэхэ;

удаадахи удхатай шэнэ хорин табадахи абзац нэмэхэ:

«хүрэнгэжүүлгын хайн оршон байдал хангалга, хүрэнгэжүүлгын ба олзын хэрэг эрхилэлгын ажарбуулга бээлүүлхэ ёһо гуримай эрхэ байдал хүгжөөлгэ, захиргаанай хаад бэрхэшээлнүүдые бага болголго;»;

хорин табадахи ба хорин зургаадахи абзацуудые тус тустань хорин зургаадахи ба хорин долоодохи абзацууд гэжэ тоолохо;

хорин долоодохи абзацыс хорин наймадахи абзац гэжэ тоолохо болон удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«Владивосток гэжэ онгосын сүлөө буудалай гуримтай нийгэмэй ба эдэй засагай уридлаһан хүгжэлтын дэбисхэрнүүдые байгуулха ба хүгжөөхэ аргаар байгуулгын дэмжэлтэ, нэгэ үйлэдбэрийн шэглэлтэй хотонуудые, тусхай эдэй засагай бүхэлүүр, авто-унаагаар аяншалгын нэгэдэлнүүдые, үйлэдбэрийн ба оньһоной хүрэнүүдые хүгжөөлгэ, бюджетэй урьһаламжа хэрэглэлгэ, Оросой Холбоото Уласай нютаг можонуудай бюджетэй урьһаламжын үринүүдые гаргаша болоһондо тоолохо ашаар хүрэнгэжүүлгын шэнэ түсэлнүүдые хэрэгтэй оршон хангалгын байгуулгаар хангалгада туһалалга, мүнгэ хүрэнгэ

оруулалгыг хамгаалгын ба урмашуулгын, гүрэнэй ба нютагай засагай хэрэгсээнүүдтэ эд бараа захин абахада, офседтэй хэлсээнүүдые баталха арга хүгжөөлгэ, мүн тусхай зэргын хүрэнгэжүүлэгшэдтэ татабариин хүнгэлэлтэнүүд, хүрэнгэжүүлгын татабариин даралта, хүрэнгэжүүлэгшэдтэ наймаасалдаагүйгөөр газарай хэһэгүүдые үгэлгэ болон бусад арганууд;»;

хорин наймадахи абзацыг хорин юһэдэхи абзац гэжэ тоолохо болон «холбоото уласай нюур тудалһан хүрэнгэжүүлгын программада,» гэхэн үгэнүүдые хаһаха, «оршон хангалгын байгуулга хүгжөөлгэдэ» гэхэн үгэнүүдэй удаа «, уласай нийгэмдэ шухала газарнуудые һэльбэн шэнэлэлгэ ба барилга» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

хорин юһэдэхи абзацыг гушадахи абзац гэжэ тоолохо;

гушадахи абзацыг гушан нэгэдэхи абзац гэжэ тоолохо болон «Зүб шийдхэбэринүүдэй дэлгүүр» түсэлэй» гэхэн үгэнүүдые «Оросой Холбоото Уласай нютаг можонуудта хүрэнгэжүүлгын оршон байдалай гүрэнэй туйлалтануудай сэгнэлтын» гэжэ һэлгэхэ;

гушан нэгэдэхи абзацыг гушан хоёрдохи абзац гэжэ тоолохо болон «: Нэгэ шэглэлтэй хотонуудые хүгжөөлгын жаса, Алас Дурнын болон Байгалай нютаг можын хүгжэлтын жаса, Оросой сэхэ хүрэнгэжүүлгэнүүдэй жаса, Внешэкономбанк, Үйлэдбэри хүгжөөлгын жаса, Бага болон дунда хэмжээнэй олзын хэрэг эрхилэлгэ хүгжөөлгын холбоото уласай хамтарал, «Корпорация» АО» гэхэн үгэнүүдые хаһаха;

гушан хоёрдохи абзацыг хүсээ буураһанда тоолохо;

гушан дүрбэдэхи абзацта «, нютаг можын хүрэнгэжүүлгын хэб жэшээ, нютагай засагай хүрэнгэжүүлгын хэб жэшээ нэбтэрүүлгын ба бээлүүлгын, хүрэнгэжүүлгэнүүдэй талаар бүрин этигэмжэтэдэй байгуулга хүгжөөлгэ» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

гушан долоодохи абзацта «, оршон хангалгын байгуулгын шийдхэбэринүүдтэ: БАМ-ай ба Транссибай бүһэлүүрэй түсэлнүүдтэ болон нютаг можонууд хоорондын хамта үйлэдэхэ хэрэгтэй асуудалнуудые шийдхэлгэдэ шэглүүлэгдэхэн» гэхэн үгэнүүдые «ба бусад» гэжэ һэлгэхэ;

г) 15.5-дахи дотор хэсэгтэ:

табадахи абзацта «газарай хэһэгүүдые» гэхэн үгэнүүдэй урда «бүридэлһөө», «ба һуурин газарнуудай газарай» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

удаадахи удхатай наймадахи шэнэ абзац нэмэхэ:

«Гол зорилтонуудай нэгэн хадаа хүнгэлэлтэтэй бүлэгүүдэй эрхэтэдтэ түлбэригүйгөөр газарай хэһэгүүдые үгэлгын түхэлөөр гүрэнэй дэмжэлгэ бээлүүлгын ашаг үрэтэй арга хангалга болоно.

Энэ һалбарид ажалай түрүү шухала шэглэл хадаа гуримшуулгын хуули ёһоной үндэхэ нарижуулан һайжаруулха, хүнгэлэлтэтэй бүлэгүүдэй эрхэтэдтэ мэдээсэлгын ябуулгануудые ба зүбшэлгэнүүдые үнгэргэхэ, газарай хэһэгүүдые хэрэгтэй оршон хангалгын байгуулгаар хангалгын асуудалнуудые шийдхэхэ, үгтэхэн газарай хэһэгүүдые хэрэглэлгыг хинаха ашаг үрэтэй аргануудые эрхилхэ аргаар хүнгэлэлтэтэй бүлэгүүдэй эрхэтэдэй, тэрэ тоодо тусхай сэрэгэй ябуулгада болон Курскын, Белгородэй ба

Брянскын можонуудай дэбисхэрнүүдтэ алан хүрдөөлгэтэй тэмсэхэ ябуулгада хабаадагшадай гэр байрын эрхэ байдал найжаруулгада шэглүүлэгдэһэн согсолборито байгуулга байгуулалга болохо.»;

наймадахи абзацые юһэдэхи абзац гэжэ тоолохо болон табадахи мэдүүлэлые хаһаха;

удаадахи удхатай арбадахи ба арбан нэгэдэхи шэнэ абзацуудые нэмэхэ:

«Жэл бүхэндэ хүдөө ажахын удха шанартай газарнуудай байдалай ба ашаглалгын саг үргэлжын адаглан хиналта, тэрэ тоодо газарай хэһэгүүдые дахин хубаарилгын жасаһаа үгтэһэн газарай хэһэгүүдэй тоо олошоруулха талаар хэмжээ ябуулганууд үнгэргэгдэдэг. Ажалда онсо анхарал хадаа һуурин газарнуудай бүридэлэй хэһэг газарнуудые ашаглалгада ба хэрэглэлгэдэ хабаатай газарай хуулийн хүсэндөө ороһон хубилалтануудые хараада абан, Буряад Уластахи нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн зургаануудые нютагай засагай газарай хиналта бээлүүлхэ талаар харилсан үйлэдэлгын асуудалнуудаар онол аргаар хангалгада шэглүүлэгдэхэ.

Үнгэргэгдэжэ байһан хэмжээ ябуулгануудай үрэ дүн хадаа хүрэнгэжүүлгын оршонуудые дээшэлүүлхын, ажалай шэнэ һууринуудые байгуулхын, уласай хамтадхагдаһан бюджеттэ газарай татабариин, газарай хэһэгүүдые ашаглаһанай түлөө хүлһэлэлгын түлбэрийн түхэлөөр олзо оршо дээшэлүүлхын тула хэрэглэгдэдэггүй газарнуудые ажахын эрьсэдэ оруулалга болохо.»;

юһэдэхи абзацые арбан хоёрдохи абзац гэжэ тоолохо болон «зүбшөөлгүй барилгын ба зөөрийн эрхэ бүридхэлдэ абалгын асуудалнуудые шийдхэлгэ» гэхэн үгэнүүдые «эрхэ албан түхэлжүүлгын асуудалнуудые шийдхэлгын» гэжэ һэлгэхэ;

арбадахи абзацые арбан гурбадахи абзац гэжэ тоолохо;

арбан нэгэдэхи абзацые арбан дүрбэдэхи абзац гэжэ тоолохо болон «хүлһэлэлгэдэ» гэхэн үгые «ашаглалгада» гэжэ, «. Буряад Уласай гүрэнэй засагай зургаануудай болон албан мэдэлэй эмхи зургаануудай шууд хүтэлэлгэдэ байһан хэрэглэгдэдэггүй зөөрийн үмсэлэлгэ үргэлжэлүүлэгдэхэ.» гэхэн үгэнүүдые «, тэрэ тоодо бага ба дунда хэмжээнэй олзын хэрэг эрхилэгшэдтэ болон нийгэмэй шэглэлтэй аралжаанай бэшэ эмхинүүдтэ зөөрийн дэмжэлгэ үзүүлхэ хэмжээндэ» гэжэ һэлгэхэ;

арбан хоёрдохи абзацые хүсээ буураһанда тоолохо;

удаадахи удхатай арбан табадахи - арбан юһэдэхи шэнэ абзацуудые нэмэхэ:

«Уласай хүрэнгэжүүлгын талаар дура татама шэнжые дээшэлүүлхын тула тэрээн тухай мэдээнүүдэй хүртэсэ ба нээлтэтэй эли байлгые дээшэлүүлхэ зорилгоор мэдээсэлэй хэрэгсэлнүүдтэ зохистой зөөри тухай мэдээсэл табин, Буряад Уластахи нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн зургаануудтай хамта үйлэдэн, бага болон дунда олзын хэрэг эрхилэгшэдтэ эд зөөрийн дэмжэлтэ үргэдхэхэ талаар хэмжээ ябуулганууд үнгэргэгдэхэ.

Мүнөөнэй тоо оньһондо оруулалгын эрхэ байдалда гүрэнэй ба нютагай засагай зөөриие хүтэлэлгэ ниитын зөөрийн тоо бүридхэлэй, иимэ зөөрийн

тобьёгуудые эрхилэлгые гуримшуулгын ба оньһожоруулгын үйлэ ябасануудые нарижуулан һайжаруулха эрилтэтэй.

Буряад Уласай гүрэнэй зөөрин тоо бүридхэлэй гурим нарижуулан һайжаруулха, Буряад Уласай газарай ба эд зөөрин холбоо һалбари, тэрэ тоодо нютагай засагай байгууламжанууд тушаа оньһожоруулагдамал мэдээсэлэй байгуулгануудые хүгжөөхэ ба нэбтэрүүлхэ талаар хэмжээ ябуулгануудта анхарал хандуулагдаха.

Зарим янзын аралжаанай хүдэлэсэгүй зөөрин татабари тохолгын ашаг үрэ дээшэлүүлгын хэмжээндэ Оросой Холбоото Уласай Татабариин кодексын 378.2-дохи статьягай дүримүүдэй ёһоор Буряад Уласай дэбисхэр дээрэ кадастрын үнэ сэн дээрэ үндэһэлжэ татабариин тохогдодог хүдэлэсэгүй зөөрин тоолборие шэнэлхэ ба нэмэхэ хэмжээ ябуулганууд үргэлжэлүүлэгдэхэ.

Захиргаанай һаалтануудые усадхахын тула олзын хэрэг эрхилэлгын журам хүнгэдхэхэ болон Буряад Уласай тоо бүридхэлэй ба бүридхэлдэ абалгын һалбарида хүрэнгэжүүлгын дура татама шэнжэ дээшэлүүлхэ талаар ажал үргэлжэлүүлэгдэхэ.

Оросой Холбоото Уласай Засагай газарай 2021 оной декабриин 1-эй № 2148 тогтоолоор баталагдаһан «Үндэһэтэнэй оршон зайн баримтануудай байгуулга» гэхэн Оросой Холбоото Уласай гүрэнэй программа бээлүүлгын хэмжээндэ Орос гүрэндэ оршон зайн баримтануудай ударидалгатай, дэбисхэрэй нөөсэ баялиг хүтэлэлгын шанар дээшэлүүлгэтэй, Хүдэлэсэгүй зөөрин гүрэнэй ниитэ нэгэн тобьёгые тэрэ тоодо уласай дэбисхэр дээрэ газарай зураг зохёолгын болон үргэлжэ кадастрай ажал үнгэргэхэ аргаар мүнөө үеын баримтануудаар дүүргэлгэтэй холбоотой зорилтонууд түрүү шухала байха.»;

д) 15.6.2-дохи дотор хэсэгэй долоодохи абзацта «грантын жасын» ба «, 60,0 сая түхэриг бүридхэдэг» гэхэн үгэнүүдые хаһаха;

15) 16-дахи хэсэгтэ:

а) гурбадахи абзацта «2018 оной майн 7-һоо» гэхэн үгэнүүдэй удаа «, «2030 он болотор хугасаада ба 2036 он болотор ерээдүйдэ Оросой Холбоото Уласай хүгжэлтын үндэһэн зорилгонууд тухай» гэхэн Оросой Холбоото Уласай Юрэнхылэгшын 2024 оной майн 7-ой № 309 Зарлиг» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

б) табадахи абзацта «1,9 трлн. тухай» гэхэн үгэнүүдые «3 трлн. дээшэ» гэжэ һэлгэхэ;

16) 1-дэхи хабсаргалтада:

а) хоёрдохи абзацта «гүрэнэй 23 программын» гэхэн үгэнүүдые «гүрэнэй 27 программын» гэжэ һэлгэхэ;

б) наймадахи абзацта «, тамирай ба залуушуулай бодолгын» гэхэн үгэнүүдые «ба тамирай» гэжэ һэлгэхэ;

б) арбан нэгэдэхи абзацта «ба Буряад Уластахи хүдөө дэбисхэрнүүдэй» гэхэн үгэнүүдые хаһаха;

в) хорин нэгэдэхи абзацые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«18. Гүрэнэй үндэһэтэнэй бодолго бээлүүлгэ.»;

г) хорин зургаадахи абзацые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«23. Аяншалга хүгжөөлгэ.»;

д) удаадахи удхатай хорин долоодохи - гушадахи шэнэ абзацуудые нэмэхэ:

«24. Буряад Уласай хүдөө дэбисхэрнүүдые үргэлжэдэнь хүгжөөлгэ.

25. Буряад Уласта хуулиин наһа гүйсөөгүйшүүлэе харууһагүй байлганаа болон гэмтэ ябадалһаа һэргылэмжэ.

26. Буряад Уласта эрхэтэдые эхэ ороншоор хүмүүжүүлгэ.

27. Залуушуулай бодолго хүгжөөлгэ.»;

17) 2-дохи хабсаргалтые удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«2035 он болотор хугасаада Буряад Уласай
нийгэмэй ба эдэй засагай хүгжэлтын холын хараада
2-дохи хабсаргалта

**2035 он болотор хугасаада Буряад Уласай
нийгэмэй ба эдэй засагай хүгжэлтын зорилгонуудые туйлалгын
харуулалтанууд**

№ п/п	Харуулалта- нууд	Хэмж. хэсэг	Тоосоон		Хүгжэлтын гурим					
			2018 он	2024 он	хууша- ниие сахиган		яһала һайн		шэнэ зүйл нэбтэ- рүүлгын	
					2030 он	2035 он	2030 он	2035 он	2030 он	2035 он
	Холын хараата гол зорилгонуудые туйлалга									
1	Түрэхэдэ багсаагдаһан наһанай үргэлжэлэл	жэл	70,8	68,9	71,8	73,5	72,54	74,27	80,0	80,5
2	Хүн зоной бүхы тооһоо дунда амидаралай доодо захын хэмжээнһээ доошо мүнгэн олзотой хүн зоной хуби	%	19,1	15,9	14,1	13,6	13,8	12,1	9,5	7,7
3	Хүн зоной тоо (жэлэй дунда зэргын тоогоор)	мянг. хүн	980,4	971,5	948,0	933,8	971,7	987,5	988,9	1019,7

4	Нютаг можын бүхы бүтээл (ВРП)	2017 оной сэнгүү- дээр тэр- бүүм түхэ- риг	234,5	284,4	304,2	313,3	320,0	345,3	344,9	441,5
5	Үндэһэн зөө- ридэ хүрэнгэ- жүүлгын хэмжээн	2017 оной сэнгүү- дээр тэр- бүүм түхэ- риг	45,1	91,6	80,6	85,9	92,1	101,8	109,4	129,3
6	Ажалгүйдэл- гын хамтын хэмжээн	%	9,3	4,5	4,0	4,0	3,9	3,9	3,7	3,7
7	Эмхинүүдэй ажалшадай нэмэжэ тоологдоһон һарын дунда зэргын салин түлбэри	мянг. түхэ- риг	36,0	72,8	108,3	134,9	111,9	150,8	129,1	196,1
8	Хүн зоной бодото мүнгэн олзо	2017 он бо- лотор зуунай хубяар	97,9	112,1	113,7	126,9	127,7	145,5	161,6	192,4
Хүнэй арга шадалай хүгжэлтэ										
9	Нарай хүүгэдэй наһа баралга	амиды түрэхэн 1 мян- ганда ушар- нууд	6,0	3,2	4,1	3,6	4,0	3,5	4,0	3,5
10	Хүн зоной бүхы тоодо бэеын соёл эрхилдэг ба тамир һоридог	%	37,5	61,7	65,0	66,0	67,0	68,0	70,0	71,0

	эрхэтгэдэй хуви									
11	Үхибүүдэй түрэлгын нэмэгдэһэн арьбадхагша	арьбад-хагша	2,056	1,51	1,6	1,78	2,0	2,1	2,1	2,2
12	Наһа баралгын арьбад-хагша	зоной 1 мянган хүндэ хүн	10,8	12,2	11,4	10,9	11,1	10,6	10,7	10,2
13	Шуһанай гүйдэлэй үбшэнһөө наһа баралга	хүн зоной 100 мянг. хүндэ ушар-нууд	441,5	465,8	437,0	413,0	418,7	409,0	397,6	370,0
14	Хабдарнууд-һаа, тэрэ тоодо хорон хабдарһаа наһа баралга	хүн зоной 100 мянг. хүндэ ушар-нууд	181,3	193,7	185,3	178,3	180,8	173,8	180,6	173,6
15	Болбосоролой хэмжээн	%	-	68,18	70,1	73,6	74,3	82,1	76,5	86,6
16	Дунда мэргэжэлэй болбосоролой программаар һуралсал түгэсхэһэн, дүүргэһэнэйнгээ удаа хоёр жэлэй туршада ажал хэдэг дүүргэгшэдэй ажа-лаар хангагдасын хэмжээн	%	-	-	58,4	58,9	71,8	72,3	89,0	89,5
17	Гүрэнэй банютагай засагай соёлой, урлалай болон	%	-	-	49,2	50,2	49,4	50,4	49,6	50,6

	арадай уран бэлигэй эмхинүүдэй ажалаар эрхэтэдэй сэдьхэлээ ханалгын хэмжээн									
18	Һайн дураараа туһалалгын ба ниитын ажал ябуулгада хабаадуулаг- дадаг залуу- шуулай хуби	%	-	-	40,4	42,0	42,0	45,0	47,0	50,0
19	Гэмтэ хэрэг үйлэдэлгын хэмжээн	хүн зоной 100 мянг. хүндэ хэс.	2376,2	1843,0	1832,2	1782,2	1743,7	1668,7	1680,5	1580,5
20	Сэрэгэй бэшэ зониие хам- гаалгын болон онсо ушарал- та байдалһаа хамгаалгын хэмжээ ябуул- гануудаар абтаһан хүн зоной хуби	%	89,6	91,0	91,0	91,0	91,3	91,8	92,0	93,0
21	Түймэрһөө хамгаалгын хэмжээ ябуул- гануудаар абтаһан хүн зоной хуби	%	95,0	95,9	95,9	96,2	96,0	96,3	96,1	96,4
22	Харгын аюулда наһа бараһан хүнүүдэй тоо	10 мян- ган унаа тээбэ- рийн хэрэг- сэлдэ	-	2,9	2,2	2,1	2,1	2,0	1,99	1,89

		хүн								
	Үйлэдбэрийн арга шадал хүгжөөлгэ									
23	Үйлэдбэрийн ашажа эльгээгдэһэн бүтээлэй хэмжээн	2017 онуудай сэнгүүдээр тэрбүүм түхэриг	116,0	170,9	210,6	219,6	239,2	275,8	294,6	411,9
24	Олзоборилдог үйлэдбэрийн ашажа эльгээгдэһэн бүтээлэй хэмжээн	2017 онуудай сэнгүүдээр тэрбүүм түхэриг	27,5	48,9	72,5	73,9	82,4	93,9	98,0	141,3
25	Болбосоруулдаг үйлэдбэрийн ашажа эльгээгдэһэн бүтээлэй хэмжээн	2017 онуудай сэнгүүдээр тэрбүүм түхэриг	60,7	83,9	91,6	97,3	106,1	125,3	139,1	198,2
26	Эдэй засагта ажалай бүтэсэ	% 2023 он болотор	-	101,0	105,8	111,3	115,8	134,9	124,2	153,5
	Тогтомол хизаартай эдэй засаг хүгжөөлгэ									
27	Бага ба дунда хэмжээнэй олзын хэрэг эрхилэлгын һалбарид ажаллагшад, тэрэ тоодо хубиин олзын хэрэг эрхилэгшэдэй ба өөрыгөө ажалаар хангагшад	мянг. хүн	61,3	120,7	121,1	124,6	124,4	131,6	128,4	137,5

	тоо									
28	Бага ба дунда хэмжээнэй олзын хэрэг эрхилэлгын нэгэ ажалшанай олзо оршын ургалтын эршэ	% 2023 он болотор	-	-	125,6	145,0	126,8	146,0	128,1	148,5
Хүдөөгэй үйлэдбэрийн холбоо халбариин хүгжэлтэ										
29	Хүдөө ажахын бүхы үйлэдбэрийн хэмжээн	2017 онуудай сэнгүүдээр тэрбүүм түхэриг	15,8	16,3	16,4	16,4	17,1	18,0	19,2	21,2
30	«Эдээ хоол үйлэдбэрилгэ» ба «Унда үйлэдбэрилгэ» гэхэн ажаябуулгын янзануудаар ашажа ябуулалгын хэмжээн	2017 онуудай сэнгүүдээр тэрбүүм түхэриг	10,1	12,8	10,8	11,4	16,1	17,3	24,6	34,3
31	ЛПХ-нуудые хамтаралнуудта хабаадуулга	%	0,0	2,4	5,0	7,0	15,0	20,0	25,0	30,0
Туһа хангамжалгын эдэй засагай хүгжэлтэ										
32	«Буряад орондо бүтээгдээ» гэхэн тэмдэгтэй нютагай үйлэдбэрилэгшэдэй бүтээлнүүдэй хубиие ехэ болголго	% 2017 он болотор	6,0	39,3	15,0	20,0	40,0	45,0	45,0	50,0

33	Бутархай худалдаа наймаанай эрьесэ	2017 онуудай сэнгүүдээр тэрбүүм түхэриг	171,2	186,2	199,6	209,8	209,7	231,5	220,2	275,7
34	Түлбэритэ туһа хангамжануудай хэмжээн	2017 онуудай сэнгүүдээр тэрбүүм түхэриг	44,3	43,8	46,8	51,2	51,8	62,6	56,0	73,5
35	Аяншалагшадтай ерэлгэнүүдэй тоо	мянг. хүн	378,0	632,7	800,0	980,0	850,0	1000,0	900,0	1100,0
36	Аяншалагшадта үзүүлэгдэһэн туһа хангамжануудай хэмжээн	тэрб. түхэриг	2,7	5,3	8,4	9,2	9,0	10,5	9,8	12,0
Гадаадын эдэй засагай ажаябуулга										
37	Эд бараа (хүдэлмэри, туһа хангамжануудые) гадаа руу худалдан гаргалгын хэмжээн	США-гай сая доллар	908,4	1088,2	1580,0	1979,0	1768,0	2475,0	2393,2	3853,2
38	Буряад Уласай түүхэй эдэй бэшэ, элшэ хүсэһэй бэшэ гадаа руу худалдан гаргалгын хэмжээн	США-гай сая доллар	308,8	394,3	494,4	601,5	780,8	1095,2	969,1	1550,8
39	Туһа хангамжануудые гадаа руу худал-	% 2023 он болотор	-	154,7	130,0	153,0	190,0	213,0	245,0	265,0

	дан гаргалгын ургалтын эршэ									
	Оршон хангалгын байгуулгын үндэнэ хуури хүгжөөлгэ									
40	Бүхы гэр байрын жасын хамтын талмайда һандархaya байһан гэр байрын бүхы хуби	%	-	1,41	1,5	1,5	1,4	1,3	1,3	1,2
41	Гэр байрын барилгын хэмжээн	жэлэй сая дүрбэл жэн метр	0,25	0,533	0,3	0,24	0,37	0,27	0,522	0,31
42	Тулга хуурин газарнуудта ажаһууха оршоной шанар һайжаруулга	% 2019 он болотор	-	-	118,0	140,0	120,0	150,0	130,0	155,0
43	Нютаг можын удха шанартай автоунаагай харгынуудай бүхы утада гуримта эрилтэнүүдтэ зохистой харгынуудай хуби	%	47,3	51,8	50,0	52,0	51,0	54,5	60,0	65,0
44	Хотын ниилэһэн хууринда гуримта эрилтэнүүдтэ зохистой автоунаагай харгынуудай хуби	%	58,0	83,5	75,0	80,0	80,0	85,0	85,0	85,0
45	Нютаг можын бүхы бүтээлэй	кг у.т./10	170,0	130,3	168,0	165,0	136,0	119,0	104,0	100,0

	элшэ хүсэ хэрэглэлгын хэмжээн	мянг. түхэриг								
46	Интернеттэ үргэн зуруудтай оросотой һуурин газарнуудай тоо	хэс.	302,0	485,0	490,0	496,0	492,0	498,0	495,0	500,0
Байгаали хамгаалгын бодолго										
47	Аюулгүйн та- лаар хангалта- гүй ба муу байдалтай аад, аюулгүй байдалтай болгогдоһон уһан дээрэхи түхээрэлгэ- нүүдэй хуби	%	24,3	30,7	30,7	32,0	32,0	34,6	34,6	38,4
48	Гэр байрын ажахын хатуу үлэгдэлэй хамтын хэм- жээндэ булаг- дадаг хатуу үлэгдэлэй хуби	%	100,0	100,0	100,0	100,0	99,8	99,8	64,0	50,0
49	Гэр байрын ажахын хатуу үлэгдэлэй хамтын хэм- жээндэ болбо- соруулагдадаг хатуу үлэгдэ- лэй хуби	%	0,0	0,0	0,0	0,0	6,6	6,6	100,0	100,0
50	Буряад Уласай дэбисхэр дээ- рэ оршодог байнга газар- нуудһаа агаар мандалда хо- рото (бузар-	мянг. тонно	113,3	125,3	132,5	126,2	130,7	124,4	129,0	122,7

	лагша) бодо- суудай хаясын хэмжээн									
	Шэнэ зүйл нэбтэрүүлгын ажаябуулга хүгжөөлгэ									
51	Өөрын хүсөөр бүтээһэн эд бараанай, ажалай, туһа хангамжануу- дай хамтын хэмжээндэ шэнэ зүйл нэбтэрүүлһэн эд бараанай, ажалай, туһа хангамжануу- дай бүхы хуби	%	4,0	7,0	9,0	10,0	15,0	20,0	22,4	30,0
52	Хамтын тоодо арга зүйн шэнэ зүйл нэбтэрүүлгэ бээлүүлдэг эмхинүүдэй бүхы хуби	%	11,8	15,0	16,0	20,0	18,0	22,0	22,5	30,0
53	Гүрэнэй ба нютагай заса- гай хүтэлэл- гын, эдэй засагай ба ниигэмэй гол һалбаринуу- дай, тэрэ тоодо элүүрые хамгаалгын ба болбосоролой һалбаринуу- дай тоо онь- һото болбо- сорол	%	-	83,2	85,0	90,0	90,0	95,0	100,0	100,0

»;

11) 3-дахи хабсаргалтыг удаадахи найруулгаар бэшэхэ:

«2035 он болотор хугасаада Буряад Уласай
ниигэмэй ба эдэй засагай хүгжэлтын холын хараада
3-дахи хабсаргалта

**2035 он болотор хугасаада Буряад Уласай
нийгэмэй ба эдэй засагай хүгжэлтын холын хараагай хэмжээндэ
Буряад Уласай дэбисхэр дээрэ бээлүүлэгдэжэ байһан ба бээлүүлэгдэхээр
түсэблэгдэһэн гол хүрэнгэжүүлгын түсэлнүүдэй
тоолбори**

№ п/п	Түсэлэй нэрэмжэ (үүсхэгшэ)	Бээлүүлэгдэхэ болзор, онууд
Үйлэдбэри		
1	Үйлэдбэри шэнэдхэлгэ болон оньһоной талаар шэнээр тоногжуулга («Улаан-Үдын агаарай оньһоной завод» АО)	2019 – 2020
2	Агаарай оньһо бүтээлгын хуралсалай түбье үргэлжэ хүгжөөлгэ («Улаан-Үдын агаарай оньһоной завод» АО)	2019 – 2020
3	Ми-171А2 вертолёт бүтээлгэ («Улаан-Үдын агаарай оньһоной завод» АО)	2019 – 2028
4	Ми-171А3 вертолёт бүтээлгэ «офшор» («Улаан-Үдын агаарай оньһоной завод» АО)	2019 – 2027
5	Ка-226Т вертолёт олон хэһэгтэ үйлэдбэри байгуулалга ба эмхидхэлгэ («Улаан-Үдын агаарай оньһоной завод» АО)	2019 – 2035
6	Ниидэлгэ туршалгын станци хэһэгтэ шэнэлэлгэ («Улаан-Үдын агаарай оньһоной завод» АО)	2021 – 2026
7	Үйлэдбэри оньһоной талаар шэнээр тоногжуулга («Улаан-Үдын агаарай оньһоной завод» АО)	2019 – 2021
8	МС-21 самолёт оёдолгүй годирго хоолойнуудай, гурбан нүхэтэй залгууртын ба түлишын хужаагай дамжуулха хоолойто зангилаануудай олон хэһэгтэ үйлэдбэри («Аэротех» үйлэдбэрийн эмхи» ООО)	2019 – 2025
9	Резинэ олгойнуудые үйлэдбэрилгын түб байгуулалга («Аэротех» үйлэдбэрийн эмхи» ООО)	2019 – 2020
10	Дуһаалуурай хэмжэн хубаагшада орёо хубита бодосто үзүүрнүүдые үйлэдбэрилгэ («Улаан-Үдын оньһо бүтээлгын үйлэдбэрийн нэгэдэл» АО)	2021 – 2026
11	Байгалай бүд нэхэлгын үйлэдбэри байгуулалга («Ажур-текс» ООО)	2019 – 2024
12	Элхиин модо болбосоруулдаг комбинадай оньһоной талаар шэнээр тоногжуулга (шэнэдхэлгэ) (үйлэдбэрийн хоёрдохи ээлжээн) («Байгалай ой модоной хамжаан» ЗАО)	2019 – 2024

№ п/п	Түсэлэй нэрэмжэ (үүсхэгшэ)	Бэелүүлэгдэхэ болзор, онууд
13	«Селенгинскийн целлюлозо ба хатуу саарһанай комбинат» ОАО-гой хатуу саарһа хэдэг машиные болон элшэ хүсэнэй ажахые шэнэдхэлгэ («Селенгинскийн целлюлозо ба хатуу саарһанай комбинат» ТД ООО)	2019 – 2020
14	Целлюлозо ба хатуу саарһанай үйлэдбэри шэнэдхэлгэ («Селенгинскийн целлюлозо ба хатуу саарһанай комбинат» ОАО)	2019 – 2024
15	Шулуун эрдэстэ дүүргэгшын (жэжэ доломит) үйлэдбэриие шэнэдхэлгэ («Байгалай шулуун эрдэстэ дүүргэгшэнүүдэй завод» ООО)	2019
16	Улаан-Үдэ хотодо 1025 мянг. дүрбэлжэн метрһээ бага бэшэ хэмжээнэй гэр байрын барилгатай, нийгэмэй, гэр байрын ажахын, унаа тээбэрийн оршон хангалгын байгуулгын газарнуудтай гэр байра барилгын комбинат барилга («БурГражданСтрой» СЗ ООО)	2020 – 2031
Ашагта малтамалнуудые олзоборилго		
17	«Хиагда» АО-гой Хиагдын рудагай хэбтэшэнүүдэй ураанай хэбтэшэ ашаглаха үйлэдбэри барилга	2019 – 2035
18	«Баруун» алта олзоборилогшодой «Артель» ООО-гой хүрэнгэжүүлгын программа бэелүүлгэ	2019 – 2035
19	Сүрхээбтын олон түмэрлигэй хэбтэшые ашаглалга («Сүрхээбтэ» ООО)	2019 – 2042
20	Урда-Гааргын өөхөн шулуунай хэбтэшэ ашаглалга («Байгалай мүнгэн һангай ба үйлэдбэрийн хамжаан» ООО)	2019 – 2035
21	Ермаковскийн флюорит-бериллийн хэбтэшэ ашаглалга. Руда болбосоруулжа, бэлэн бүтээл үйлэдбэрилхэ ашагта малтамал шанаржуулгын комбинат барилга ба хүдэлжэ эхилүүлгэ («Ермаковское» ООО).	2024 – 2033
22	Инкурай ба Холтоһоной хайласагүй сагаан түмэрэй хэбтэшэнүүдые ашаглалга («Твердосплав» АО)	2019 – 2035
23	Хайлуур жоншын хэбтэшэнүүдые ашаглалга («Эгэтын ГОК ПЛЮС» ООО)	2022 – 2027
24	Троицкын алтанай хэбтэшэ ашаглалга («Рудное» ООО)	2019 – 2035
25	Калюмнын сынныридэй хэһэг газар ашаглалга («БайкалНедраГео» ООО)	2019 – 2035
26	Никольскийн шулуун нүүрһэнэй хэбтэшые ашаглалга («Түгнын уурхай» АО)	2019 – 2035

№ п/п	Түсэлэй нэрэмжэ (үүсхэгшэ)	Бэелүүлэгдэхэ болзор, онууд
27	Буряад Уласта ниитэ ашаглалгын түмэр зам барин, Охин-Булагай хүрин нүүрхэнэй хэбтэшые хүгжөөлгэ («Нүүрхэнэй уурхай» ООО)	2024 – 2028
28	Нерундын уурхайн газар дорохи алта олзоборилго эмхидхэхэ уһаар түмэртэ зүйл болбосоруулгын таһаг барилга («Сининда-1» алта олзоборилогшодой артель» ООО)	2020 – 2026
Хүдөө ажахын үйлэдбэрийн холбоо халбари		
29	«Зүүн Сибирийн гахайн комплекс» АО-гой хоёрдохи ээлжээнэй барилга («Зүүн Сибирийн» гахайн комплекс» АО)	2020 – 2023
30	Онохой һууринда ашаха-буулгаха газар барилга («Зүүн Сибирийн» гахайн комплекс» АО)	2021 – 2027
31	Буряад Уласта теплицын согсолбори барилга («Гусиноозёрский ТК» ООО)	2024 – 2043
32	«Улаан-Үдын шубуунай фабрика» АО-до үндэгэнэй үйлэдбэрийе 75 сая үндэгэн хүрэтэр үргэдхэлгэ («Улаан-Үдын шубуунай фабрика» АО)	2019 – 2020
33	Кабанскийн аймагта «Гарантия-2» ООО-гой хартаабхын болон газарай эдээнэй холимог хадагалуур барилга («Гарантия-2» ООО)	2022 – 2030
34	«Улаан-Үдын мяханай комбинат» гэхэн мяха болбосоруулгын согсолбори барилга ба шэнэдхэлгэ («Бурятмяспром» ООО)	2019 – 2021
35	Залуу эбэртэ бодо мал шахаха согсолбори эмхидхэлгэ («Наследие» ООО)	2024 – 2040
36	Хүйтөөр дараха аргаар тоһолиг ургамалнуудай үрэхэнһөө тоһо үйлэдбэрилхэ цех барилга (ООО «Альянс Плюс») («Альянс Плюс» ООО)	2023 – 2026
Аяншалга		
37	Буряад Уласта «Шэдитэ Байгал» курорт байгуулалга	2025 – 2030
38	«Агууехэ Сайн зам дээрэ» гэхэн аяншалга-амаралгын нэгэдэл байгуулалга (Буряад Уласай Засагай газар)	2019 – 2030
39	«Урда Байгал» гэхэн байгаали хамгаалгын хүрээлэн. Байдаг газар: «Мыс Капитанов («Мыс Капитанов» ТООР ООО)	2022 – 2027
Элшэ хүсэн. Унаа тээбэри. Хэлхээ холбоон		

№ п/п	Түсэлэй нэрэмжэ (үүсхэгшэ)	Бэелүүлэгдэхэ болзор, онууд
40	Северобайкальск – Таксимо гэхэн 220 кВ хүсэ ехэтэй зайн галай шугамда ородог Нижнеангарскда 500 кВ подстанцитай Усть-Кут – Нижнеангарск гэхэн 500 кВ хүсэ ехэтэй зайн галай шугам (2014 ондо 220 кВ зайн галай хүсэндэ хүсэ ехэтэй зайн галай шугам холбожо эхилхэ согсолбори үгэн), Буряад Улас, Эрхүү можо («Россети» ОАО)	2019 – 2021
41	Улаан-Үдын 2-дохи ТЭЦ-эй барилга түгэсхэлгэ	2020 – 2035
42	«МРСК Сибири» ПАО-гай хүрэнгэжүүлгын программа	2019 – 2035
43	«ТГК-14» ПАО-гай хүрэнгэжүүлгын программа	2019 – 2035
44	Наранай элшэ хүсэ хүгжөөлгэ («Хевел» бүлэг хамжаан («Ренова» ГК-гай ба РОСНАНО АО-гой хамтын үйлэдбэри), «Юнигрин Пауэр» ООО)	2019 – 2024
45	Улаан-Үдын үртөө дээрэ түмэр замай вокзал хэльбэн шэнэлэлгэ («РЖД» ОАО)	2019
46	ВСЖД-гэй Делбичинда – Дабаан гэхэн зайда Байгалай тоннель барилга («РЖД» ОАО)	2019 – 2022
47	Буряад Уласай бүхы хуурин газарнуудта Интернет сүлжээндэ оросо хангалга	2019 – 2035
48	Хяагтын аймагай Хоронхой тосхондо «Наушки» гэхэн тамуужанай ба ашаа зөөлгыг хүтэлэлгын терминал барилга («ТЛТ Наушки» ООО)	2019 – 2028
49	«Тайлса» үртөө дээрэ унаа тээбэрийн ба ашаа зөөлгыг хүтэлэлгын түб байгуулалга («СГ Транс» ООО)	2019 – 2021
50	Уласхоорондын «Байгал» гэхэн онгосонуудай буудалай дотоодо агаарай замуудай шэнэ аэровокзалай согсолбори барилга («Байгал аэропорт» ООО («Новпорт» холдинг))	2019 – 2024
51	Уласхоорондын «Байгал» гэхэн агаарай онгосонуудай буудалай (Улаан-Үдэ хото) аэровокзалай согсолбориин урдахи зоной бууха табсан хэльбэн шэнэлэлгэ, тэрэ тоодо дунда зайда нийдэдэг болон үргэн бээтэй агаарай онгосонуудай зогсохо нэмэлтэ хууринуудыг барилга	2023 – 2027
52	Буряад Уласай Хяагтын аймагай Хяагта хотодо тамуужанай ба ашаа зөөлгыг хүтэлэлгын терминал барилга. 1 – 2 шатанууд («ТЛТ Кяхта» ООО)	2022 – 2027
53	Мокско ГЭС (1200 МВт) ба Ивановскын ГЭС-эй гуримшуулагшыг (210 МВт) барилга («ЭН+ Холдинг» АО)	2025 – 2035
54	Загарайн аймагта 2,4 МВт хүсэтэй (Росатом Сервис АО) амита байгаалиин хиин станци барилга («Росатом Сервис» АО)	2025 – 2040

№ п/п	Түсэлэй нэрэмжэ (үүсхэгшэ)	Бэелүүлэгдэхэ болзор, онууд
55	«Бурятия» гэхэн уридлахан хүгжэлтын дэбисхэртэ 100 МВт хүсэтэй мэдээсэлэй түб барилга («Битривер-Б» ООО)	2021 – 2024
56	Хоёрдохи Северомуйскын тоннель барилга («Бамтоннельстрой-Мост» ООО)	2024 – 2035
Гэр байрын барилга		
57	Цивилевой гудамжада «Весна» гэхэн ажаһуулгын согсолбори барилга («Бест Плюс» ООО)	2019 – 2024
58	Модогоевой гудамжада «Изумрудный» гэхэн ажаһуулгын согсолбори барилга («Бест Плюс» ООО)	2019 – 2022
59	Смолиной гудамжаар «Крепость» гэхэн ажаһуулгын согсолбори барилга («Бургражданстрой» ООО)	2019 – 2020
60	Гагариной гудамжада «Гагариной» гэхэн ажаһуулгын согсолбори барилга («Бургражданстрой» ООО)	2019 – 2020
61	Смолиной гудамжада «Байгал Сити» гэхэн ажаһуулгын согсолбори барилга («Бургражданстрой» ООО)	2019 – 2021
62	Улаан-Үдэ хотын түб хубиин дэбисхэрые үргэлжэ хүгжөөлгэ («СЗ «ПИК Байкала» ООО)	2025 – 2033
Амита байгаалиин арга зүйнүүдэй халбари		
63	Түргэн шуһа шалгадаг хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилгэ («DRD» ООО)	2019 – 2035
64	Амита байгаалиин орёо хубита бодосто хэбүүдые үйлэдбэрилгэ («Шэнэскин» ООО)	2019 – 2035
65	Хэмэл махабадаар хангалгын ба бэе махабад хэргээлгын түб («Салют орто» ООО)	2024 – 2049
Худалдаа наймаан		
66	«Лемана ПРО» гэхэн барилгын худалдаа наймаанай түб барилга («Ле Монлид» ООО)	2019 – 2026
67	Буряад Уласай Ивалгын аймагай Ивалга һууринда Гүрэнэй болон нютагай засагай туһа хангамжануудые үзүүлэлгын олон үүргэтэ түб болон дэлгүүр барилга (ИП Шагдарова И.В.)	2023 – 2033
68	Буряад Уласай Ивалгын аймагай Доодо Ивалга һууринда Ойн баярай гудамжада Гүрэнэй болон нютагай засагай туһа хангамжануудые үзүүлэлгын олон үүргэтэ түб болон дэлгүүр барилга (ИП Шагдарова И.В.)	2023 – 2033

».

2-дохи статья

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрэй удаа хүсэндөө орохо.

Буряад Уласай Толгойлогшо

А.С. ЦЫДЕНОВ

Улаан-Үдэ хото
2025 оной июлиин 5

№ 1123-VII